بسم الله الرحمن الرحيم

БАЙРАМ

Татары на зямлі Беларусі

Выпуск № 48

Мінск

2022

“Байрам” – друкаванае выданне беларускіх татараў. Часопіс заснаваў выбітны беларускі энцыклапедыст Якуб Адамавіч Якубоўскі, вялікую ролю ў яго выданні адыгрываў слынны гісторык Ібрагім Барысавіч Канапацкі. З 1991 по 2002 г. свет пабачылі 42 нумары, якія адраз паднялі беларускае татаразнаўства на высокі ўзровень.

Часпіс адноўлены пасля доўгага перапынку ў 2014 г. Тэматыка часопіса – гісторыя, культура і рэлігійнае жыццё татарў-мусульман на землях былога Вялікага Княства Літоўскага. Апошнія гады тэматыка пашыраецца, былі дададзены матэрыялы, якія тычацца розных аспектаў ісламскай культуры і этыкі. Разлічана на тых, хто цікавіцца жыццём татараў, а таксама рэлігіяй Іслам.

Рэдакцыйная рада: Максат Авезаў, Сяргей Міскевіч, Давуд Радкевіч.

Карэктура: Аміня Хасяневіч, Бекір Мурзіч, Давуд Радкевіч.

Дызайн вокладкі: Максат Авезаў.

Змест

ПРАДМОВА 5

ПЕРАКЛАД КУР'АНА 6

Сура 2. Аль-Бакара (Карова) 6

Сура 3. Алю Імран (Род Імрана) 8

СЛОЎНІК БЕЛАРУСКІХ ТАТАРАЎ 16

ИСТОРИЯ ТАТАРСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ НА РЕКЕ ВАКА 26

КУЛЬТАВАЯ АРХІТЭКТУРА МУСУЛЬМАН НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ (XIV – XIX СТСТ.) 33

ЕДИНСТВО В РАЗНООБРАЗИИ (О СЛЕДОВАНИИ МАЗХАБУ) 36

Современная ситуация: основные течения и школы 36

Причины формирования мазхабов 37

Зачем нужен мазхаб? 40

История с немытыми ногами 41

КРИТЕРИИ ПРАВИЛЬНОГО ИСЛАМА 44

ЛІТАРАТУРНАЯ СТАРОНКА 50

Гісторыя пра Сябіта 50

Пра ўдзячнасць 53

Пра маральныя вартасці 53

Роздум над старонкамі Кур'ана 53

АЛІШЭР НАВАІ. УЛЮБЁНЫ СЭРЦАЎ 54

Аб шлюбным жыцці і жанчынах 54

Аб крывадушных шэйхах 56

Аб гуляках 56

Аб дэрвішах-суфіях 57

РАЗДЗЕЛ ДРУГІ. ПРА ДОБРЫЯ УЧЫНКІ І ДРЭННЫЯ ЯКАСЦІ 58

1. Аб пакаянні 58

Аповяд пра раскаянага грэшніка 59

2. Аб падзвіжніцтве 59

Аповяд пра падзвіжніка Шамс ад-Дзіна 60

3. Аб спадзяванні на Бога 60

Аповяд пра спадзяванне паломнікаў 61

4. Аб задаволенасці малым 62

Аповяд пра шэйха, які задавольваўся малым 63

ГОСЦЬ НОМЕРА – АБДУЛЛА МАГОМЕДОВ 64

Почему рождаются инвалиды? 64

Почему же Всевышний создал конкретного человека инвалидом?.....65
Мудрость истории, произошедшей между пророками Мусой и Хизри (мир им).....65
Жадность, которая привела к щедрости.....67
СОРАК ХАДЗІСАЎ У АПАВЯДАННЯХ.....68
ГАДАР.....68
ПРЫВІД.....69

ПРАДМОВА

Ас-саляму алейкум ва рахмату-Ллагі ва баракятуг!

Вітаем вас на старонках чарговага нумара часопіса “Байрам”, шаноўныя сябры!

За год, які мінуў ад папярэдняга выдання нашага часопіса, адбыўся шэраг важных падзей. Але ні сацыяльныя, ні палітычныя, ні матэрыяльныя складанасці не перашкодзілі нам працягваць тую важную для нашай краіны і нашага народа справу. Бо адраджэнне – гэта няспынны рух наперад, які вымагае значных высілкаў і цярпення. Муфціят Мусульманскага рэлігійнага аб’яднання ў Рэспубліцы Беларусь не толькі працягвае адукацыйны працэс, выхоўваючы і навучаючы новае пакаленне мусульман не толькі на занятках нядзельных школ, на занятках для студэнтаў і ў летніку-мухайеме (які быў адноўлены ў мінулым годзе), але і адкрываючы новыя накірункі работы: вучоба кадраў для актыва суполак, відэа- і аўдыя-ўрокі. Асобныя вобласці былі створаны ўпершыню – гэта тэлеперадача “Салям алейкум, Беларусь!”, якая ідзе на 8 канале і інтэрнет-радыё “На волне веры” (volnaveri.by), пачаў больш актыўна развівацца канал нашага муфціята на платформе “You Tube” – minsk mosque.

Сёлета – юбілейная, 625-гадовая дата асаднiцтва першых мусульман на беларускіх землях. У рамках адзначэння гэтай даты адбыліся мерапрыемствы ў Мінску, Іўі ды іншых мясцінах, у тым ліку, выстава ў музеі Ісламу на Беларусі і мастацкай галерэі Універсітэта культуры.

Быў выдадзены шэраг карысных кніг: каментар да Акыды ан-Насафія, падрыхтаваны імамам Мінскай мячэці, адказным за навукова-даследчы аддзел Максатам Авезавым, невялікія брашуры па жыццяпісу прарока Мухаммада ﷺ, жаночых пытаннях, посце і намазе для пачынаючых. Абнаўляўся спіс нашых выданняў (https://www.mechet.by/our-editions) і рэкамендаванай літаратуры (https://www.mechet.by/rekomenduemaya-literatura) на афіцыйным сайце нашага Аб’яднання. Ды і сам сайт неўзабаве будзе абнаўляцца і папаўняцца.

Бліжэйшым часам, калі будзе на тое воля Аллага, чакаецца выданне шэрагу цікавых прац: шматмоўны пераклад вядомага трактату пра татараў Вялікага Княства Літоўскага “Рысале-і татар-і лех”, кніг “Што такое Іслам?” і “Чаму я веру?”. Гэтыя праекты рэалізуюцца пры падтрымцы Упраўлення па справах рэлігіі Турэцкай Рэспублікі.

Усе гэтыя крокі накіраваны на захаванне і развіццё шматвяковай спадчыны Ісламу на Беларусі. Спадзяёмся, што нашыя намаганні не пройдуць марна.

Рэдкалегія

ПЕРАКЛАД КУР'АНА

Працягваем публікацыю перакладa Кур'ана, завяршым пераклад суры "Аль-Бакара" і пачнём пераклад суры "Алю 'Імран". Просім вывучаць змест дадзенага перакладу і старацца прымяняць на практыцы вывучанае.

Сура 2. Аль-Бакара (Карова)

267. О, вернікі! Ахвяруйце з тых даброт, якія вы прыдбалі, а таксама і з таго, што Мы вырасцілі дзеля вас з зямлі. Але не думайце ахвяраваць паганае, такое, што і самі вы не ўзялі б, хіба толькі з заплюшчанымі вачыма. І ведайце, што Аллаг – Той, Хто ані ў чым і не ў кім не мае патрэбы, Варты хвалы.

268. Шайтан стра́шыць вас беднасцю і схіляе вас да распусты (мярзоты), а Аллаг абяцае вам дараванне і ласку (шчодрасць). Аллаг – Усёабдымны, Усёведны *(атачае ўсе ласкай Сваёю і ўсё ведае)*.

269. Аллаг дае мудрасць, каму пажадае. А хто надзелены мудрасцю, той атрымаў вялікае дабро. Але разважаюць *[і здабываюць карысць ад настаўленняў]* толькі надзеленыя розумам.

270. Што б вы ні ахвяравалі са сваіх выдаткаў, якi б зарок не далі, – папраўдзе, Аллаг ведае пра тое. Але несправядлівым не будзе памагатых *(хто не плаціць закят і выдаткуе маёмасць на забароненае, таго ніхто не выбавіць ад Боскай кары)*.

271. Калі вы дасце міласціну адкрыта, будзе выдатна. Але калі вы ўпотай даяце яе ўбогім, то гэта яшчэ лепш для вас жа. Аллаг даруе вам некаторыя нядобрыя ўчынкі *(адпаведна колькасці і якасці раздадзенага, асабліва таемна)* і Аллагу вядома, што вы робіце *(таму неабавязкова рабіць дабро толькі адкрыта)*.

272. Няма на табе *[о Мухаммад]* абавязку весці іх прамым шляхам *(ніводзін чалавек не здольны надзяліць кагосьці вераю/іманам, гэтая справа не пад сілу людзям)*. Гэта Аллаг вядзе прамым шляхам, каго пажадае. А ахвяраванае вамі дабро – тое для вас жа саміх. Ахвяруйце, імкнучыся толькі да ўзнагароды Аллага. Якое б дабро вы не ахвяравалі, будзе вам аддадзена спаўна і не будзеце вы пакрыўджаны.

273. [Міласціна] – для ўбогіх, якія затрымаліся на шляху Божым, не могучы перасоўвацца па зямлі. Неабазнаны лічыць іх багатымі з-за іх сціпласці. Але ты пазнаеш іх па прыкметах іх: яны не выклянчваюць [міласціну] ў людзей настырна. І што б вы ні ахвяравалі са свайго дабра, Аллаг пра тое ведае.

274. Тым, хто ахвяруе сваё майно ўдзень і ўначы, таемна і яўна, – узнагарода іх у Госпада іх. Няма над імі страху і не будуць яны засмучоныя.

275. А тыя, хто ўжывае *[зробленае праз]* ліхвярства (працэнты), паўстануць [з магіл], нібы пабітыя шайтанскім дотыкам *(як звар'яцелыя)*. Гэта ім за тое, што казалі яны: "Гандаль – тое самае, што і ліхвярства". Але Аллаг дазволіў гандаль і забараніў ліхвярства *(нельга зарабляць на чужой бядзе, пазычаючы грошы пад працэнты)*. І хто пасля перасцярогі ад Пана Бога перастане *[зарабляць забароненым шляхам]*, то будзе даравана яму былое, а лёс яго [залежыць] ад [рашэння] Аллага. А хто ізноў [возьмецца за старое, ведаючы, што гэта грэх], тыя [стануць] жыхарамі Пекла, дзе быць ім давеку.

276. Аллаг нішчыць ліхвярства *(пазбаўляючы дабраславення заробленае забароненым шляхам)* і памнажае міласціну *(даючы дабраславенне маёмасці, якая ачышчаецца дабрачыннасцю)*. Аллаг не любіць кожнага няверніка ды грэшніка.

277. Папраўдзе, тыя хто стаўшы вернікам, здзяйсняў добрыя справы, [як мае быць] выконваў намаз і выплачваў закят, атрымаюць узнагароду сваю ў Госпада іх. Няма над імі страху і не зазнаюць яны смутку.

278. О вернікі! Асцерагайцеся Аллага і адмоўцеся ад таго, што засталося ад *[заробленага праз]* ліхвярства, калі вы сапраўдныя *[шчырыя]* вернікі.

279. Калі ж вы не зробіце *[таго, што вам загадана]*, то *[ведайце, што]* абвяшчаюць вам вайну Аллаг і Пасланец Яго *(і што можа быць горш за гэта?!)*. А калі раскаецеся, то застанецца вам першапачатковы капітал *(тое, што было пазычана вамі спачатку, без працэнтаў)*. Не чыніце несправядлівасці, і з вамі не абыдуцца несправядліва.

280. Калі [даўжнік] будзе ў цяжкім становішчы, то дайце яму час, пакуль стан яго не палегчыцца. А калі прабачыце яму гэта *(пазыку)*, зрабіўшы міласцінай, гэта будзе лепш для вас, каб вы толькі ведалі!..

281. Дык бойцеся ж таго Дня, калі будзеце вернутыя вы да Аллага. Кожнаму спаўна будзе адплачана за тое, што ён прыдбаў *(зрабіў)*, і не абыдуцца з імі несправядліва.

282. О вернікі! Калі заключаеце дамову пра пазыку на пэўны тэрмін (час), то запісвайце яе. І хай пісар запісвае яе як мае быць, і не адмаўляецца запісаць яе так, як навучыў яго Аллаг. Хай піша, а той хто бярэ ў доўг (запазычвае), няхай дыктуе яму, баючыся Аллага, Госпада свайго, і не памяншае нічога *(=не заніжае суму пазычанага, падманваючы)*. А калі той, хто бярэ пазыку, слабы на розум, нядужы *(занадта малы альбо стары)* і не здольны дыктаваць, то хай дыктуе па справядлівасці яго апякун *(давераная асоба)*. Вазьміце ў якасці сведак двух мужчын з вас *(з ліку мусульман)*. А як не будзе мужчын, то хай тады будзе мужчына і дзве жанчыны, якіх вы згодны ўзяць за сведак. Нават калі адна з іх памыліцца, дык другая ёй нагадае. Хай сведкі не адмаўляюцца, калі запрашаюць іх *[засведчыць]*. Не грэбуйце запісаць дамову, якой бы *[пазыка ні была]* – малой альбо вялікай, з вызначэннем яе тэрміну. Так будзе справядлівей перад Аллагам, надзейней для сведчання і лепш для пазбягання [далейшых] сумневаў. Калі ж вы заключаеце наяўную здзелку і расплачваецеся на месцы, то не будзе граху на вас, калі не запішаце яе. Але клічце сведкаў, калі заключаеце гандлёвыя дамовы. Нельга шкодзіць ні пісару, ні сведку. А калі ўчыніце тое, то будзе вам грэх. І бойцеся Аллага – Ён навучае вас. Аллаг ведае пра ўсё існае.

283. А калі вы апынецеся ў дарозе і не знойдзеце пісара, то прызначце заклад, які можна перадаць *[у рукі іншаму]*. І калі адзін з вас штосьці давярае іншаму, то хай той, каму даверана, вяртае даверанае яму *(выканае сваё абавязацельства)*, і хай баіцца Аллага, Госпада свайго. Не хавайце сведчання; а ў тых, хто хавае яго, сэрца пашкоджана грахом. Аллаг ведае пра ўсё, што вы робіце.

284. Аллагу належыць тое, што на нябёсах і тое, што на зямлі. Выявіце вы тое, што ў душах вашых, альбо ўтоіце – Аллаг патрабуе разліку за гэта. Ён прабачае, каго хоча, і карае, каго хоча. І Аллаг можа абсалютна ўсё *(робіць, што заўгодна Яму)*.

285. Пасланец *(Мухаммад)* паверыў у тое, што паслана яму ад Госпада яго, *[а следам за ім]* – і вернікі. Усе яны паверылі ў Аллага, у анёлаў Яго, у Пісанні Яго і ў пасланцаў Яго, *[кажучы]*: “Мы не робім адрозненняў паміж пасланцамі”. Кажуць яны *[таксама]*: “Слухаем і слухаемся! Твайго прабачэння просім, Госпадзе наш, бо да Цябе – вяртанне”.

286. Аллаг не ўскладае на чалавека нічога звыш яго магчымасцей *(таго, што не пад сілу чалавеку)*. За яго *(на яго карысць)* – тое, што прыдбаў сабе ён *(сумленнай працай дзеля шчасця ў абодвух сусветах)*, а супраць яго – тое, што здабыў ён *(затраціўшы нямала высілкаў дзеля марнага, а нярэдка – і яўна грахоўнага)*. *[Кажуць пасланец і вернікі, звяртаючыся да Бога]*: “Пане наш! Не спаганяй з нас, калі забыліся мы *[што-небудзь]* альбо памыліліся. Пане наш! Не ўскладай на нас цяжару, які ўсклаў Ты на нашых папярэднікаў. Пане наш! І не ўскладай на нас таго, што не пад сілу нам. Не карай нас за грахі, даруй нам *(выбавіўшы ад сораму)* і злітуйся з нас *(замяніўшы грахі на вартасці)*! Ты – Апякун наш, то ж дапамажы нам супраць нявернікаў!”

На гэтым з ласкі Божай завяршаем пераклад суры “Аль-Бакара”.

Сура 3. Алю Імран (Род Імрана)

Паслана ў Мецчы. У ёй 200 аятаў.

Сура “Алю Імран” – адна з доўгіх медзінскіх сур, якая ахоплівае два важных аспекты рэлігіі: адзінабожжа (таўхі́д) і рашэнні (ахка́мы) Шарыяту. У гэтай суры ёсць аяты пра адзінства Аллага Усявышняга і доказы гэтага. Шарыяцкія ж пастановы закранаюць нормы ўзброенай барацьбы на шляху Божым, пытанні хаджу, закяту і ліхвярства. Палова суры прысвечана аповяду пра прарока Ісу, сына Мар’ям (мір над ім). Апісваюцца бітвы пры Бадры і Ухудзе, паводзіны і прыкметы крывадушнікаў. Асобная ўвага надаецца неабходнасці назіраць за сусветам, выносіць урок з гэтых назіранняў і ўзгадваць Аллага, просячы Яго аб прабачэнні, на што Ён абавязкова дасць адказ і надзеліць цярпеннем, трываласцю і богабаязнасцю – важнейшым вартасцям дзеля здабыцця шчасця на гэтым і на тым свеце.

У імя Аллага, Ласкавага, Літасцівага!

1. Аліф. Лям. Мім.

2. Аллаг – няма бога, акрамя Яго, Жывога, Самаіснага *(Які кіруе ўсім у свеце)*.

3. Ён паслаў табе *(о Мухаммад)* Пісанне з ісцінай, якое пацвярджае тое, што было раней *(папярэдніх нябесных Кніг)*; і паслаў Таўрат (Тору) і Інджыль (Евангелле),

4. якія перш былі кіраўніцтвам для людзей, і таксама паслаў Ён Адрозненне *(Кур’ан)*. Папраўдзе, тых, хто не верыць у азнакі Божыя, чакае лютая кара, бо Аллаг – Усемагутны, Валадар адплаты *(здольны пакараць)*.

5. Папраўдзе, ад Аллага нішто не ўкрыецца ні на зямлі, ані на небе.

6. Ён – Той, Хто ўжо ў *[матчыных]* улоннях надае такое аблічча вам, якое пажадае. Няма нікога, вартага пакланення, акрамя Яго, Магутнага, Мудрага.

7. Ён – Той, Хто паслаў табе Пісанне, у якім ёсць ясныя *(зразумелыя без дадатковага тлумачэння)* аяты *(мухкамат)*, і яны – аснова Пісання. А ёсць і іншыя *(іншасказальныя/шматзначныя)*, сэнс якіх не відавочны *(муташабігат)*. Тыя, чые сэрцы ўхіліліся ўбок *(і трапілі ў аблуду)*, ідуць следам выключна за іншасказальнымі аятамі, прагнучы калатні, прагнучы дамагчыся такога тлумачэння *[якое б задаволіла іх нізкія патрэбы]*. Але *[дакладнага]* тлумачэння іх не ведае ніхто, акрамя Аллага. А ўладальнікі грунтоўных ведаў кажуць: “Мы верым у гэта *(у весь Кур’ан і ва ўсе яго аяты)*. Усё гэта – ад Госпада нашага”. Але прымаюць настаўленне толькі надзеленыя *[чыстым і незасмечаным]* розумам.

8. “Пане наш! Не адхіляй сэрцы нашыя *(ад ісціны)* пасля таго, як Ты вывеў іх на прамы шлях. І надзялі нас ласкаю ад Сябе, бо, папраўдзе, Ты – надзяляеш шчодра.

9. Пане наш! Папраўдзе, Ты збярэш людзей разам у Дзень, у якім няма сумневу *(г.зн., у Судны дзень)*”. Папраўдзе, Аллаг не парушае абяцання.

10. Папраўдзе, нявернікам ні майно, ні дзеці аніяк не выбавяць ад *[пакарання]* Аллага, а самі яны *[стануць хіба што]* палівам для *[пякельнага]* агню.

11. Гэтак жа *[паводзіліся]* суродзічы Фараона і іх папярэднікі. Яны адрынулі азнакі Нашы, і Аллаг пакараў іх за грахі іх. А Аллаг – бязлітасны ў пакаранні.

12. Скажы *(о Мухаммад)* нявернікам: “Вас адолеюць і збяруць разам у апраметнай. Але ж гэта і жудасны прытулак!”

13. Азнакай вам было сутыкненне паміж дзвюма атрадамі *[ў бітве пры Бадры[1]]*. Адно войска змагалася на шляху Аллага, а другое – *[складалася з]* нявернікаў, якія на свае вочы ўбачылі, што *[вернікаў]* ўдвая больш *[за іх]*. бо Аллаг дапамагае таму, каму захоча. Папраўдзе, у гэтым – прыклад для праніклівых *(пільных сэрцам)*.

14. Людзям здаецца выдатнай любоў да задавальненняў – ад жонак, сыноў, процьмы кантараў (кынтараў[2]) назапашанага золата і срэбра, файных коней, гавяды да нівы. Але гэта – толькі хуткаплынная асалода сегасветнага жыцця, тады як у Аллага – найлепшае, да чаго варта імкнуцца.

15. Скажы: “Ці распавесці вам пра нешта лепшае за тое? Для баязнікаў Божых у Госпада іх ёсць *[райскія]* сады, дзе цякуць рэкі і дзе яны будуць давеку, а *[з імі – будуць там]* чыстыя жонкі і задавальненне ад Аллага. І Аллаг *[заўжды і паўсюль]* бачыць *[Сваіх]* рабоў,

16. якія кажуць: “Пане наш! Папраўдзе, мы паверылі, дык адпусці ж нам грахі нашы і выбаві нас ад пакарання *[пякельным]* Агнём!”.

17. Цярплівыя яны, праўдзівыя, пакорлівыя *[Богу]*, ахвяруюць *[сродкі на добрае]* і просяць прабачэння *[за грахі перад Богам]* да віднá *(да надыходу світання)*.

---

[1] Бітва пры Бадры – бітва ля мястэчка Бадр, якая адбылася ў 624 годзе. Падчас яе атрад з трохсот трынаццаці мусульман перамог амаль тысячнае войска мекканскіх паганцаў.
[2] Кынтар (кінтар, кантар) – мера вагі, каля 44 кг.

18. Засведчыў Аллаг *(прывёўшы пераканаўчыя доказы)*, што няма іншага боства, апроч Яго; *[засведчылі гэта таксама]* анёлы і надзеленыя ведамі. Ён падтрымлівае справядлівасць. Няма бога, акрамя Яго, Велічнага, Мудрага.

19. Папраўдзе, *[праўдзівая]* рэлігія перад Аллагам – гэта іслам. Тыя ж, каму было дадзена Пісанне, загразлі ў рознагалоссях з-за ўзаемнай несправядлівасці *(якая была спароджана зайздрасцю)* толькі пасля таго, як прыйшлі да іх веды. А калі хто не верыць у азнакі Божыя, дык *[хай ведае, што]* Аллаг – скоры на разлік.

20. Калі яны стануць спрачацца з табою, то скажы *[ім, Мухаммад]*: “Я скарыў сябе Аллагу разам са сваімі паслядоўнікамі”. І скажы людзям Пісання, а таксама непісьменным *(паганцам)*: “Ці не скорыцеся і вы *(прыняўшы іслам)*?” Калі яны скарацца *(прымуць іслам)*, то рушаць шляхам прамым. А калі адвернуцца, то *[на табе не будзе віны за гэта]*, на табе – толькі давядзенне *[гэтага да іх ведама]*. А Аллаг *[заўжды і паўсюль]* бачыць *[Сваіх]* рабоў.

21. Папраўдзе, тыя, хто не верыць у азнакі Божыя, забіваюць пракокаў, не маючы на тое ніякога права, і забіваюць тых, хто заклікае да справядлівасці, – “узрадуй” іх весткай *(паведамі ім)* пра пакутную кару *[у Пекле]*.

22. Іх *[добрыя]* учынкі будуць марнымі і на гэтым свеце, і ў вечнасці, і няма ім памочнікаў *(якія б маглі за іх заступіцца)*.

23. Хіба не бачаў ты, як тых, каму была дадзена частка Пісання, заклікаюць да Кнігі Аллага, каб *[паводле яе]* рассудзіць між імі, але частка адварочваецца *[ад яе]*, адмаўляючыся *[кіравацца ёю]*?

24. Гэта адбываецца таму, што яны кажуць: “Агонь *[Пекла]* кране нас хіба што на лічаныя дні”. Іх спакусіла ў іх веры тое, што яны самі і выдумалі.

25. А што ж будзе з імі тады, калі Мы збяром іх у Дзень, у якім няма сумневу, і калі будзе адплочана кожнай душы спаўна за тое, што прыдбала яна і ні з кім не абыдуцца несправядліва?

26. Скажы: “О Аллаг, Валадар усяго! Ты надзяляеш уладай, каго захочаш, і адбіраеш уладу, у каго захочаш. Ты ўзвышаеш, каго захочаш, і прыніжаеш, каго захочаш. Табе належыць усё дабро. Папраўдзе, Ты можаш усё.

27. Ты ўводзіш ноч у дзень *(падаўжаючы дзень)*, і дзень – у ноч *(падаўжаючы ноч)*. І Ты выводзіш жывое з мёртвага, а мёртвае – з жывога *(надзяляеш жыццём і смерцю, верай і нявер’ем)*. Ты надзяляеш пажыткам, каго захочаш, незлічоным *(без усялякага ліку)*”.

28. Хай вернікі не бяруць сабе блізкімі сябрамі нявернікаў замест вернікаў. А хто робіць так, не мае дачынення да *[рэлігіі]* Аллага, акрамя выпадкаў, калі вы такім чынам бароніцеся ад іх. Аллаг перасцерагае вас ад Самога Сябе *(пакарання Свайго)*, і да Аллага – вяртанне вашае.

29. Скажы *[ім, Мухаммад]*: “Ці ўтоіце вы тое, што на душы ў вас, ці выявіце – Аллаг *[усё адно]* ведае пра тое. Ён ведае усё, што на нябёсах і што на зямлі. І Аллаг можа ўсё”.

30. У той Дзень кожны ўбачыць усё добрае і злое, што ён зрабіў, і тады ён захоча, каб між ім і гэтым *[Днём альбо яго грахамі]* пралягла вялізная адлегласць. Аллаг перасцерагае вас ад Самога Сябе *(Свайго гневу)*, і Ён – Лагодны да *[Яго]* рабоў.

31. Скажы *[ім, Мухаммад]*: "Калі вы любіце Аллага, то ідзіце за мною. Тады палюбіць вас Аллаг і прабачыць вам грахі вашы. Аллаг – Прабачлівы, Літасцівы".

32. Скажы *[ім таксама]*: "Слухайцеся Аллага і Пасланца". Калі ж яны адвернуцца *[з-за нявер'я, дык хай ведаюць]*, што Аллаг не любіць нявернікаў.

33. Папраўдзе, Аллаг абраў Адама, Нуха, род Ібрагіма і род Імрана *[узвысіўшы іх]* над *[жыхарамі]* сусветаў.

34. Адны з іх былі нашчадкамі іншых. А Аллаг чуе і ведае ўсё.

35. Вось сказала жонка Імрана: "Пане Божа! Я дала зарок прысвяціць Табе тое, што ва ўлонні маім. Дык прымі ж *[дзіця маё]* ад мяне! Папраўдзе, Ты ўсё чуеш і ўсё ведаеш".

36. І калі яна нарадзіла яе *[Мар'ям]*, то сказала: "Пане Божа! Я нарадзіла дзяўчынку!" – ды Аллаг лепш *[за яе]* ведаў, каго яна нарадзіла. – "А мужчынскі пол – не тое самае, што і жаночы! Я назаву яе Мар'ям, і прашу Цябе абараніць яе з яе нашчадкамі ад выклятага[3] шайтана".

37. Аллаг прыняў *[дзіця]* прыхільна, вырасціў яе добраю і даручыў яе Закарыі. Штоpазу, калі Закарыя ўваходзіў у яе малельню (пакой у храме, *міхраб*), знаходзіў пры ёй пажытак *(свежую садавіну і іншую ежу)*. Спытаў ён яе: "О, Мар'ям, адкуль у цябе гэта?" Адказала яна: "Гэта – ад Аллага. Папраўдзе, Аллаг надзяляе пажыткам, каго хоча, без усялякага ліку".

38. Тады Закарыя звярнуўся з мальбою да Госпада свайго: "Пане Божа! Надзялі мяне ад Сябе цнатлівымі нашчадкамі; папраўдзе, Ты ўважаеш мальбе!"

39. І вось, калі ён здзяйсняў малітву ў малельні (=*міхраб,* месцы свайго малення), да яго звярнуліся анёлы: "Аллаг радуе цябе дабравесцем пра Ях'ю, які пацвердзіць слова ад Аллага, будзе панам *(правадыром людзей)*, будзе цнатлівым *(абароненым ад грахоў)* і стане прарокам з ліку праведнікаў!"

40. Той мовіў: "Пане! Як жа можа быць у мяне хлопчык, калі ўжо напаткала мяне старасць, а жонка мая бясплодная?" Сказаў *[анёл]*: "Будзе так, бо Аллаг робіць тое, што хоча!"

41. Закарыя сказаў: "Пане Божа, дай мне азнаку". Адказаў *[анёл]*: "Азнакаю табе будзе тое, што ты не зможаш тры дні размаўляць з людзьмі, хіба толькі знакамі. І як мага больш згадвай Госпада свайго, і ўслаўляй Яго надвячоркам і ўранні".

42. І сказалі анёлы: "О Мар'ям! Папраўдзе, Аллаг абраў цябе і ачысціў, аддаўшы табе перавагу перад жанчынамі ўсіх народаў *[твайго часу]*!

[3] Літаральна "бітага каменнем". Гэты выраз азначае праклён і выгнанне, якое напаткала шайтана за яго непаслушэнства Богу. Гл. таксама каментар да суры "аль-Хіджр", 15:34.

43. О Мар’ям! Будзь пакорлівай перад Госпадам сваім, схіляйся ў паклонах зямных і паясных, разам з тымі, хто кладзе паклоны”.

44. Тое – адна з вестак пра таемнае, якія Мы адкрываем табе. Ты не быў ля тых, хто кідаў свае трысцінкі для пісьма *[у якасці жэрабя, каб вырашыць]*, каму будзе даручана апека над Мар’ям. І не было цябе ля іх, калі яны спрачаліся *[пра гэта]*.

45. Вось сказалі анёлы: “О Мар’ям! Папраўдзе, Аллаг радуе цябе дабравесцем пра слова ад Яго. Імя яму – Месія, Іса, сын Мар’ям. Ён будзе ўшанаваны ў жыцці сегасветным і ў жыцці вечным, і стане адным з набліжаных.

46. Ён будзе размаўляць з людзьмі яшчэ ў калысцы і ў сталым узросце, і стане адным з праведнікаў”.

47. Яна сказала: “Пане Божа, як можа быць у мяне дзіця, калі ніводзін мужчына не крануў мяне?” Адказаў *[анёл]*: “Так будзе, бо Аллаг чыніць тое, што хоча”. Калі вырашае Ён штосьці *[стварыць]*, то толькі скажа: “Будзь!” – і яно з’яўляецца.

48. І *[Аллаг]* навучыць яго Пісанню і мудрасці, Таўрату і Інджылю.

49. І зробіць *[яго Аллаг]* пасланцом да сыноў Ісраілевых. *[Скажа ім Іса]*: “Я прыйшоў да вас з азнакамі ад Госпада вашага. Я зраблю вам з гліны штось накшталт птушкі, дзьмухну на яе і яна, з дазволу Аллага, сапраўды стане птушкай. Я ацалю невідушчага і хворага праказай (струпляй) ды ажыўлю *[кагосьці з]* памерлых – з дазволу Аллага. Я распавяду вам пра тое, што вы ясце, і што захоўваеце ў жытлах сваіх. Папраўдзе, у тым будзе азнака вам, калі вы ёсць вернікамі.

50. Я пацверджу тое, што было *[паслана перш,]* да мяне, у Таўраце, і дазволю вам частку таго, што было забаронена вам *[папярэднім шарыятам]*. Я прыйшоў да вас з азнакамі ад Госпада вашага. Дык асцерагайцеся Аллага і паслухайцеся мяне”.

51. Папраўдзе, Аллаг – мой Госпад і ваш Госпад. Пакланяйцеся ж Яму! Гэта і ёсць прамы шлях”.

52. І калі ‘Іса адчуў нявер’е іх *(сыноў Ісраіля)*, то спытаў: “Хто стане мне памочнікам на шляху да Аллага?” Адказалі апосталы: “Мы – памочнікі Божыя! Паверылі мы ў Аллага, то засведчы, што мы – мусульмане *(адданыя Яму)*.

53. Пане Божа! Мы паверылі ў тое, што Ты паслаў, і пайшлі следам за пасланцом; то ж запішы нас разам са сведкамі *[якія сведчаць пра адзінабожжа]*!”

54. *[Нявернікі]* хітравалі, але Аллаг разбурыў іх хітрыкі, бо Аллаг – лепшы за хітруноў.

55. Вось Аллаг мовіў: “О Іса! Папраўдзе, Я забяру цябе, узнясу цябе *[жывым]* на ўзвышанае Мною месца *(на другое неба)* і ачышчу *(выбаўлю)* цябе ад нявернікаў. І Я ўзвышу тваіх паслядоўнікаў над нявернікамі – аж да Дня Уваскрасення. А потым вы вернецеся да Мяне і Я рассуджу між вамі, аб чым вы разыходзіліся *[у меркаваннях]*.

56. А нявернікаў Я пакараю цяжкаю караю і ў сегасветным жыцці, і ў вечнасці. І не будзе ў іх памочнікаў *(заступнікаў)*.

57. Вернікам жа, якія рабілі добрае, Ён прыспорыць узнагароду спаўна. Аллаг не любіць несправядлівых!”

58. Так Мы чытаем *(распавядаем)* табе *(Мухаммад)* з аятаў і Напаміну, поўнага мудрасці.

59. Папраўдзе, Іса перад Аллагам падобны да Адама *(у абодвух не было бацькі)*: Ён стварыў яго *(Адама)* з праху *(зямлі)*, а пасля мовіў: “Будзь” – як той з’явіўся *(ажыў)*.

60. *[Усё гэта]* – ісціна ад Госпада твайго. Дык не будзь з ліку тых, хто сумяецца *(недаверкаў)*.

61. Калі ж хто стане спрачацца з табою аб ім *[аб Ісе, мір над ім]* пасля таго, як да цябе дайшлі веды, то скажы: “Прыходзьце! Давайце паклічам нашых і вашых сыноў, нашых і вашых жонак, *[прыдзем]* самі і вы *[прыдзеце]* самі, а тады папросім *[Бога]*, каб праклён Аллага абрынуўся на ілгуноў[4]”.

62. Папраўдзе, гэта – праўдзівы аповяд. І няма бога, вартага пакланення, акрамя Аллага, і, папраўдзе, Аллаг – Вялікі, Мудры.

63. Калі ж яны адвернуцца *[ад праўды]*, то, папраўдзе, Аллаг ведае паскуднікаў.

64. Скажы *(Мухаммад)*: “О людзі Пісання! Давайце прыйдзем да адзінага слова паміж намі і вамі – што не будзем пакланяцца нікому, апроч Аллага, не будзем надаваць Яму ніякай раўні і не будзем лічыць госпадам *(заканадаўцам)* кагосьці з нас альбо з вас, акрамя Аллага”. Калі ж яны адвернуцца *[адмовіўшыся ад адзінабожжа]*, то скажыце *(вернікі)*: “Засведчыце, што мы – мусульмане”.

65. О паслядоўнікі Пісання! Чаму вы спрачаецеся пра *[веравызнанне]* Ібрагіма, пры тым, што Таўрат і Інджыль былі пасланы ўжо пасля яго? Хіба вы не разумееце *[сваю памылку]*?

66. Перш вы спрачаліся толькі пра тое, што было вядома вам. А зараз навошта вы спрачаецеся пра тое, што вам і невядома? Аллаг ведае ўсё, вы – не ведаеце.

67. Ібрагім не быў ані іўдзеем, ані хрысціянінам, а быў ён адданым ханіфам *(адзінабожнікам-мусульманінам)* і не быў шматбожнікам (паганцам).

68. Папраўдзе, найбліжэйшыя з людзей да *[веравызнання]* Ібрагіма тыя, хто пайшоў за ім *(пры яго жыцці)*, а таксама гэты Прарок *(Мухаммад)* і вернікі *(паслядоўнікі Мухаммада)*. Аллаг жа – Апякун вернікаў.

69. Хто-ніхто з людзей Пісання прагне, каб вас *(мусульмане)* увялі ў аблуду. Але трапяць у аблуду яны самі, нават таго і не адчуўшы.

70. О людзі Пісання! Чаму вы не верыце ў азнакі Божыя, хоць вы і відавочцы іх?

71. О людзі Пісання! Чаму вы апранаеце ісціну ў адзенне няпраўды *(блытаючы адно з іншым)*, прыхоўваючы ісціну, ведаючы яе?

---

[4] Маецца на ўвазе *мубáгаля* – узаемны заклік праклёну, спосаб вырашэння рэлігійнай спрэчкі, які выкарыстоўваецца, калі вычарпаны астатнія варыянты і прывядзенне іншых аргументаў ужо немагчымае. Неабавязкова, каб у гэтым удзельнічала шмат людзей, але гэта падвышае эфектыўнасць такога вырашэння спрэчкі, паколькі тады рызыкаваць будуць здольныя толькі тыя, хто насамрэч перакананы ў сваёй праваце *(Ма’арыф аль-Кур’ан, 2/91)*.

72. А іншая частка людзей Пісання сказала: “Верце ў тое, што паслана вернікам *(мусульманам)* на пачатку дня, а напрыканцы дня – не верце; можа быць, яны дадуцца назад *(адмовяцца ад сваіх перакананняў следам за вамі)*.

73. Не верце анікому, акрамя таго, хто пільнуецца вашай рэлігіі”. Скажы *(Мухаммад)*: “Папраўдзе, прамы шлях – шлях *(рэлігія)* ад Аллага”. *[Людзі Пісання баяцца]*, каб хтосьці не атрымаў таго, што ёсць у іх, альбо каб не змог паспрачацца з імі перад Госпадам вашым. Скажы *(Мухаммад)*: “Папраўдзе, ласка належыць Аллагу; Ён надзяляе ёю, каго пажадае”. І Аллаг – атачае ўсё і ўсё ведае *(ахоплівае ўсё сваёй дабрынёй і веданнем)*. *(пераклад паводле Бесіма Коркута і Ібн Кясіра).*

74. Вылучае Ён для ласкі Сваёй, каго пажадае. Аллаг – Валадар вялікае ласкі.

75. Сярод людзей Пісання ёсць такія, якія, калі ты даверыш ім хоць цэлы кынтар *(вялікае багацце)*, вернуць табе яго *[цэлым і спраўным]*; а ёсць такія, якія табе і даверанага дзінара не вернуць, хіба толькі як ты станеш у іх *[над душой]*. Гэта з-за іх словаў: “Не будзе нам граху *[падмануць]* гэтых невукаў *(арабаў)*!” Яны нагаворваюць на Аллага свядома.

76. Вядома, калі хто трымаецца запавету з ім і баіцца Аллага *[той варты ўзнагароды]*, бо Аллаг любіць богабаязных.

77. Папраўдзе, тым, хто прадае запавет Боскі і веру сваю за мізэрны кошт, няма долі ў вечнасці. Не стане гаварыць з імі Аллаг, не гляне на іх у Судны дзень *[поглядам літасці]* і не ачысціць іх *[ад бруду грахоў]*. Чакае іх пакутная кара.

78. І ёсць сярод іх такія, хто скажае Пісанне сваімі языкамі, каб вы прынялі за Пісанне тое, чаго ў Пісанні няма. Ды яшчэ і гавораць: “Гэта – ад Аллага”, – а насамрэч гэта не ад Аллага. Яны паклёпнічаюць на Аллага наўмысна.

79. Немагчыма, каб чалавек, якому Аллаг даў Пісанне, мудрасць і прароцтва, казаў людзям: “Будзьце рабамі мне, а не Аллагу!” Наадварот, *[усе прарокі казалі]*: “Будзьце настаўнікамі *(людзьмі Божымі, якія практыкуючы свае веды, прыносяць карысць навакольным)*, паколькі вы навучаеце Пісанню і вывучаеце яго”.

80. І не стане *[такі чалавек]* загадваць вам, каб абагаўлялі анёлаў або пракокаў. Хіба ж ён стане загадваць вам нявер’е пасля таго, як вы сталі мусульманамі?!

81. Аллаг заключыў запавет з прарокамі *(узяў з іх абяцанне)*: “Вось тое, што даю Я вам з Пісання і мудрасці. Потым прыдзе да вас пасланец, які пацвердзіць тое, што будзе ў вас. Вам належыць паверыць у яго і дапамагаць яму”. І Ён спытаў: “Ці згодныя вы з гэтым і ці возьмеце тое на сябе?” Тыя адказалі: “Мы згодныя!” Ён сказаў: “Засведчыце *[гэта],* і Я буду сведчыць разам з вамі!

82. А хто адвернецца пасля таго *(адмовіўшыся ад абяцанага)*, то тыя – распуснікі”.

83. Няўжо яны прагнуць іншай рэлігіі замест рэлігіі Аллага? Яму скарыліся ўсе, хто на нябёсах і на зямлі – па добрай волі і міжволі, і да Яго яны вернуцца.

84. Скажы *(Мухаммад)*: “Мы паверылі ў Аллага і ў тое, што паслана нам, і што было паслана Ібрагіму, Ісмаілу, Ісхаку, Якубу і *[яго]* нашчадкам; у тое, што дадзена Мусе, Ісе і *[астатнім]* прарокам ад Госпада іх. Мы не робім адрозненняў паміж імі, і мы – адданыя Яму *(мусульмане)*”.

85. Хто шукае іншае рэлігіі замест ісламу, ад таго гэта не будзе прынята *(у Судны дзень)*, а ў вечнасці будзе ён сярод банкрутаў.

86. Як жа Аллаг павядзе *[шляхам ісціны]* тых людзей, якія сталі нявернікамі пасля таго, як мелі веру, сведчылі пра праўдзівасць Пасланца Божага, і да якіх прыйшлі ясныя азнакі?! Аллаг не вядзе прамым шляхам людзей несправядлівых.

87. Адплата ім – праклён *(аддаленне ад літасці)* Аллага, анёлаў ды ўсіх людзей.

88. Будуць яны пад ім *(пад праклёнам, у Пекле)* давеку. Не будзе палегчана ім кара і не будзе адтэрмінавана,

89. акрамя тых, хто раскаецца пасля таго *(вераадступніцтва)* і выправіцца. Папраўдзе, Аллаг – Прабачлівы, Літасцівы *(да вернікаў)*.

90. Папраўдзе, ад тых, хто стаў нявернікам пасля таго, як прыдбаў веру, а потым яшчэ і памножыў сваё нявер'е, не будзе прынята пакаянне іх, бо яны – аблудныя.

91. Папраўдзе, ад тых, якія былі нявернікамі і памерлі на нявер'і, – не будзе прынята нават золата памерам з Зямлю, калі яны паспрабуюць адкупіцца гэтым. Іх чакае пакутная кара і не будзе ў іх памочнікаў.

92. Вам не дасягнуць пабожнасці, пакуль не станеце ахвяраваць тое *(з маёмасці)*, што міла вам. І што б ні ахвяравалі вы, Аллаг пра тое ведае.

93. Любая ежа была дазволена сынам Ісраілевым, акрамя той, якую Ісраіль *(Якуб)* забараніў сабе сам да паслання Таўрату. Скажы *(іўдзеям)*: "Прынясіце Таўрат і прачытайце тое *[што вы сцвярджаеце]*, калі вы кажаце праўду".

94. Калі ж хтось пасля таго стане паклёпнічаць на Аллага, то такія і ёсць несправядлівыя!

95. Скажы: "Праўду сказаў Аллаг! Рушце за рэлігіяй Ібрагіма, які быў ханіфам *(адзінабожнікам)*, а не паганцам *(шматбожнікам)*".

96. Папраўдзе, першы дом *(храм)*, узведзены для людзей – гэта Дом у Бекцы *(Кааба ў Мецыы)*, які стаў дабраславеннем і прамым шляхам для сусветаў *(стварэнняў)*.

97. Там *(у Каабе)* – відавочныя азнакі. *[Сярод іх]* – месца стаяння Ібрагіма. Хто ўвойдзе туды, будзе ў бяспецы. Людзі абавязаны перад Аллагам здзяйсняць хадж да Дома, калі будуць здольныя на гэта. Калі ж хтось не верыць, то Аллагу няма патрэбы ў *[жыхарах]* сусветаў.

Давуд Радкевіч

СЛОЎНІК БЕЛАРУСКІХ ТАТАРАЎ

Заснавальнік часопіса "Байрам", вядомы беларускі энцыклапедыст Якуб Адамавіч Якубоўскі, яшчэ ў сярэдзіне 1990-ых гг. распачаў праект слоўніка беларускіх татараў. На жаль, ён так і не быў рэалізаваны пры жыцці Якуба Адамавіча. Аддаючы павагу пану Якубоўскаму, мы пачынаем публікацыю слоўніка, з улікам новых магчымасцяў нашае рэдакцыі і звестак. У гэтым нумары – словы на літару А.

Абазішча – маёнтак Крычынскіх каля в. Ардашы Смаргонскага раёна. Апошні ўладальнік – Леон Хасеневіч Крычынскі, суддзя. Цалкам знішчаны.

Абас – імя дзядзькі прарока Мухаммада ﷺ. У Актах Літоўскай метрыкі сустракаецца імя Апаз.

Аблюцыя – гл. Абдэст.

Абдуллаг – мужчынскае імя, "раб Аллага". Формы – Абда, Абдула.

Абдурахман – імя, "раб [Бога] Літасцівага".

Абдэст – (*перс. ab* – вада, *dest* – рука) назва прыйшла з персідскай мовы праз пасярэдніцтва асманскай (старатурэцкай). Рытуальнае ўмыванне, якое з'уляецца неабходным для рытуальнага пакланення (намаз, таваф – абыход вакол Каабы), уваходу ў мячэць і дакранання да мусхафа (экзэмляра Кур'ана). У арабскай мове вядома пад назвай *вудӯ'* (малое ўмыванне). У рукапісах і гутарковай мове беларускіх татар сустракаецца форма "абдэ́сь".

Абрагам – больш правільна – Ібрагім. Імя аднаго з пракокаў, які з'уляецца прашчурам семіцкіх народаў, у тым ліку арабаў (праз свайго сына Ісмаіла) і габрэяў (праз сына Ісхака). Формы – Аброль, Абратэм, Абрам, Аўраам, Аблём, Ібра.

Абрагімовіч – прозвішча татараў з в. Іванава Нясвіжскага раёна. Першапачаткова паходзілі з Вакі.

Абрагімовіч Іосіф Адамавіч (1905 - 1944) – старшыня камітэту культуры і асветы. Нарадзіўся і жыў у в. Іванава. Забіты падчас вайны. Дзеці Танзіля, Ян, Ева, Якуб.

Абрагімовіч Іосіф Давыдавіч (1825 - ?) – калегіяльны рэгістратар. Ваўкавыск, павятовая скарбовая палата. У 1854 перайшоў у праваслаўе.

Абрамаўшчына – маёнтак на рацэ Жыжма. Апошні ўладальнік – Мустафа Аляксандравіч Якубоўскі, калегіяльны сакратар, які набыў у Ёдкаў маёнтак у 1841. Каля 800 дзесяцінаў зямлі. У складзе маёнтка – Дайнова, Пяцюны, Лаўцуны. Мустафа Якубоўскі пахаваны ў Іўі.

Абрамовіч – прозвішча татараў, што жылі ў Клецку, Мураўшчызне, Даўбуцішках. Найбольш знаныя прадстаўнікі – улан, удзельнік баёў на Монтэ-Касіна Мустафа Ібрагімавіч Абрамовіч з Клецка.

Абрамовіч Мустафа (1724 - ?) – імам мячэці на Лукішках у Вільні.

Абрамовіч Мустафа Ібрагімавіч (1916 - 2018) – ветэран. Нарадзіўся ў Клецку, служыў у палку ўланаў Віленскіх. У 1939 апынуўся ў палоне, працаваў у шахтах. Трапіў у армію Андэрса, прайшоў шлях праз Іран, Палястыну, ваяваў у Італіі. Пасля вайны жыў Манчэстары, Англія.

Абрамовіч Хасень Ібрагімавіч (1924 - 2015) – ветэран, старшыня парафіі ў Клецку.

Абуневіч – прозвішча. Распаўсюджанае ў парафіі Рэйжы.

Абу-Бякір, Абу Бакр – імя бліжэйшага паплечніка прарока Мухаммада ﷺ і першага з чатырох праведных халіфаў, якія кіравалі пасля яго смерці.

Адам – імя першага чалавека, праайца чалавецтва, які быў і першым прарокам.

Адаманцы – паселішча ў Літве. Належыць да парафіі ў Рэйжах. Некалькі маёнткаў Халецкіх, Туган-Бараноўскіх, Шчансновічаў, Юзэфовічаў і г.д. Два нядзейныя мізары.

Адамовіч – прозвішча. Распаўсюджанае ў Мядзелі, на Пастаўшчыне, у Крушынянах.

Адамовіч Алей Адамавіч (1853 - 1945) – імам у Мядзелі. Нарадзіўся ў Санкт-Пецярбургу, дзе ягоны бацька служыў імамам. Займаў пасаду імама ў Мядзелі да канца вайны.

Адамовіч Якуб Аляксандравіч (1923 - 2014) – в.а. імама ў Мядзелі і Паставах. Сын папярэдняга імама. Атрымаў у г. Уфа афіцыйны дазвол на рэлігійную дзейнасць пасля вайны. Перапісчык рэлігійных кніг.

Адамовіч Ян Хусэйнавіч (1955) – старшыня татарскага аб’яднання Польшчы.

Адамоўска – аграсядзіба ў Мядзелі. Уладальніца Ліля Мухля. Першапачаткова належала дзеду Лілі – Смольскаму Адаму Хасеневічу, які выконваў абавязкі імама ў Мядзелі пасля вайны. Знаходзіцца на вуліцы Міра.

Азан 1) заклік да малітвы (намазу). 2) малітва падчас надання імя дзіцяці, асновай якой з’яўляецца гэты заклік.

Азербайджан – краіна ва ўсходнім Закаўказзі. Да Першай сусветнай вайны татары працавалі ў Азербайджане на мытні (Міхаіл Талькоўскі), у адукацыі (Мяр’ема Сулькевіч – кіраўніца жаночай вучэльні, Мяр’ема Хасенеўна Гямбіцкая – настаўніца). У 1918 г. большую частку ўраду Азербайджана складалі татары-выхадцы з Беларусі. Кіраўніком быў Магамет (Мацей) Сюляйманавіч Сулькевіч. У міжваенны час тут жылі Крычынскія з Каскевічаў, у адукацыі працавалі Джаміль Александровіч (Насыфі), Амар Байрашэўскі і інш.

Азраіл – імя анёла смерці. У Кур’ане не згадваецца, толькі як “анёл смерці” (*malak ul-mawt,* 32:11)

Азулевіч – татарскае прозвішча. Валодалі землямі ў Некрашунцах, Студзянцы, Панарах, Скірсаболях.

Азулевіч Якуб Аляксандравіч – палкоўнік, кіраўнік 6 палка пярэдняй варты ВКЛ, у Касцюшкі, загінуў падчас бою за Вільню, пахаваны ў Студзянцы.

Азыма – жаночае імя. Формы – Зіна.

Азюль – імя. Распаўсюджанае на Паазер'і і ў Літве, у Смілавічах.

Айсіч – татарскае прозвішча. Згадваюцца ў Піткеніках і Сорак татар у 17 ст.

Айша – жаночае імя. Формы – Альжбета, Шута, Зюня, Ліза.

Акменішкі – маёнтак. Уладальнік Мустафа Абу-Талібавіч Мухля. Парафія Некрашунцы.

Акменіца ("Камяніца") – назва аднаго з 6 мізараў у в. Рэйжы. Знаходзіцца ў гаі за 200 м. на поўнач ад дзейнага мізара. Сляды камянёў.

Аколіца, ваколіца – агульная назва прадмесцяў пры гарадах, мястэчках і вёсках. Часам называлася "слабада". Татары жылі ў аколіцах Мураўшчызна (каля Іўя), Сандыкаўшчызна (ля Васілішак), Асмолава, Смілавічы, Лукішкі і г.д.

Аллаг – імя Бога. Вера ў А., адзінабожжа *(таўхі́д)*, з'яўляецца асноўным прынцыпам Ісламу. Таухід азначае веру ў А. і адмаўленне ў Яго супольнікаў (раўні). Вернік ад усяго сэрца пацвярджае існаванне і адзінства А., адсутнасць у Яго супольнікаў, памагатых і тых, хто мог бы быць падобны або роўны да Яго. Вернік прызнае і звязвае з Ім усе Яго імёны і *сыфа́ты* (Боскія атрыбуты, унікальныя рысы).

А. стварыў сусвет з нічога і кіруе ім. Менавіта Ён стварае ўсё існае, ажыўляе і пазбаўляе жыцця, а пасля смерці ўсяго жывога – зноў верне яго да жыцця. А. адзін, і няма бога, вартага пакланення, акрамя Яго. Ён не нараджаўся і не быў народжаны. Усё мае патрэбу ў Ім, а Ён ані ў кім і ані ў чым патрэбы не мае, у тым ліку, існуе па-за межамі часу і прасторы. У Яго няма падабенства і няма супольнікаў. А. – Валадар велічы, неабмежаванай улады, магутнасці і сілы, Ён можа абсалютна ўсё. Ён вечна Жывы. Яго існаванне не мае ні пачатку, ні канца. А. усё бачыць, усё чуе і ведае ўсё і нічога не забываецца. Нічога не адбываецца б без Яго ведама і дазволу (аднак Ён незадаволены грахамі і нявер'ем, любым непаслушэнствам Сваіх рабоў). Ён здольны прабачыць любыя грахі (акрамя нявер'я), толькі Ён настаўляе на шлях праўдзівы, дае веру вернікам і можа пазбавіць яе тых, хто ставіцца да яе без пашаны. Ён даруе *рызк* (долю, пажытак) Сваім рабам, дапамагае ім, аберагае іх. І Ён таксама аддаляе ад Сваёй ласкі і карае тых, хто зацята трымаецца за шматбожжа (політэізм, паганства, *шырк*), тых, хто свядома адмаўляе ісціну і абірае нявер'е. Чалавек, які верыць у А., жыве з усведамленнем, што Ён заўжды бачыць яго і чуе, клапоціцца аб ім і надзяляе ўсім, ведае пра кожны яго рух і аднойчы спытае аб усіх яго ўчынках. Вернік павінен весці

жыццё ў адпаведнасці са сваёй верай і ва ўсіх сваіх намерах і жаданнях кіравацца імкненнем да Боскага задавальнення.
Алей, Алі – імя зяця і стрыечнага брата прарока Мухамада ﷺ, які стаў чацвёртым праведным халіфам. Адно з найбольш распаўсюджаных імёнаў сярод татараў.

Александровіч – адно з найбольш распаўсюджаных прозвішчаў сярод татараў ВКЛ. Некалькі асобных родаў з уласнымі гербамі.

Александровіч Адам Мустафавіч – імам у Нью-Ёрку. Нарадзіўся ў Клецку.

Александровіч Айша Браніславаўна – мастачка, выкладчыца ў БНТУ, дызайнер строяў.

Александровіч Алі Адамавіч – ветэран, палкоўнік міліцыі ў Докшыцах, старшыня парафіі ў Докшыцах. Нарадзіўся ў Клецку.

Александровіч Ісмаіл Мустафавіч – муфтэй, імам, архітэктар. Нарадзіўся ў Клецку ў сям'і імама.

Александровіч Сцяпан Хусэйнавіч – пісьменнік, партызан, ветэран. Нарадзіўся ў Капылі.

Александровіч Хасень Мустафавіч – доктар хімічных навук, ветэран ВАВ. Нарадзіўся ў Клецку 20 красавіка 1924 г.

Аліевіч – татарскае прозвішча, распаўсюджанае ў Лоўчыцах і Наваградку.

Аліевіч Асан Газеевіч (1841) – губернскі сакратар.

Аліевіч Газей-Магамет Рамазанавіч (1740) – імам у в. Сорак татар у 1795.

Аліевіч Ібрагім Сюляйманавіч (1912 - 2008) – імам у Нью-Ёрку.

Аліевіч Самуіл Іванавіч (1905 - 1991) – старшыня парафіі ў Нью-Ёрку з 1938.

Аліевіч Самуіл Якубавіч (1804 - ?) – імам у Багоніках з 1846 да 1876.

Аліевіч Ян Сюляйманавіч (1793 - ?) – імам у Крушынянах з 1836 да 1879.

Аліта (Alytus) – горад у Літве. Татарская парафія з 1991 года. Старшыня – Іпаліт Макуловіч.

Аляксшышкі – першапачаткова маёнтак Рамановічаў. На сённяшні дзень вёска. Парафія Некрашунцы, гміна Нача, Воранаўскі раён. На сённяшні дзень жывуць прадстаўнікі роду Крыніцкіх.

Амбаеў – прозвішча татараў з Паволжа. Імам у г. Коўна падчас Першай сусветнай вайны быў Ібрагім Амбаеў, потым муэдзін. Меў некалькі жонак, у тым ліку Аміню Якубоўскую і Асановіч з Таўсюнаў. Меў больш за 10 дзяцей. Найбольш вядомыя нашчадкі – муфтэй Літвы Ромас Якубаўскас.

Амбасада – пасольства адной краіны ў другой. Сярод татараў было некалькі чалавек, якія працавалі ў амбасадах розных краін у розны час. Сабалеўскі Раман Магаметавіч з Іванава быў паслом Польшчы ў Кітаі. Хазбіевіч Сялім Эміравіч (карані з Арды і Вільні) – пасол Польшчы ў Казахстане і Кыргызстане. Якубоўскі Хасень Аляксандравіч – сакратар пасольства СССР у Парыжы. Багдановіч Леон Сюляйманавіч – пасол Польшчы ў Алжыры.

Амбросавічы – татарскае паселішча ў Глыбоцкім раёне Віцебскай вобласці. Некалькі асобных хутароў Ільясевічаў, Смольскіх і Якубоўскіх. З'явіліся ў канцы 19 ст. Апошні будынак знесены ў 2020. Мізар заснаваны ў 1919. Належыць парафіі Глыбокае.

Амбросавіцкі мізар – дзейны мізар у былым паселішчы Амбросавічы. Заснаваны ў 1919 годзе. Першы пахаваны – Алей Ільясевіч, уладальнік земляў у Амбросавічах. Мізар належыць парафіі Глыбокае. Каля 200 пахаванняў – Якубоўскія, Шчуцкія, Смольскія, Радкевічы, Паўтаржыцкія, Мураўскія, Мількамановічы, Мейшутовічы, Лебедзі, Канапацкія, Ільясевічы, Гямбіцкія, Базарэвічы, Асановічы і інш.

Амерыка, Злучаныя Штаты Амерыкі – краіна ў Паўночнай Амерыцы. Татары з тэрыторыі былога ВКЛ пасяліліся ў ЗША ў канцы XIX ст. Актыўная эміграцыя працягвалася да Першай сусветнай вайны. Парафія татараў з 1907 года, першы мізар з 1908г. Мячэць з 1930г. (адрас: 106 Powers). Новы дзейны мізар з 1925. На сёння – каля 50 чалавек. Галоўныя цэнтры – Нью-Ёрк (Бруклін), Вустэр.

Аміня – жаночае імя. Формы – Эмілія, Аміна, Міня, Эма.

Амурат – імя.

Англія (Вялікабрытанія) – краіна Заходняй Еўропы. Да Другой сусветнай вайны праз парты Англіі татары з Беларусі плылі ў ЗША. Пасля вайны ў Англіі апынуліся жаўнеры арміі Андэрса, іхныя сем'і, а таксама тыя, хто ўцякаў ад бальшавікоў. З найбольш вядомых: улан Абрамовіч Мустафа Ібрагімавіч, дзеці асадніка са Стоневічаў (каля Іўя) Яна Шабановіча, Паўтаржыцкія з Арды, Рамановічы з Дзямідкава, Шагідэвічы, Байрашэўскія і Мількамановічы са Слоніма, дзеці імама Смайкевіча з Мінска і г.д.

Андэрс Уладзіслаў Альберт (1892 - 1970) – генерал Польшчы. У 1941г. стаў кіраўніком арміі, у 1942г. эвакуяваў яе з СССР праз Іран, Ірак, Палестыну, Егіпет, тым самым выратаваўшы тысячы людзей ад смерці. Разам з жаўнерамі эвакуявалі і іхныя сем'і. Армія прымала ўдзел у баях за манастыр Монтэ-Касіна і іншых цяжкіх баях у Еўропе. У армію трапіла шмат татараў, якія былі высланыя ўглыб СССР с 1939 па 1941 гады. Найбольш вядомыя сярод іх: Мустафа Ібрагімавіч Абрамовіч з Клецка, Алей Магаметавіч Шагідэвіч са Слоніма, падпалкоўнік Фуад Якубавіч Шагідэвіч са Слоніма, Якуб Іванавіч Шагідэвіч са Слоніма, Ян Мустафавіч Шагідэвіч з Наваградка, Абу-Бякір Раманавіч Якубоўскі з Сандыкоўшчыны, Магамет Адамавіч Якубоўскі з Глыбоччыны, Якуб Аляксандравіч Якубоўскі з Наваградка, Аўгіня Іосіфаўна Арашкевіч (Карыцкая) з Копцеўшчыны (кіроўца), Самуіл Іванавіч Байрашэўскі са

Слоніма, Джанура Магаметаўна Грэг (Байрашэўская) са Слоніма, Мустафа Сюляйманавіч Карыцкі з Сухаволі, Ібрагім Магаметавіч Радкевіч з Наваградка (загінуў пад Монтэ-Касіна, там і пахаваны), Раман Ібрагімавіч Смайкевіч з Кухцічаў і г.д.

Анёлы – створаныя Аллагам істоты, якія выконваюць Яго даручэнні, беспярэчна слухаючыся Яго. А. не ўласцівы такія біялагічныя рысы, як пол і патрэба ў ежы і пітве. У аятах Кур'ана згадваецца, што ў іх ёсць крылы, але нельга апісваць іх, прыпадабняючы да жанчын або да птушак. А. адносяцца да розных груп у адпаведнасці з іерархічнай структурай і задачамі. Джабраіль (мір над ім), на якога Аллаг усклаў задачу перадаваць вах'ю (Боскае адкрыццё) Сваім прарокам; Мікаіль (мір над ім) назірае за працэсамі прыроды – анёл пажытку і літасці; анёл смерці – *Малякуль-маўт* (Азраіль) (мір над ім); анёл Ісрафіль (мір над ім), які падзьме ў Рог, прадвяшчаючы Судны дзень, – гэта чатыры вялікія анёлы. Акрамя таго, ёсць і іншыя анёлы: носьбіты ‘Арша (Трона); анёлы-засцерагальнікі, якія абараняюць людзей ад зла; анёлы, якія моляцца за іх; анёлы-пісцы, якія запісваюць іх добрыя і дрэнныя ўчынкі; анёлы-пытальнікі, якія першымі сустракаюць людзей у магіле і дапытваюць іх; анёлы, якія служаць у Раі і Пекле. А. не ведаюць больш за тое, пра што даў ім ведаць Аллаг. Таму яны аніяк не могуць лічыцца боствамі, аб'ектамі для пакланення або самастойнай кіруючай сілай. Адна з асноўных рыс мусульманіна заключаецца ў тым, што ён верыць у нябачнае, патаемнае *(гайб)*. Вера ў анёлаў з'яўляецца часткай гэтай веры.

Анзельм – імя. Форма ад Азюль.

Аніфа – эратыўная (скажоная) форма жаночага імя Ханіфа.

Апіта – рэчка, правы прыток Гаўі. Над рэчкай Апітай былі татарскія ўладанні ў сярэднявеччы. Маёнтак Ташлыкоўскі на рацэ Апіта належаў роду Александровічаў.

Арабскае пісьмо – сістэма графічнай фіксацыі тэкстаў на арабскай, персідскай, асманскай і іншых мовах (у т.л. беларускай і польскай). Татары ВКЛ карысталіся А.п. пры напісанні рэлігійных тэкстаў, тастаментаў (завяшчанняў) і г.д. Настаўнікі пісьма і чытання на арабскай мове называліся годжымі. *Куранджэй* – чалавек, які перапісваў Кур'аны, а таксама прафесійна ўмеў чытаць Кур'ан на памяць. *Кітабістыка* – навука, якая вывучае татарскія рукапісы з абшараў былога ВКЛ, напісаныя А.п.

Арабы – група народаў семіцкай этналінгвістычнай групы, якія насяляюць тэрыторыю Блізкага Усходу і Паўночнай Афрыкі. А. размаўляюць на арабскай мове і выкарыстоўваюць арабскае пісьмо. Колькасць а. складае каля 430-4550 млн чалавек. Больш за 90% а. вызнаюць іслам, частка – хрысціянства розных дэнамінацый. Першыя прынялі Іслам і займаліся яго распаўсюдам. І хоць Прарок Мухаммад (мір над ім) быў

арабам, Іслам ад самага пачатку не быў рэлігіяй толькі арабаў, яго прымалі і персы, і эфіёпы. Нягледзячы на тое, што ранняя гісторыя арабскай культуры звязана з Аравійскім паўвостравам, насельніцтва арабскага свету не мае агульнага паходжання. Багата народаў, якія ўваходзяць у арабскі свет, з'яўляюцца арабізаванымі прадстаўнікамі розных народаў (копты, берберы, арамеі, вавіланяне і інш.). “Чыстымі” арабамі лічацца кахтаніты (Южная Аравія/Емен); аднаніты (Паўночная Аравія) лічацца “арабізаванымі” прышэльцамі.

Аразбахтаўшчына – татарскі маёнтак на захад ад Трокаў у сярэднявеччы. Стары мізар за 1 км на паўночны захад.

Аргентына – краіна ў Паўднёвай Амерыцы. Да вайны там жылі Альбер Рызвановіч з Каспарышак, Ізабэла Якубаўна “Ромусіха” Халямбек з Іўя, Ахматчын Лятыф (нашчадкі ў Іўі), Ждановіч Ібрагім Якубавіч з Клецка (сын імама). Пасля вайны там апынуліся адвакат Мустафа Аляксандравіч Рамановіч з сям'ёй, Зуля Крычынская, Ганна Іосіфаўна Азяранская (Карыцкая) з Копцеўшчыны (была ў арміі Андэрса).

Арда – вёска ў Клецкім райне Мінскай вобласці. Татары ў асноўным перасяліліся ў А. ў першай палове 19 ст. з маёнткаў на р. Вака каля Вільні. Роды Байрашэўскіх, Бутлер, Курмановіч, Мусіч, Карыцкі, Абрагімовіч, Казакевіч, Солтан, Хазбіевіч. Дзейны мізар. Адзін жыхар з татараў.

Ардашы – вёска ў Смаргонскім раёне. Татары ў Ардашах і ваколіцах з сярэднявечча. У 1795 імам Ластаі Чымбаевіч жыў у Ардашах. Навакольныя маёнткі – Ровы, Абазішча, Асманаўка, Ластая, Бяргалішкі. Бліжэйшы мізар на Ластаі. Рэшткі сямейнага мізара на месцы былога маёнтка Бяргалішкі.

Асаднік – назва жаўнераў, якія атрымалі за службу падчас вайны 1918 – 1921 гг. зямельныя надзелы. Іхны лёс пасля верасня 1939 быў цяжкі – амаль усіх выслалі або расстралялі. Пасля вайны апынуліся ў Польшчы, Англіі, Аўстраліі, ЗША. Сярод татараў асаднікамі былі Ян Шабановіч з Стоневічаў, Якуб Багдановіч з Ляхавічаў, Раман Смайкевіч з Кухцічаў (пад Клецкам, нарадзіўся ў Слоніме) і г.д.

Асаітаўскае – татарскі маёнтак на захад ад Трокаў.

Асан – эратыўная (скажоная) форма, верагодна, арабскага імя “Хасан”.

Асаны – вёска ў Смаргонскім раёне. Помнік ахвярам Першай сусветнай вайны. У літаратуры згадваецца мізар каля Асаноў.

Асановіч – татарскі род. У 17 ст. валодаў Уланаўшчынай, потым Навасёлкамі. У 20 ст. Асановічы жылі ў Койданаве, Мінску, Глыбокім, Мядзелі, Докшыцах, Наваградку, Дзясятніках, Вільні, Скідзелі, Некрашунцах і г.д. Былі імамамі ў Лоўчыцах, Рэйжах, Відзах, Мядзелі, Некрашунцах.

Асановіч Адам Ібрагімавіч (1927 - 2009) – старшыня татарскай арганізацыі Літвы ў 1990-ых. Пахаваны ў Немежы.

Асановіч Азюль Рафалавіч – імам у Мядзелі і Відзах.

Асановіч Алей Ахметавіч – палкоўнік, удзельнік Крымскай кампаніі, кавалер ордэнаў Аўстрыі.

Асановіч Алей Іванавіч – муэдзін у Некрашунцах у міжваенны час. Жыў у доме імама, меў вакуф. Пасля вайны ў Польшчы.

Асановіч Амурат Рафалавіч (1894 - 1982) – в.а. імама ў Смілавічах у пасляваенны час. Партызан, гарбар.

Асановіч Ахмэт Самуілавіч – імам у Лоўчыцах на пачатку 19 ст. Уладальнік маёнтка Лоўчыцы, меў 3 прыгонных.

Асанчук – імя. Улан. Уладальнік Засулля ў 15 ст. Нашчадак Чынгізхана. Ягоныя нашчадкі – у Малышычах, Карыцы, Ластаі, Даўбуцішках, у Гродзенскай і Наваградскай харугвах служылі.

Асман – імя паплечніка і трэцяга праведнага халіфа прарока Мухаммада ﷺ. Часам сустракаецца форма Усман.

Асманаўка – маёнтак каля Ардашоў, Смаргонскі раён. Належаў Асману Ахматовічу, прафесару хіміі да 1939. Захаваліся рэшткі гаспадарчых будынкаў.

Асмолава – вёска ў Нясвіжскім раёне Мінскай вобласці. Татары пражывалі ў аколіцы Асмолава на поўдзень ад вёскі. Некалькі маёнткаў, што належалі родам Халямбек, Юшынскі, Карыцкі, Александровіч, Байрашэўскі, Яламоўскі, Ясінскі і інш. Зараз ніхто з татараў у в. Асмолава не жыве.

Асмолаўскі мізар – знаходзіцца ў лесе на паўд. усх. ад вёскі. Закладзены ў канцы 18 – пачатку 19 ст. Дзейны. Абгароджаны.

Асмолаўская мячэць – з XV ст., разбураная ў 1962. Знаходзілася на поўдзень ад аколіцы, сярод поля. Аточаная плотам і дрэвамі. Рамонт у 1926. Вакол мячэці быў мізар, знішчаны разам з мячэццю. Імамы – Якуб Іванавіч Халямбек, Іосіф Багданавіч Байрашэўскі, Мустафа Якубавіч Ждановіч, Алей Якубавіч Смольскі, Амурат Іосіфавіч Смольскі, Алей Адамавіч Халямбек, Якуб Сюляйманавіч Ясінскі, Юнус Адамавіч Халямбек, Алей Адамавіч Байрашэўскі і інш.

Астапкаўшчына – маёнтак каля Гродна. Валодаў Шагуневіч Самуіл Мустафавіч, паручнік, у 17 ст. Потым сын Ян, харунжы. Нашчадкі жылі ў парафіі Даўбуцішкі (Чаркасы) і Рэйжы.

Астрына – мястэчка ў Шчучынскім раёне. Прадстаўнікі родаў Асановіч, Гямбіцкі, Рафаловіч. Парафія з 1995 да 2016. Бліжэйшыя мізары ў Скідзелі, Сандыкоўшчыне, Некрашунцах.

Асэя – жаночае імя, паходзіць ад імя жонкі-верніцы Фараона (Асія).

Аўстралія – краіна ў Паўднёвым паўшар'і на аднайменным мацерыку, востраве Тасманія і некалькіх іншых астравах Індыйскага і Цііхага акіянаў. Пасля Другой сусветнай вайны ў Аўстралію выехалі Мустафа Мустафавіч Яблонскі з Коўна з жонкай Зінай Адамаўнай з Радкевічаў і дзецьмі Адамам і Алеем, Магамет Аляксандравіч Янушэўскі з Коўна з жонкай Тамарай і сынам Рэймандам, Байрашэўскія са Слоніма – Алей Сюляйманавіч (з жонкай Евай Ібрагімаўнай Ждановіч, дзецьмі Энверам, Тамерланам і Сафіяй), ягоныя брат Якуб і сястра Айша, сваячка Мяр'ема Сюляйманаўна, Сюляйман Ібрагімавіч з жонкай Сафіяй, Самуіл Іванавіч (пэўны час жыў у Дзяраках), Беляк Бякір, Радкевіч Алей Азюлевіч з Відзаў (стаў там Ali Crook), Радкевіч Магамет Бякіравіч з Наваградка, Халецкі Абу-Таліб Сюляйманавіч з Вільні (да вайны капітан, улан, пасля вайны Хаджы, дачка – жонка прэм'ера Малайзіі), два браты Паўтаржыцкія з Наваградка і г.д.

Аўстрыя – краіна ў Цэнтральнай Еўропе, 70% плошчы якой займаюць горы (Усходнія Альпы). З 1795 да 1914 на тэрыторыі Аўстрыйскай імперыі знаходзіліся татарскія паселішчы Студзянка, Малашэвічы, Заставак. Падчас Другой сусветнай каля 10 татараў з Клецка, Слоніма, Вільні і іншых паселішчаў выехалі (у тым ліку на прымусовыя работы) ў Аўстрыю, а потым у ЗША, Англію, Аўстралію.

Афіндзевічы – татарскі фальварак у міжрэччы Вакі і Віліі. Быў мізар. У 20 ст. тут жылі Ясінскія, Мелехі, Мількамановічы, Шчуцкія, Халецкія, Гямбіцкія і г.д.. Зараз частка м. Грыгорава (Грыгішкі).

Ахмат, Ахмад – імя, адно з імёнаў прарока Мухаммада. Згадваецца ў Кура'не.

Ахматовіч – прозвішча. Валодалі маёнткам Бяргалішкі пад Ардашамі, Куты, Ценюкоўшчына. Вядомыя палітычныя дзеячы, навукоўцы.

Ахматовіч Асман Аляксандравіч (1899 - 1988) – прафесар хіміі. Валодаў м. Бяргалішкі і Ценюкоўшчына. Абараніў доктарскую дысертацыю па хіміі ў Вільні, спраўдзіў у Оксфардзе. Пасля вайны жыў у Варшаве, даследаваў хімію алкалоідаў.

Ахрэм (Базарэвіч) Эльміра Мустафаўна – старшыня парафіі ў Маладзечне з 2000. Нарадзілася ў 1933 у м. Зарубін каля Глыбокага. У 2002 заснавала малітоўны дом у Маладзечне.

Ахрэць – пабрацім, ад тур. ahiret kardeşlik ("братэрства ў вечнасці"). У татараў абрад пабрацімства ("ахратанне") быў распаўсюджаны да Другой сусветнай вайны. Паводле шарыяту, пабрацімства ўвёў прарок Мухаммад ﷺ, пасля гіджры (перасялення ў Медзіну). Яго пабрацімам быў яго стрыечны брат і зяць Алі ібн Абу Таліб.

Ашмянскі павет – у розны час павет ВКЛ, Рэчы Паспалітай, Расійскай імперыі, Польшчы. Займаў розную плошчу. Татары на тэрыторыі А.п. з XV ст. Паводле перапісу 1795 года, татары жылі ў Крэве, Смаргоні, Даўбуцішках, Ластаі, Багданаве, Мураўшчызне, Вішневе, Зафінове, Валожыне і інш. Найбольшая колькасць татарскіх маёнткаў і мізараў. Мячэць ў Даўбуцішках. Малітоўны дом на Ластаі.

Ашмяны – горад у Беларусі, цэнтр аднайменнага раёна Гродзенскай вобласці. Насельніцтва – 30 тысяч чалавек. Татары ў А. пасля падзелаў Рэчы Паспалітай у асноўным працавалі на дзяржаўных пасадах. У канцы XIX ст. з'яўляюцца сем'і гарбароў і агароднікаў. Пасля Другой сусветнай вайны сюды перасяляецца шмат татараў з навакольных вёсак і мястэчкаў. Мізар закладзены ў в. Олькавічы (гл. Олькавічы). Малітоўны дом з 2013 года. Колькасць татараў – 30 чалавек. Імам з пачатку 2000-х да 2008 г. – Мацвей Радкевіч (з Іўя), з 2008 г. – Давуд Радкевіч, з 2022 – Ібрагім Радлінскі.

Аюб – імя прарока-цярпліўца (білейскі Ёў), які быў выпрабаваны стратай дзяцей, маёмасці і здароўя, аднак не наракаў на Бога і лёс, за што быў вернуты ў нармальны стан і атрымаў яшчэ больш даброт ад Бога.

Аят – верш Кур'ана, частка суры.

Сяргей Міскевіч, Давуд Радкевіч

Сергей Мискевич

ИСТОРИЯ ТАТАРСКИХ ПОСЕЛЕНИЙ НА РЕКЕ ВАКА

История татарских поселений над рекой Вака на Виленщине берёт своё начало во второй половине XIV века, с установления связей между ВКЛ и различными группами с территории Золотой Орды (улуса Джучи), в которой на тот момент уже шёл период междоусобной борьбы. Принимая определённые группы претендентов на власть в Золотой Орде у себя в ВКЛ и нападая на другие, Витовт тем самым получал рычаги влияния на всю территорию восточной Европы.

Таким образом, в период конца XIV – начала XV веков на территорию Княжества прибыло несколько десятков тысяч человек со всей территории Орды (от Крыма до Сибири). Они исповедовали разные религии, говорили на многочисленных наречиях и диалектах тюркских, иранских, фино-угорских языков. Были среди них как целые семьи, так и только мужчины-воины. Из всех этих групп впоследствии и сформировалось новое сообщество, исповедующее Ислам, позже получившее название татары ВКЛ.

Главной задачей татар была военная служба. За это они получали земли и частично права дворянского сословия. Одним из мест компактного татарского землевладения в ВКЛ стала долина реки Вака. На сегодняшний день только названия поселений, таких как Сорок татар, Хазбиевичи, напоминают о былом славном татарском прошлом этих мест. Что касается остальных, то послевоенная коллективизация, мелиорация земель, репрессии, урбанизация стёрли с лица земли все следы – Казаклары поглотились посёлком Пагиряй, Афиндевичи вошли в состав Грегорово (Григишки). Власть не пощадила даже старинные мизары в Людвиново, Ваке, Казакларах, Мерешлянах и Мелеховичах. Но начнём обо всём по-порядку.

Период ВКЛ и Речи Посполитой

О ранней истории поселений сохранилось не так много данных. Однако, в 1683 году есть упоминание Казаклар как владения Иосифа Бутлера. В 1631 году Селим Токош упоминается как владелец Прудян. Прудяны были родовым владением рода Весновских, Казакевичей.

Прудяны, или Вака-Прудяны, были также владением рода Сулькевичей. В 1752г. товарищ первого полка передней стражи ВКЛ Ян Давыдович Сулькевич продал свою часть Прудян и поселился на Лостае, которой его потомки владели вплоть до 1939 года.

Мерешляны упоминаются в 1594 году как владение татар Касимовичей и Майковичей. Их потомки получили фамилию Корицкий. Мерешляны одно время также принадлежали роду Ясинских, которые в 1713г. продали часть владений Бахтияру Чимбаевичу. Его сын Мустафа позже приобрёл имение Немеж.

Мелеховичи – родовое владение татар Полторакевичей. Поручик Алей Полторакевич передал их в наследство своему сыну, товарищу полка передней стражи ВКЛ Давыду, а тот, в свою очередь, в 1761 году – сыну Эльяшу, наместнику в полку передней стражи ВКЛ. Также Мелеховичами владел вышеупомянутый Иосиф Бутлер.

Период Российской империи

Интересные данные дают нам результаты первой после раздела Речи Посполитой переписи населения Виленской губернии (ревизские сказки имений и деревень) за 1795 год. Согласно новому административно-территориальному разделу Виленщины, земли на левом берегу реки Вака вошли в состав Трокского уезда (включая Рейжи, Базары, Бутрыманцы, Жодишки, Адаманцы и т.д.), а правого – в состав Виленского уезда Виленской губернии (Лукишки, Немеж, Кена). Таким образом, в Трокском уезде оказались поселения Сорок татар, Мерешляны, Мелеховичи, Казаклары, а поселение Вака, состоявшее из нескольких имений на обоих берегах, попало как в Виленский, так и в Трокский уезды.

Так, поселение Сорок татар представляло собой на тот момент более 30 отдельных имений. Их владельцы – имам Газей Магомет Рамазана сын Алуцевич, ротмистр Мустафа Давыдович, вдова ротмистра Жанна Давыдович, ротмистр Магомет Соболевский, Мустафа Соболевский, Магомет Езерский, братья Александр и Мустафа Соболевские, вдова Мерьема Соболевская, Роза Соболевская, Даниэль Шабловский, вдова хорунжего Франя Давыдович, Александр Шабловский, Ян Шабловский, реймер Самуил Соболевский, Якуб Муселевич, Иосиф Рызванович, вдова Жанна Михайловна, Ян Соболевский, вдова Елена Соболевская, Самуил Давыдович, Мустафа Соболевский, реймер Мустафа Соболевский, Иосиф Соболевский, хорунжий Александр Давыдович, ротмистр Ян Рызванович, наместник Эльяш Радецкий, Эльяш Токош, вдова Мерьема Соболевская, Асан Олеевский, наместник Мустафа Соболевский.

Всего на 1795 год в Сорок татар проживало из татар 55 мужчин и 61 женщина. Почти в каждом хозяйстве работали вольнонаёмные люди-христиане, число которых составляло около 200 человек. Кроме того, татарские земли брали в аренду семьи дворян-христиан. Стоит отметить, что такая же структура наблюдалась на тот момент и в околице Рейжи того же уезда.

Другим татарским поселением уезда были Казаклары. Согласно переписи, составленной в 1795 году, это было несколько отдельных усадеб, принадлежавших Байрашевским. В одной из усадеб поручика бывших войск ВКЛ Иосифа Байрашевского проживала семья крепостных крестьян в количестве 10 человек, 2 семьи вольных рабочих количеством 13 человек, а также 5 человек наёмных. В другой проживал сам владелец, поручик ВКЛ Ян Самуилович Байрашевский, с женой Аминей и детьми Иосифом, Роксоланой, Шарифой и Фатимой, а также 6 человек прислуги. Третьей усадьбой владел ротмистр Магомет Самуилович Байрашевский с женой Софией, у которых служило 5 человек.

Что касается Мелехович, то здесь также жили татары. Один из них – Мустафа Самуилович Бутлер, который имел жену Франю, сыновей Самуила и Яна, а также одну помощницу-христианку. Вторым домом владела вдова Роза Полторакевич с сыновьями Мустафой и Магометом и дочками Жанной, Асеей, Фатимой и Мерьемой. Её муж был вышеупомянутый наместник Эльяш. Сама Роза была из рода Дроздовских, с которым связано название Дроздовской зирети (один из 4 мизаров в д. Сорок татар). В 1828 году она владела частью Сорок татар под названием Рубаевщина.

Мустафа Бутлер был «старостой» Мелехович и подписывал ревизию. Его сын Самуил, корнет в армии Российской империи периода войны с Наполеоном, впоследствии после свадьбы переселяется в деревню Орда возле Клецка. Его потомки – Курмановичи, Халембеки, Байрашевские.

Отдельно в Мелеховичах было имение вдовы ротмистра Мерьемы Кенской, которая имела сыновей Мустафу, Магомета, Захара, Иосифа и 4 дочек. Также при ней служило 47 человек.

В нижнем течении реки Вака располагалось по обоим её берегам несколько поселений с тем же названием. Менее населённое находилось на левом берегу (в Трокском уезде) и имело название Вака Кульзимановская. Здесь проживало 13 татар в собственных усадьбах. В первой - имам Эльяш Романович Байрашевский с женой Мерьемой и детьми Мустафой, Асеей и Райной. У него также было 3 человек прислуги и 12 квартирантов. Во второй усадьбе на левом берегу жил Алей Давыдович Байрашевский с женой Фатимой и детьми Каролем и Фуршей. Третьей - владел Биляль Камберович Шабанович с женой Мерьемой и сыном Давыдом. В четвёртой проживала вдова Фатима Давыдовна Казакевич, которая имела 3 слуг и 10 квартирантов.

На правом берегу Ваки было 22 татарских дома. Владельцами их были: Ян Северин, Мустафа Мелех, вдова Фурша Мелех, хорунжий Якуб Муха, Горян Ясинский, Мерьема Ясинская, Мустафа Сулевич, вдова Ева Сулевич, Фурша Казакевич, Ян Муха, Шаган Соболевский, Ибрагим Весновский, Иосиф Муселевич, Мерьема Мелех, Мустафа Сюлейманович, Ибрагим Старинский, Ян Сюлейманович, Иосиф Мелех, Алей Весновский, Эльяш Муселевич и Самуил Весновский. Вдова ещё одного из владельцев, Самуила Давыдовича, переселилась в Сорок татар. Старостой правобережной Ваки был выбран Мустафа Сулевич.

Локализация данных поселений под названием Вака не совсем ясна. Возможно, левобережные поселения находились на месте современной деревни Гурели, а правобережные – на месте м. Григишки. Также некоторые правобережные поселения имели название Вака-Прудяны, в которых проживали татары Весновские. В более поздних ревизиях татары в Ваке уже не упоминаются. Вместо этого, бывший житель Ваки хорунжий Якуб Муха в 1811г. указан уже как владелец имения Афиндевичи. Мелехи также фигурируют как владельцы Афиндевич, как в переписях, так и в метриках мечети Сорок татар.

Наиболее вероятно, что в начале XIX века татары из Ваки переселились в ближайшие более крупные поселения, такие как Людвиново, Хазбиевичи, Троки, Сорок татар и т.д. Другие же предпочли перебраться в Минскую губернию в окрестности Мира, Несвижа и Клецка. Так, род Весновских оказался в местечке Мир, где его представители проживали вплоть до конца XX века. На сегодняшний день Весновские живут в Клецке и Новогрудке, а также в Польше после репатриации.

Литературные данные свидетельствуют, что на Ваке была мечеть, одна из первых на территории ВКЛ, которая была разрушена войсками Наполеона.

Что касается других фамилий, то Северин, Сулевич, Муселевич впоследствии угасают. Они не встречаются в метриках мечети Сорок татар. Давыдовичи впоследствии попадаются в Студянке и Немеже, а один из представителей даже стал мэром Алушты и Бахчисарая в Крыму.

Казакевичи переселились в деревни Орда и Иваново, а после Второй мировой войны – в Польшу, Новогрудок, Ивье, Клецк. Так, в 1800 году дети Яна Александровича Казакевича продали свою часть Ваки.

Часть Соболевских также избрала новым местом жительства Иваново. Хазбиевичи и Байрашевские переселились в Орду.

В более отдалённых от реки Вака поселениях, таких как Семелишки, жили семьи кожевенников, братьев Якуба и Яна Адамовичей.

В первой половине XIX века происходит постепенная смена владельцев имений и динамика населения, что хорошо прослеживается по метрикам. Так, с 1830-ых годов в мусульманскую парафию Сорок татар входили поселения: Сорок татар, Афиндевичи, Казаклары, Бобровка или Бобровичи (татары по фамилии Маевские, Богдановичи), Островно или Островка (Богдановичи), Склиницы (Щуцкие), Троки, Вака, Петкенишки (Богдановичи), Меликовский (Щуцкие), Выгодное, Подтрочье, Майшаголы, Ганушишки, Под Крестами, Каспаришки, Семелишки, Погулянка, Видловка, Людвиново и др.

Интересно, что Людвиново в метриках рождений упоминается только на рубеже в XIX - XX веков, хотя наличие мизара свидетельствует о давнем татарском прошлом деревни.

Не меньший интерес представляет собой жизнеописание владельцев и жителей этих поселений. Так, ротмистр Иосиф Иванович Байрашевский 1782 г.р. после раздела Речи Посполитой пошёл на службу в литовский татарский полк в Российской империи товарищем. После разделения полка на два остался в конном татарском, впоследствии переименованном, в татарский уланский полк. В 1799 году участвовал в заграничном походе против Наполеона в Австрию, а в 1806г. – в Пултуск в Пруссии. Во время кампании Наполеона против Москвы служил в районе Бреста, Пружан и Кобрина. В 1813г. получил ранг поручика, воевал в Саксонии. В 1816 г. стал штабс-ротмистром и оставил военную службу с правом ношения мундира и получения жалования. В 1827г. упоминался в Ошмянах, а в 1834 г.– в Казакларах.

Их ближайший родственник Магомет Байрашевский также владел частью имения Казаклары. Занимал должность судьи. В 1834 году именно он составлял ревизию татарских имений в Сорок татар. Имел три жены – Елену Ивановну Соболевскую, Розу Мелех и Айшу Ибрагимовну Вильчинскую. Известно только о 7 детях, из которых только Мустафа достиг успеха. Этот Мустафа служил в полиции приставом, надзирателем в Бутрыманцах, на Вилькомирщине и т.д.

Весновский Самуил Самуилович из Ваки после раздела Речи Посполитой вступил в новую армию, где дослужился до ранга ротмистра. Во время заграничного похода против Наполеона в Пруссию погиб в бою 28 февраля 1807 года под Пултуском. Его сыновья также выбрали карьеру военных.

Так, сын Иосиф стал капитаном, Ян начал службу с 1800г. товарищем литовско-татарского полка, с 1803г. – унтер-офицер, с 1808г. - наместник и корнет, с 1813г. после разделения полка вступил в татарский уланский. За ранение саблей в нетрезвом виде был разжалован до рядового, но уже в 1814г. восстановлен до корнета. С 1816г. - прапорщик. Участвовал в походах против Наполеона в Пруссию, Австрию, Галицию и даже Голландию. Имел Орден Св. Анны 4 степени.

Магомет Мустафович Мелех (1782 - 1845) из Афиндевич был майором Смоленского уланского полка, купил у Франи Давыдович её часть имения Сорок татар. Владел 44 десятинами земли в Афиндевичах и 6 крепостными. Его многочисленные родственники также служили ротмистрами, поручиками, а Давыд Мелех занимал должность муэдзина в мечети Сорок татар.

Сын вышеупомянутого Эльяша Полторакевича, Магомет (1793 - 1863), был утверждён в дворянстве в 1817г., оставался владельцем Мелехович. Имел жену Фатиму Давыдович и много детей. Его сын Иосиф (1826 - 1900) сразу занимал должность муэдзина в Сорок татар, а с 1895г. исполнял обязанности имама. Другой сын, Мустафа (1843 - 1915), также стал имамом одновременно с братом, т.е. в Сорок татар в конце XIX века образовалось духовное «двоевластие».

Межвоенный и послевоенный период

Байрашевские продолжали оставаться владельцами Казаклар вплоть до 1939 года, после чего были вынуждены эмигрировать. Вышеупомянутый пристав Мустафа Байрашевский имел троих детей, из которых Магомет (25.1.1887 – 16.2.1966) стал адвокатом, а Хасень - (1.6.1890 – 25.2.1955) юристом. Они были известны в Вильно в межвоенное время. После войны выехали в Польшу и похоронены на мизаре в Варшаве.

В Казакларах в межвоенное время был дом Мустафы Ивановича Корицкого, который был родом из Ловчиц и Орды. В 1899г. он женился в Сорок татар на Мерьеме Магометовне Байрашевской и остался в Казакларах. Владел обширными наделами земли на месте современного тепличного комбината. Его сын Мустафа во время войны был солтысом, за что и был расстрелян. Похоронен в Вайдотах на католическом кладбище, а жена полька из фамилии Петрусевич уехала после войны с сыном в Польшу.

Мизары

Мизаров вдоль реки Вака было большое количество, но до наших дней сохранилось немного. Так, действующим является лишь 1 мизар из 4 в Сорок татар. Остальные – Большая зиреть в лесу на запад от Сорок татар и Дроздовская зиреть на холме среди поля на запад от деревни перестали использоваться для захоронений (Большая зиреть несколько веков назад, а Дроздовская после войны). На мизаре возле мечети в Сорок татар хоронили знаменитых и богатых татар – имамов, военных, старост и т.д. К сожалению, метрики мечети не дают информацию, на каких конкретно мизарах производились захоронения.

Что касается единственного на всю округу действующего мизара в Сорок татар, то на нём более 400 захоронений. Надписи свидетельствуют, что здесь стали хоронить с конца XIX века. Тут также погребены известные татары, включая довоенного имама Магомета Романовича Селимовича, могила которого находится на самом высоком месте мизара, из-за чего после войны на ней установили вышку, а потом – геодезический пункт.

В литературе и метриках имеется упоминание о мизарах в Мелеховичах, Казакларах, Людвиново, Ваке.

В Казакларах сохранились следы древнего мизара. Он первоначально находился на холме на месте тепличного комбината. Здесь хоронили владельцев имения и других татар, что проживали рядом. Так, 2 сентября 1847 года здесь нашёл упокоение штабс-ротмистр Иосиф Иванович Байрашевский, умерший от рака, а 5 марта 1846 года – его дочь Роза, умершая от туберкулёза. Ещё одна дочь Эльмира умерла 11 июля 1850 г. и похоронена там же. Мерьема Иосифовна Байрашевская в возрасте 56 лет умерла 3 мая 1851г. и похоронена также в Казакларах. 8 декабря 1859г. погребён ребёнок Адам Байрашевский. Жена ротмистра Иосифа Байрашевского Мерьема умерла 12 декабря 1866г. Дети Магомета Байрашевского – Исмаил и Адам – умерли, соответственно, 16 мая 1869г. в возрасте 8 лет и 18 ноября 1869г. в возрасте 12 лет. Иосиф Мустафович Байрашевский умер 22 октября 1869г. в возрасте 80 лет. Елена Иосифовна Байрашевская умерла 27 февраля 1898г. в возрасте 72 лет. Сын ротмистра и коллежский асессор Иван Иосифович Байрашевский – 22 ноября 1901г. в возрасте 73 лет, а его жена Роза Эльяшевна – 16 ноября 1904г. в возрасте 63 лет. София Ивановна Байрашевская – 21 мая 1904г. в возрасте 32 лет.

25 сентября 1849г. здесь похоронен младенец, сын ещё одного из владельцев Казаклар Иосифа Соболевского – Давид. 8 января 1858 г.похоронена Роза, жена Ивана Соболевского в возрасте 78 лет. Сам же Иосиф Соболевский умер 18 октября 1864г. в возрасте 50 лет. Елена, дочь Александра Соболевского, умерла 17 апреля 1867г. в возрасте 10 лет. София Иосифовна Соболевская (56 лет), жена коллежского советника, умерла 19 августа 1888г.. Поручик Алей Иванович Соболевский умер 19 ноября 1894г. в возрасте 77 лет. В общем, Соболевские был довольно известный род. Его представитель Мустафа Соболевский был генералом, участвовал в войне с Японией, потом в Первой мировой, в Крыму, на Кавказе, имел ордена и медали.

На Казакларском мизаре также нашёл свой покой Эльяш Адамович, землевладелец в Некрашунцах в 1800г. и Белице в 1822 году. Его женой была Аминя Богданович из Малюшич под Новогрудком, а сыновья занимали высокие должности в Гродненском губернском правлении и Слонимской полиции. Его дочь Роза была невесткой вышеупомянутого ротмистра Иосифа Байрашевского, женой его сына Ивана (1828 - 1901), который в свою очередь также служил в гражданских ведомствах Российской империи.

Ещё одна редкая фамилия для этих мест – Базаревский. 28 сентября 1888 года на мизаре в Казакларах похоронена София, дочь капитана 20 резервного батальона Баязита Базаревского. Ей было только 7 лет.

Что касается фамилии Корицкий, то во время полевых исследований обнаружена одна надпись «Фатима Корицкая» на надмогильном камне остатков Казакларского мизара. В метриках смерти в мечети в Сорок татар за 1834 – 1906 годы такая фамилия упоминается только один раз – в 1855 году, для жены ротмистра Кунегунды Корицкой из Сорок татар.

Со временем Казаклары вошли в границы посёлка Пагиряй. Что касается мизара, то в 1970 году было начато строительство тепличного комбината, самого большого в Литве. Под бульдозер попал и мизар, и христианское кладбище на въезде в деревню. Памятники сбросили с горы, и они до сих пор лежат на склоне в кустах.

Мизар существовал и в Мелеховичах. Так, в 1841 году на нём похоронили Мерьему Полторакевич, в 1842г. – дочку Эльяша Полторакевича, в 1845г. – Фатиму Байрулевич из Полторакевичей, в 1848 г.– Мустафу Полторакевича. Судьба мизара также печальна – был уничтожен после войны.

Довольно интересной представляется история мизара в Ваке. Его месторасположение, скорее всего, находилось на правом берегу Ваки рядом с поселением Афиндевичи, что ныне в границах Григишек. С 1834 по 18..гг. здесь хоронили жителей Афиндевич – Мерьему Сулевич, Елену Мелех (в 1834), Мустафу Северина (в 1836), Розу Кенскую, Яна Мелеха (в 1837), Самуила Мелеха (в 1839), Анифу Мелех, Яна Ясинского (в 1841), дочь Алея Весновского (в 1842), Алея Мелеха, Амурата Ясинского (в 1845), Фатиму Мелех (в 1846), Анифу Ясинскую (в 1847), Халиля Сюлеймановича (в 1851), Тамерлана Мелеха (в 1860), Мерьему Радлинскую, Самуила Мелеха (в 1864), Алея Щуцкого (в 1870), Сюлеймана Ясинского (в 1871), Айшу Мелех (в 1884), Саида Мелеха (в 1885).

В метриках данный мизар имел различные названия – Прудянский, Афиндевичский, Вака. Сложно сказать, был это один или несколько мизаров. В любом случае, с конца XIX века татары из Афиндевич предпочитали хоронить своих умерших родственников на постепенно набирающем популярность мизаре в Сорок татар. Жители Григишек утверждают, что мизар находился на месте современного ТЦ «Максима».

Совсем рядом с Вакой существовала деревня Людвиново, где также был свой мизар. Его первое упоминание датируется 1847 годом, когда жительницу Афиндевич Фатиму Сулевич из Весновских похоронили именно в Людвиново, а не на мизаре в Ваке. Та же ситуация произошла и с Яном Иосифовичем Ясинским и его сестрой Айшей в 1888 году. Ещё одна жительница Афиндевич, Халима Амуратовна Якубовская из рода Ясинских, умершая 27 февраля 1901 года от рака в возрасте 61 года, нашла упокоение на мизаре в Людвиново. Её могильный камень с надписями после разрушения мизара (примерно 1970-ые) был перенесён на мизар в Сорок татар и установлен рядом с могилой дочери, Фатимы Якубовны Щуцкой (Якубовской).

Мизар в Людвиново находился в 200 метрах на юг от ЖД-станции Вака. Уничтожен полностью в послевоенный период при строительстве промзоны. Сейчас на месте мизара находится автостоянка.

Все упомянутые малые мизары носили характер родовых или семейных захоронений. В то же время мизар в Сорок татар был общепарафиальным, на котором впоследствии стали хорониться все.

Источники информации

1. LVIA, F 515-15-(). Ревизские сказки Трокского и Виленского уездов за 1795, 1811, 1816 и 1822 годы.
2. LVIA, F 603-1-(7, 8, 9). Метрические записи мечети Сорок татар.
3. S. Dumin. Gerbarz tatarów WKL.
4. Устные данные, полученные от Фатимы Шантруковой, Фатимы Буйновской.

КУЛЬТАВАЯ АРХІТЭКТУРА МУСУЛЬМАН НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ (XIV – XIX СТСТ.)

Давуд Радкевіч

Ісламская культура на беларускіх землях асабліва яскрава праявілася ў культавай архітэктуры.

Татары, паселеныя на тэрыторыі ВКЛ у канцы XIV – XV стст., мелі права свабодна вызнаваць іслам. Ужо на мяжы гэтых стагоддзяў будаваліся драўляныя мячэці ў Вільні, Сорак Татарах, Вацы, Навагародку, Троках, Рэйжах. Пры Вітаўце ўжо дзейнічалі мячэці ў Сарака Татарах, Лукішках і Некрашунцах. Мячэці ў Сарака Татарах, Лукішках, а таксама Лоўчыцах і Троках упамінаюцца ў "Рысале-і-татары-лех" (1558 г.). Пра троцкую мячэць ведаў і польскі храніст Марцін Крамер, які пісаў аб ёй у 1578 г. Паводле Ібрагіма Печэві (пам. у 1640 г.), у польска-літоўскай дзяржаве у першай трэці XVII ст. было 60 мячэцяў. Польскі даследчык Рычард Брукоўскі на падставе аналізу розных крыніц робіць выснову, што ў ВКЛ было 17 мячэцяў і 6 – у Польшчы [1, с. 36].

Польскі навуковец міжваеннага перыяду С. Крычынскі склаў спіс мячэцяў, якія існавалі да 1800 г. Акрамя вышэйназваных, у ім адзначаны мячэці: у Астрозе Луцкага павета (1565 – 1659), Ласосне Гродзенскага павета (1591 – 1631), Засуллі Менскага павета (1592), Менску (з 1598 г.), Даўбуцішках (з 1598), Панарах каля Вільні (1615), у Кені, Мерашлянах, Паніззі, Каяцетах (XVIII ст.), Крушынянах (з 1679), Грудзянах (1646 – 1690), Тракелях ля Трок (1663 – 1667), Гусейманах (1671 – 1699), Студзянцы (1679 – 1915), Багоніках (з 1679), Юфкавічах (Юўкаўцах) Луцкага павета (1681 – 1870), Немежы (1684 – 1939), Базарах (1685 – 1719), Сенкевічах (1699), Некрашунцах (да 1700). Маюцца звесткі, што мячэць у Плешавічах каля Нясвіжа існавала з 1628 г. На 1795 г. дзейнічалі мячэці ў 23 населеных пунктах і, акрамя таго, было 65 малітоўных дамоў [2, с. 9 – 10]. Згодна са звесткамі, прыведзенымі ў спісе С. Крычынскага, найбольшая колькасць мячэцяў была ў Троцкім павеце, паколькі там пражывала больш мусульман [3, с. 93].

Дазвол на будаўніцтва меў права выдаваць вялікі князь па ўзгадненню з каталіцкім біскупам мясцовай дэцыі. Віленскі біскуп, прыкладам, дазваляў мусульманам будаваць мячэці толькі драўляныя, "убогія, невялікія". Турэцкі султан Мурад III у пісьме да польскага караля Жыгімонта III у 1592 г. прасіў не перашкаджаць "у справе свабоднага будаўніцтва мячэцяў у калоніях татарскіх на Літве" [1, с. 36].

Аўтар “Рысале” характарызаваў мясцовыя храмы так: “убогія і нізкія мячэці пабудаваны з дрэва без мінарэтаў (вежаў) і імарэтаў (прытулкаў)… Для жанчын у некаторых тутэйшых мячэцях ёсць асобнае месца ўсярэдзіне, адгароджанае ад мужчынскага, у якое яны не маюць права заходзіць, каб не парушыць закон, які забараняе маліцца разам з жанчынамі…” [4, с. 160].

Невядомы аўтар ліста да нямецкага гуманіста Давіда Хітрэуса, напісанага ў 1581 г., наведаўшы мячэць у Лукішках, апавядае: “У ёй няма ніводнай выявы якога-небудзь бога або чорта. Тут голыя сцены, толькі падлога заслана рознакаляровымі дыванамі. На набажэнства ўсе збіраюцца па пятніцах… У храм забаронена ўваходзіць, не зняўшы абутак. Яны зусім не прызнаюць званоў” [4, с. 160 – 161].

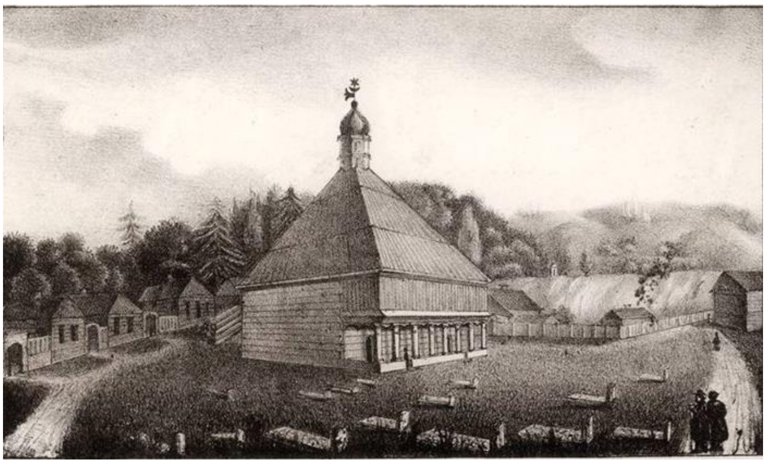

Мячэць на Лукішках (Вільня)

Раннія мячэці ў ВКЛ, відаць, не мелі мінарэтаў, і заклік да набажэнства (азан) муэдзін абвяшчаў з ганка ці проста хадзіў па вуліцах, склікаючы аднаверцаў (пра што згадвалася і ў “Рысале”) [1, с. 38].

У 1879 г. мусульмане заходніх губерняў мелі 17 мячэцяў. Улады добразычліва ставіліся да іншаверцаў, нават аказвалі падтрымку “магаметанскаму элементу ў Заходнім краі”, як пісаў у 1884 г. мінскі губернатар, а затым і міністр унутраных спраў Расійскай імперыі, хадайнічаючы перад імператарам аб адкрыцці мячэці ў Клецку [5, с. 29 – 31].

Важнейшымі элементамі мячэці з’яўляюцца міхраб і мінбар. Першы ўяўляе сабою нішу у сцяне, якая ўказвае накірунак Кіблы – накірунак для малітвы, у якім знаходзіцца Мекка. З правага боку размяшчаецца мінбар (мумбір) – узвышэнне з прыступкамі, з якога імам – кіраўнік малітвы – чытае хутбу (пропаведзь). Паводле В. Бартольда, паўмесяц як рэлігійны сімвал у тым самым сэнсе, як і хрысціянскі крыж, першапачаткова быў характэрны для мячэцяў Асманскай імперыі. Магчыма, паломніцтвы ў Мекку, паездкі мусульман у Турцыю і негалоснае прызнанне турэцкага султана халіфам мела пэўны ўплыў на з’яўленне на шпілях мінарэтаў паўмесяцаў [6, с. 94].

Нам падаецца не зусім дакладным сцвярджэнне З. Канапацкай пра тое, што культавыя пабудовы татараў Беларусі, Літвы і Польшчы адрозніваюцца прынцыпамі арганізацыі прасторы ад астатніх, паколькі сама даследчыца фіксуе наяўнасць асноўных элементаў мусульманскага храма, якія ўвогуле надаюць будынку мячэці культавае значэнне – міхраба і мінбара [3, с. 94]. Разам з тым мугіры на сценах унутры мячэці, хоць і з’яўляюцца ў пэўным сэнсе асаблівасцю, аднак не ўплываюць на арганізацыю прасторы.

Як пэўную асаблівасць можна адзначыць, бадай, толькі выключную дэкаратыўнасць мінарэтаў. Адбудаваная ў 2002 г. мячэць у Лоўчыцах уяўляе сабой пэўнае вяртанне да гэтых традыцый. Але з часоў узвядзення Іўеўскай мячэці у апошняй чвэрці XIX ст. мінарэт аднаўляе сваё прызначэнне – быць месцам, адкуль чытаецца азан. Мінарэты сучасных мячэцей – у Смілавічах і Навагрaдку (1997 г.) і Мінску (2016 г.) таксама адпавядаюць гэтай функцыі. Малітоўныя дамы, якія былі, у асноўным перабудаваны з жылых, характэрных прыкмет мячэці не нясуць.

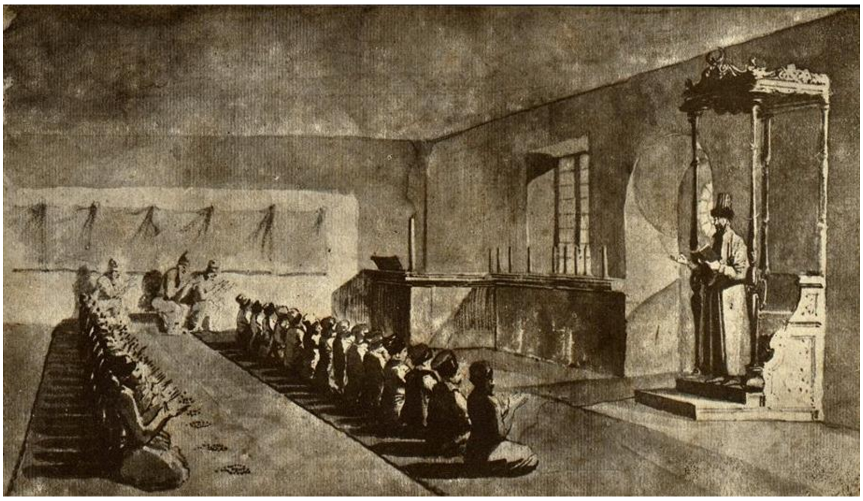

Выкарыстаная літаратура

1. Лакотка, А. І. Драўлянае сакральна-манументальнае дойлідства Беларусі / А. І. Лакотка. Мн: Беларусь, 2003. – 224 с.
2. Александрович, И. Проблемы и пути развития мусульманской уммы Беларуси / И. Александрович // Іслам у Рэспубліцы Беларусь: Мінуўшчына і сучаснасць. Матэрыялы IV міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі. Мінск, 1999. – 88 с. С. 9 – 12.
3. Канапацкая, З. Мячэці на Беларусі. // Роднае слова. – 2004. – № 4. С. 93 – 95.
4. Канапацкі, І. Б., Смолік, А. І. Гісторыя і культура беларускіх татар: Вучэб. дапам // І. Б. Канапацкі, А. І. Смолік. – Мн.: Бел. ун-т культуры, 2000. – 259 с.
5. Линкевич, В. Мусульманство в Беларуси (вторая половина XIX – начало XX вв.) / В. Линкевич // Мечети и мизары татар Беларуси, Литвы и Польши. К 100-летию второй Минской мечети. Материалы VIII международной научно-практической конференции. Новогрудок, 5 июля 2002 г. Редколлегия: И. Б. Канапацкий (отв. ред.) и др. – Новогрудок, 2003. – 180 с., с. 29 – 31.
6. Загидуллин, И. Пятивременные и соборные (джами) мечети в округе Оренбургского магометанского духовного собрания // Мечети в духовной культуре татарского народа (XVIII в. – 1917 г.). Материалы Всероссийской научно-практической конференции (25 апреля 2006 г., г. Казань). Казань: Институт истории АН РТ, 2006. – 312 с. 93 – 123.

ЕДИНСТВО В РАЗНООБРАЗИИ (О СЛЕДОВАНИИ МАЗХАБУ)

Давуд Радкевич

Многих мусульман беспокоят вопросы: кто такие сунниты и шииты? зачем нужны мазхабы? Они удивляются, почему все мы, следуя Корану и Сунне, «делимся» на разные школы? Порой их смущают слова некоторых богословов: «Достоверный хадис – это и есть мой мазхаб». Мол, открыл сборник хадисов Бухари и Муслима и – бери готовые решения.

Ответы на эти вопросы непросты. Но все же при некотором приложении усилий мы можем приблизиться к пониманию.

Современная ситуация: основные течения и школы

Основная масса мусульман (85-90%) сегодня являются суннитами. Сунниты (*ахлю-Сунна валь-джамаа*, араб. «последователи Сунны и согласия общины») – последователи основного и наиболее многочисленного направления в исламе, широко представлены во всем мусульманском мире. Второе по количеству течение – шииты, распространенные в основном в Иране, Азербайджане, Ираке, Бахрейне, Ливане, и меньше – в Йемене, Афганистане, Турции, Сирии, Кувейте, Пакистане, ОАЭ. Ибадиты – самое малочисленное течение в исламе, распространенное главным образом в Омане.

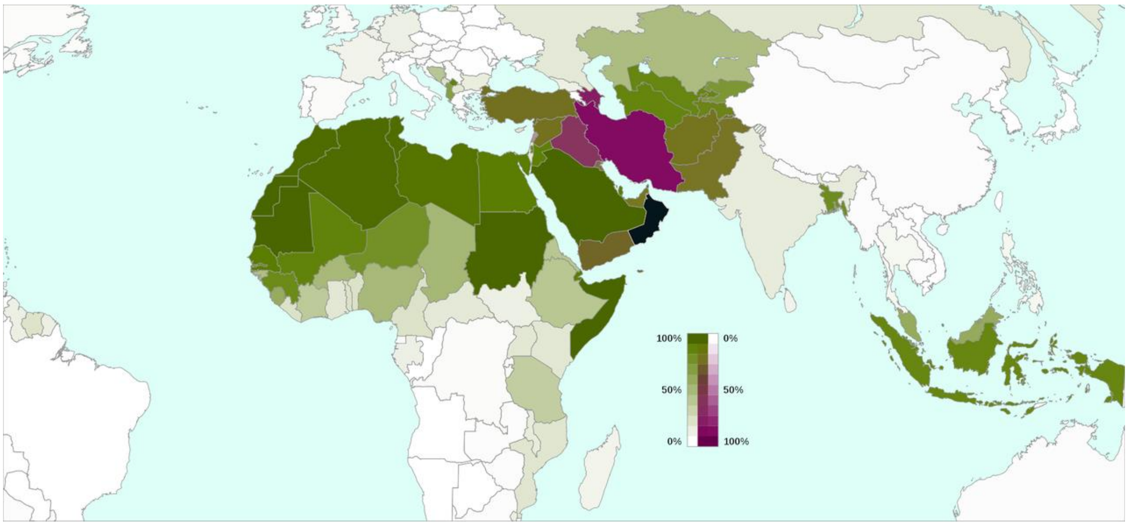

Страны с долей мусульман больше 10%: зелёный – сунниты, фиолетовый – шииты, синий – ибадиты

В чем же их различия?

Сунниты делают особый акцент на следовании сунне пророка Мухаммада (его поступкам и высказываниям), на верности традиции, на участии общины в выборе своего руководства, которому беспрекословно подчиняются.

Основными признаками принадлежности к суннизму считаются:

- признание достоверности шести крупнейших сводов хадисов (составленных Аль-Бухари, Муслимом, ат-Тирмизи, Абу Даудом, ан-Насаи и Ибн Маджи);
- признание законности четырёх юридических школ: маликитского, шафиитского, ханафитского и ханбалитского мазхабов (богословско-правовых школ);

- признание законности трех школ вероубеждения: асаритской, ашаритской и матуридитской;
- признание законности правления праведных халифов – сподвижников Пророка, мир ему, – Абу Бакра, ‘Умара, ‘Усмана и ‘Али (ибадиты признают только Абу Бакра и Умара, а шииты признают только Али).

В сравнении с шиизмом и ибадизмом, суннизм имеет более чёткое содержание – это следование пути пророка Мухаммада, мир ему. Шиизм же лишь признаёт право на преемничество только потомков Али в качестве духовного и светского главы мусульманской общины, а также негативно относится к любым нормам суннизма. Среди их особенностей: слепое следование «своим» имамам (потомкам Али), склонность к революциям и протесту и, как следствие – внутренний раскол (на группы имамитов-джафаритов, зейдитов и исмаилитов, секты друзов, алавитов, нусайритов и др.), ожидание прихода «скрытого» имама.

Ибадиты («умеренные» хариджиты) – преемники некогда агрессивной секты хариджитов в исламе, известной политическими убийствами и обособленностью от основной части мусульманской уммы. В отличие от шиизма, в котором верховная власть должна передаваться по наследству потомкам Али ибн Абу Талиба и его жены, дочери Пророка Фатимы, а также суннизма, в котором верховные правители мусульманской общины должны быть из рода Пророка – курайшитов, ибадиты считают, что главой всей уммы может быть любой мусульманин. Ибадиты, вслед за исчезнувшей сектой му‘тазилитов считают, что Коран сотворён, расходясь с суннитами, которые полагают Коран извечной (не имеющей определённого начала) речью Аллаха, хотя имеются разногласия по этому вопросу. Ибадиты убеждены, что Аллаха в принципе нельзя увидеть, что противоречит основам суннитской веры о том, что мусульмане, попавшие в Рай, обязательно увидят там Бога. Также ибадиты верят в то, что любой попавший в Ад, никогда не будет освобожден из него. Это идет вразрез с верой суннитов, которые верят, что попавший в Ад мусульманин будет находиться в нём определённый промежуток времени, чтобы очиститься от недостатков, после чего он попадет в Рай.

Основой возникновения течений шиитов и ибадитов были политические разногласия и недовольство действиями правителей. Сунниты же изначально опирались на ортодоксальные принципы Корана и Сунны, придерживаясь единства, и допуская диалог с отколовшимися течениями.

Татары Беларуси, Литвы и Польши исторически относятся к суннитам, придерживаются ханафитского мазхаба и не отступают от этой основы. Это и есть традиционный ислам, который практикуется и в братских нам тюркских регионах: в Крыму, Турции, Татарстане, Башкортостане, Казахстане и др., и в большинстве стран мира в целом.

Причины формирования мазхабов

Мы сказали, что в рамках суннизма есть четыре мазхаба. В отличие от шиитов и ибадитов, это не секты и не течения, т.е., их различия не ведут к распаду уммы. Это научно обоснованные богословско-правовые школы, которые признают правомерность друг друга и опираются на одни и те же источники.

Единственной целью имамов-основателей всех мазхабов было разъяснение Корана и Сунны. Известно много случаев, когда они отказывались от своего первоначального мнения при обнаружении доводов, более соответствующих Корану, Сунне и общему мнению сподвижников Пророка, мир ему. Они действительно часто говорили: «Если мое мнение будет противоречить достоверному хадису, то этот хадис и есть мой мазхаб». Эти высказывания упоминаются в достойных доверия трудах. Тем самым они выражали абсолютную привязанность своих суждений первоисточникам. Ни один из них не считал себя установителем законов. Истинный законодатель – это Всевышний Аллах, и Его законы людям донес Посланник Аллаха (мир ему). Более того, в вопросах фарзов (обязательных положений религии) ни в одном из четырех мазхабов нет разногласий. Различия есть лишь в определении статуса второстепенных вопросов, и все они вытекают из некоторых особенностей, как, например, местность, культура, определённый менталитет и пр. То есть в основе это единые школы, которые, тем не менее отличаются друг от друга по причине различных методов анализа источников и принятия решений. Это различие было заложено еще во времена Пророка, мир ему, когда между сподвижниками возникали те или иные небольшие разночтения, и Пророк, мир ему, не порицал своих любимых учеников за это.

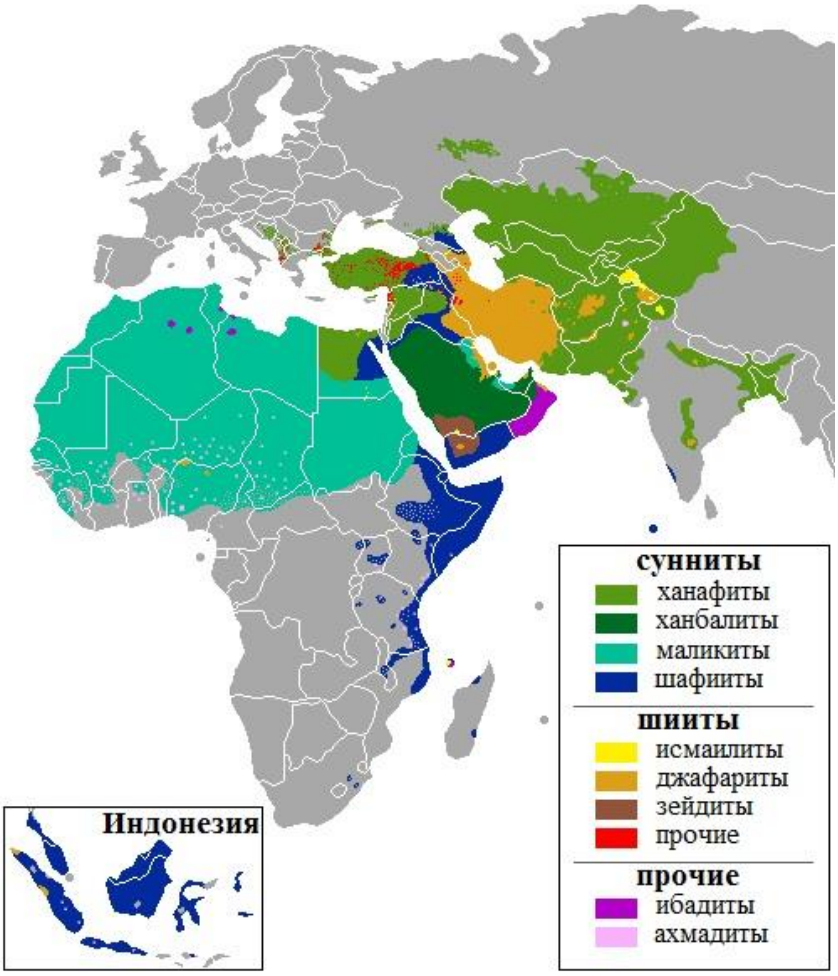

Мусульмане, которые не достигли уровня основателей мазхабов (а это на сегодняшний день практически все мы), обязаны следовать за имамами мазхабов, так как они разъяснили Коран и Сунну с такой компетентностью, которой после них никто не сможет достичь. К примеру, после имама Абу Ханифы никому не довелось брать уроки у 4000 учителей высшего уровня компетентности, в том числе, у сподвижников Пророка, мир ему, и их учеников; после имама Малика нравы и религиозность многих жителей Медины перестали быть образцом для следования Корану и Сунне (имам учитывал практику мединцев – земляков сподвижников Пророка, мир ему); после имама аш-Шафии мало кто мог позволить себе долгие годы изучать арабский язык у

аутентичных носителей; а после имама Ахмада ибн Ханбаля никому не было дано выучить миллион хадисов. Поэтому его высказывание «Если мое слово противоречит достоверному хадису, ударьте им об стену», – было обращено к знающим людям, муджтахидам (экспертам высшего уровня), знавшим методы следования им, полностью владеющим религиозными знаниями. Большинство из них знали наизусть десятки тысяч хадисов, знали шариатские доводы по каждому вопросу, о сильных и слабых сторонах имамов мазхабов, в совершенстве владели научной методологией. И при этом, постоянно предпочитая путь богобоязненности, в своих поступках были более чистыми, чем требовали в своих фетвах.

Шейх аль-ислам имам ан-Навави (шафиит) говорил так: «У мухаддиса Ибн Хузаймы спросили: «Есть ли такая достоверная сунна, которую Шафии не поместил в свои труды?» Он ответил: «Нет». Несмотря на это, из-за неспособности человека охватить все, имам Шафии оставил людям завет: при обнаружении хадиса, противоречащего его высказываниям, действовать согласно достоверному хадису. Абу Амр говорил: «Но не нужно торопиться поступать в соответствии с этим наказом Шафии. Не каждому правоведу дозволено поступать самостоятельно, руководствуясь хадисом, которого он считает доводом. Это касается лишь тех, кто, изучив мазхаб, удостоился права совершать иджтихад (научный анализ и выведение богословско-правовых решений)».

Мазхаб – это правовая школа, ставшая результатом многовековой работы исламских правоведов в последовательном, подробном и доступном разъяснении Корана и Сунны со всеми дополнениями и исключениями на научной основе. Нет никакой проблемы в том, чтобы следовать одному мазхабу. Ведь иджтихад (результат научной работы) муджтахида (эксперта) является непререкаемой истиной для неграмотного, пока не будет доказано обратное.

Да, может быть так, что следование мазхабу станет фанатизмом. Это возможно в таких случаях:

1) когда последователь убеждён, что только его мазхаб является истиной, а все остальные находятся в заблуждении и никак не могут быть правы. Правильное суждение в данном случае таково: «Мой мазхаб правилен, но может быть ошибка и в нем; тогда как другие мазхабы упустили нечто, но и они могут быть правы. Но каждый из четырех мазхабов научно обоснован и все они следуют Корану и Сунне, которую старались понять как можно лучше»;

2) когда последователь мазхаба сам достиг степени иджтихада – полноценно изучил арабский язык, изучил правовые нормы из Корана, Сунны, иджма (консенсуса ученых) и кыяса (метода проведения аналогий), овладел методологией права и тонкостями извлечения правовых решений из шариатских источников, глубоко разобрал конкретный вопрос и пришёл к мнению, отличному от мнения своего изначального мазхаба, но фанатично следует ошибочному мнению.

Второй случай – почти из области фантастики, ибо даже самые выдающиеся ученые современности признают недостаточность своих знаний и невозможность достичь иджтихада, который были способны проводить имамы четырех мазхабов. Достаточно того факта, что после имамов мазхабов ни один из их учеников даже не претендовал на право создать свою научную школу и практически все ученые

прошлого следовали одному из четырех мазхабов. Кроме того, каждый мазхаб был неоднократно перепроверен и пересмотрен множеством ученых, которые выверили каждый пункт исламской практики и методологии, что исключает малейшую вероятность правовой необоснованности того или иного решения.

Зачем нужен мазхаб?

Итак, мы подошли к главному вопросу. В наши дни есть четыре достоверных и законных суннитских мазхаба. Прежние мазхабы не сохранились в силу объективных исторических причин. И на следование по одному из них есть неопровержимые доказательства. По поводу того, что нельзя следовать какому-либо мазхабу, кроме четырех законных, существует **иджма** (единогласное мнение ученых).

Оно упомянуто в ряде авторитетных книг: «Бугъятуль-мустаршидин», стр.8; «аль-Фатава Кубра», том 4, стр. 307; Халиль, Фетвы, том 1, стр.22. А как мы знаем, иджма является одним из четырех источников Шариата.

Постоянный комитет ученых Саудовской Аравии постановил:

«…имамы четырех мазхабов – Абу Ханифа, Малик, аш-Шафии, Ахмад – из числа лучших ученых, и они следуют за Посланником Аллаха ﷺ. Они муджтахиды, извлекавшие шариатские положения из доказательств. И то, что сказал упомянутый [в вашем вопросе] автор, из того что они-де отводят людей от истины, и следуют своим страстям – ложь и наговор. И последователь их (мазхабов) не является неверующим. И если человек не является из числа знатоков шариатских положений, и последовал за одним из четырех мазхабов, то нет для него в этом проблемы». См. *Фатава Ляджна* 5/63-64.

Также ученых этого Комитета спросили о сути четырех мазхабов, на что они ответили:

«Ханафитский мазхаб относится к Абу Ханифе… (затем они перечислили четырех имамов и их имена) <…> Все они были последователями Посланника Аллаха ﷺ, и они были лучшими людьми своего времени. Они совершили иджтихад в извлечении шариатских положений из Корана и хадисов Посланника Аллаха ﷺ и из того, в чем единогласны сподвижники. Они разъяснили истину людям. Их слова были переданы нам, они распространились среди мусульман во всех их странах.

За ними последовали многие ученые пришедшие после них, по причине доверия к ним и доверия к ним по отношению к их религиозности, согласия с ними в их основах, на которые они опирались и распространили их слова среди людей» (*См. Фатава Ляджна 5/54).*

Таким образом, мазхабы жизненно нужны каждому обычному мусульманину. И следование им обязательно для каждого верующего, который не достиг надлежащего уровня знаний для вынесения самостоятельных решений, о чем ясно высказываются десятки, если не сотни ученых и знающих людей прошлого и современности: Ибн Абидин, Ибн Таймия, Ибн Кайим, Саид Камали аль-Малики, Абу Али аль-Ашари, Эльмир Кулиев, все муфтии стран СНГ и выдающиеся ученые всего мира. Единичные высказывания, противоречащие этому единогласию, можно вообще не брать в расчет в силу их необоснованности и несоответствия действительности. Даже те, кто сам не следовал мазхабу, недвусмысленно говорили: (**إنّ التقليد المنضبط خيرٌ من الإجتهاد الأهوج**) «**Регулируемое и установленное в рамках шариата слепое следование за мазхабом**

(таклӣд) – **лучше, чем самостоятельное легкомысленное выведение заключений из шариатских доводов** *(иджтихāд)*» (Насыр аль-Альбани. См. «Сильсиля аль-Худа ва-н-Нур», кассета № 852).

Быть суннитом – значит следовать одному из четырех мазхабов. И те, кто отвергает мазхаб и утверждает, что они не нужны – своими руками отрезает себе и другим путь к правильному и законному пути соблюдения своей религии, выводя себя за рамки *ахлю-Сунны валь-джамаа*, за рамки людей Сунны и согласия. Единство уммы возможно только в рамках следования Корану и Сунны в понимании праведных предков – основателей четырех мазхабов.

История с немытыми ногами

Зачем нужно следовать мазхабу простому человеку? Приведем самый показательный и яркий пример. Всевышний Аллах в Коране сказал (смысл): *«О те, которые уверовали! Когда вы встаете на намаз, то умойте ваши лица и ваши руки до локтей, оботрите ваши головы и* ***умойте ваши ноги до щиколоток»*** (5:6).

Таким образом, обязательность выполнения омовения для совершения намаза выводится непосредственно из Благородного Корана. Четыре обязательных составляющих омовения (умывание лица, мытье рук до локтей, протирание головы и мытье ног) недвусмысленно указаны в данном аяте. По этой причине все четыре великих имама фикха (Абу Ханифа, Малик, Шафии и Ахмад ибн Ханбаль) и вся мусульманская умма единогласны в том, что эти четыре действия являются обязательными при совершении омовения.

Обязательность мытья ног при совершении омовения единогласно признается в том случае, если на ногах нет ни обуви, ни носков, но будет ли тот же принцип применяться в случае, когда ступни ног не оголены, или же в этом случае достаточно совершить протирание носков?

Четыре имама фикха и практически все эксперты исламского правоведения придерживаются мнения, что протирание допустимо только по отношению к кожаным носкам, либо носкам, схожим с ними (к которым **не относятся** обычные тонкие носки).

Сказал имам Абуль-Хасан ибн аль-Каттан аль-Малики (562-628 х/1167-1230 м) в своей книге про единогласия «Аль-Икна фи масаилиль иджма'»:

وأجمع الجميعُ أن الجَوْرَبين إذا لم يكونا كثِيفين لم يجزْ المسحُ عليهما

«Все (ученые) установили единогласное решение (иджма) в том, что **если носки не являются толстыми (плотными)**, то **не дозволено** масх/протирание на них».

Источник: [Абуль-Хасан ибн аль-Каттан, Аль-Икъна фи масаилиль иджмаъ, 1/90, вопрос 392].

Итак, веками ученые, которые <u>знали и понимали Коран и Сунну лучше нас</u>, которые взяли исламские знания у <u>сподвижников и их последователей</u>, которые являются образцами во всем, в том числе и в боязни перед Аллахом, **не разногласили** в этом вопросе. Но в 1332 г. по мусульманскому календарю (в начале XX века) студенты университетов, расположенных на арабских землях, задали шейху Джамаль-уд-дину аль-Касими вопрос о допустимости протирания обычных носков. Эти

студенты из-за сильных холодов в зимний период испытывали определенные трудности при мытье ног. В связи с этим, они откладывали намаз и совершали его намного позже положенного времени в качестве пропущенного, в то время как многие другие студенты вообще переставали совершать намаз. В ответ на этот вопрос шейх Джамаль-уд-дин написал научный труд в пользу допустимости протирания обычных, тонких носков. Фетва шейха основывалась на нескольких хадисах, которые внешне разрешали протирание обычных носков. Данная фетва во многом и послужила причиной широкого распространения такой практики.

Таким образом, практика протирания обычных носков получила распространение лишь **чуть более века тому назад**. До того, как была издана данная фетва, лишь очень небольшое количество ученых придерживалась того же мнения. Среди них были Ибн Хазм Захири (ум. в 426 г. по хиджре), ученый Шаукани (ум. в 1250 г. по хиджре). **Эти ученые не следовали ни одному из дошедших до нас мазхабов.** Однако двое известных и высокопоставленных ученых, относящихся к школе *ахль аль-хадис* (т.е., из не следовавших ни одному из четырех мазхабов), шейх Мубаракфури и Шамс-уль-Хакк Азимабади, категорически отвергли дозволенность протирания обычных носков, заявив, что эта практика не имеет никаких оснований в Коране и Сунне.

Так как хадисы, в которых говорится о дозволенности протирания *хуффов* (кожаных носков), соответствуют категории «таватур»[5], ученые единодушны в том, что протирание *хуффов* допустимо.

Хадисы же, которые внешне разрешают протирать *джаурабы* (некожаные носки), являются слабыми и не могут быть использованы для установления дозволенности какого бы то ни было религиозного аспекта.

И даже если бы хадисы о джаурабах являлись достоверными, то и тогда было бы недопустимым ограничивать или уточнять ясное предписание Корана на основе этих немногочисленных хадисов.

Подавляющее большинство ученых каждой из эпох, включая **четырех великих имамов фикха, имама Бухари, имама Муслима**, большое количество других компетентных ученых по хадисам и таких деятелей, как аллама Шамс-уль-Хак Азимабади и шейх Абдуррахман Мубаракфури (двое из числа самых высокопоставленных ученых школы *ахль аль-хадис* прошлого века), – все они четко запретили протирание обыкновенных носков (изготовленных, например, из хлопка и т.д.).

По итогу, люди, которые дозволяют обтирание (масх) на обычные тонкие носки, ежедневно попросту воруют у своих последователей каждый намаз, перед которым не было выполнено условие мытья ног, лишая себя и их награды и, наоборот, подвергая риску заслужить Божье наказание за неправильно выполненное поклонение. То есть, ***отказ от мазхаба – это не вопрос голой теории, а конкретный путь***

[5] Мутаватир-хадис (хадис категории «таватур») в терминологии экспертов по хадисам представляет собой хадис, переданный неразрывной цепочкой таким большим количеством людей каждой эпохи, что считается невозможным и совершенно невообразимым, что столь большое количество людей веками могли вступать в сговор и потворствовать фальсификации такого хадиса. Чтобы считаться мутаватир-хадисом, хадис должен отвечать определенным требованиям, хорошо известным ученым-богословам. Если становится ясно, что хадис является мутаватир, то данный хадис аналогичен любому аяту Корана по своей достоверности и силе)

неправильного поклонения, лишения себя милости Аллаха и реального риска подвергнуться Его наказанию.

Заключение

Выбрав для себя мазхаб, распространенный в нашей местности, тот же ханафитский, например, человек избавит себя от излишних трудностей и тягот самостоятельного и не всегда плодотворного поиска решений на самые элементарные вопросы религиозной практики. Разумеется, если будет желание и возможность, всегда можно пойти учиться в исламский вуз и изучить всевозможные мнения и разночтения по любому вопросу из первых рук. Но до той поры самым оптимальным решением будет следование одному из суннитских мазхабов, который распространен в нашей стране. Это традиционный путь разумного и сознательного верующего, которому всегда следовали наши предки. Свидетельством тому – цитата из Китаба Луцкевича (XVIII – XIX вв.):

«…Абавязак кожнага, калі імам Абу Ханіфа святы, або імам Шафі’і, або імам Малік, або імам [Абу] Юсуф, альбо іншыя імамы казалі, то любога імама словы пачуўшы, трэба верыць і дзяржацца таго.

Толькі Абу Ханіфы-імама, навука яго пэўнейшая ест, бо ў яго памылкі няма, а ў іншых імамаў [можа быць] памылка *(автор имеет в виду, что для последователя мазхаба решение его имама – наиболее авторитетное).* Бо імам Абу Ханіфа, яго мілосць, у восемдзясят год пасля Прарока, яго мілосці, радзіўся, а тыя імамове, іх мілосць ласка Божая над імі ўсімі, ад імама Абу Ханіфы навукі вучыліся. Потым у іншых імамаў вучыліся, а таму мала розніцы і спрачання з яго мілосцю тыя імамы з імама Абу Ханіфам маюць. І тое спрачанне з волі Пана Бога стала, аднак жа Абу Ханіфы-імама, яго мілосці, словаў трымацца – спасення болей будзе».

Да примет Всевышний Аллах этот скромный труд и да сделает Он его полезным для мусульман. Амин.

КРИТЕРИИ ПРАВИЛЬНОГО ИСЛАМА

Максат Овезов

Не секрет, что в наши дни распространились люди, провозглашающие, что мусульманам не нужны ученые для правильного понимания ислама, они говорят, что сами способны извлекать постановления из текстов Корана и хадисов пророка, мир ему. Они заявляют, что они следуют «*манхаджу*[6] *Кур'ана и Сунны*», беря знание через интернет. А как же Аллах обучал Посланника Своего? Каков этот *манхадж* получения знаний согласно Корану и Сунне? Обучал ли Он через интернет, дистанционно, через неизвестных людей по ту сторону монитора? Аллах обучал Мухаммада, мир ему, через очную встречу:

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى

«Мухаммада обучил Могучий силой (*Джибриль*)»[7]

Как сказал имам ат-Тахави в «Акыде ат-Тахавия»:

وَلا نُجادِلُ في القُرْآنِ؛ وَنَعْلَمُ أَنَّهُ كَلامُ رَبِّ العالَمِينَ، نَزَلَ بِـهِ الرُّوحُ الأَمينُ،
فَعَلَّمَهُ سَيِّدَ المُرْسَلينَ

«И мы не препираемся насчет Корана, и мы знаем, что он – речь Господа миров, которую ниспослал Аллах через Верного Духа [Джибриля] и он [Джибриль] обучил ею Господина посланников [Мухаммада]»[8].

Один из самых авторитетных толкователей книги имама ат-Тахави – Абу Хафс аль-Газнави, что это обучение было «**через обучение от одного к другому**»[9]. Такое обучение было не то, что очным, а оно было при тесном контакте учителя и ученика, как приходит в достоверном хадисе:

عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: بينما نحن جلوس عند رسول الله ﷺ ، إذ طَلَعَ علينا رجل شديد بَيَاض الثياب، شديد سواد الشعر، لا يُرى عليه أثر السفر، ولا يَعرِفُهُ منا أحد، حتى جلس إلى النبي صلى الله عليه وسلم فأَسْنَدَ رُكْبَتَه إلى رُكْبَتَيْهِ، ووضع كَفَّيْهِ على فَخْذَيْهِ، وقال: يا محمد أخبرني عن الإسلام، ... فإنه جبريل أتاكم يُعَلِّمَكم دينَكم

«От Умара ибн аль-Хаттаба, пусть Аллах будет доволен им, сказавшего: когда мы сидели рядом с посланником Аллаха, мир ему и благословение Аллаха, когда появился над нами человек в белоснежной одежде, с иссиня-черными волосами, не было видно на нем следов дороги, и ни один из нас не знал его. Он сел перед посланником Аллаха, мир ему, и опер свои колени к коленям посланника Аллаха, и положил свои кисти на его бедра и сказал: О,

---

[6] метод
[7] Коран, сура Наджм: 5
[8] Акыда ат-Тахавия
[9] Шарх Акыда ат-Тахавия

Мухаммад, поведай мне об Исламе [...] и это Джибриль, пришедший обучить вас вашей религии»[10].

Однако, хорошо известны случаи, когда пророк, мир ему, сам гневно порицал такой современный метод получения знаний. Метод получения знаний через книги, интернет, инстаграм:

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ قَالَ : لَمَّا كَانَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ مُرْدِفٌ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ عَلَى جَمَلٍ آدَمَ فَقَالَ : " يَا أَيُّهَا النَّاسُ خُذُوا مِنَ الْعِلْمِ قَبْلَ أَنْ يُقْبَضَ الْعِلْمُ ، وَقَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ وَقَدْ كَانَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ، وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا ، وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ } " . قَالَ : فَكُنَّا قَدْ كَرِهْنَا كَثِيرًا مِنْ مَسْأَلَتِهِ ، وَاتَّقَيْنَا ذَاكَ حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : فَأَتَيْنَا أَعْرَابِيًّا فَرَشَوْنَاهُ بِرِدَاءٍ قَالَ : فَاعْتَمَّ بِهِ حَتَّى رَأَيْتُ حَاشِيَةَ الْبُرْدِ خَارِجَةً مِنْ حَاجِبِهِ الْأَيْمَنِ . قَالَ : ثُمَّ قُلْنَا لَهُ : سَلِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : فَقَالَ لَهُ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ، كَيْفَ يُرْفَعُ الْعِلْمُ مِنَّا وَبَيْنَ أَظْهُرِنَا الْمَصَاحِفُ وَقَدْ تَعَلَّمْنَا مَا فِيهَا ، وَعَلَّمْنَا نِسَاءَنَا وَذَرَارِيَّنَا وَخَدَمَنَا ؟ قَالَ : فَرَفَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأْسَهُ وَقَدْ عَلَتْ وَجْهَهُ حُمْرَةٌ مِنَ الْغَضَبِ قَالَ : فَقَالَ : " أَيْ ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ وَهَذِهِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى بَيْنَ أَظْهُرِهِمُ الْمَصَاحِفُ لَمْ يُصْبِحُوا يَتَعَلَّقُونَ بِحَرْفٍ مِمَّا جَاءَتْهُمْ بِهِ أَنْبِيَاؤُهُمْ ، أَلَا وَإِنَّ مِنْ ذَهَابِ الْعِلْمِ أَنْ يَذْهَبَ حَمَلَتُهُ

«От Абу Умамы аль-Бахили, сказавшего: «Когда мы были в прощальном хадже, поднялся посланник Аллаха, мир ему и благословения Аллаха, а в тот день он был верхом на белоснежном верблюде с Фадлем ибн Аббасом, и сказал: «О, люди! Берите знание пока оно не исчезло. А до того, как знание исчезнет Аллах ниспослал аят: «О те, которые уверовали! Не спрашивайте о вещах, которые огорчат вас, если станут вам известны. А ведь они станут вам известны, если вы спросите о них, когда ниспосылается Коран. Аллах простил вам это, ибо Аллах — Прощающий, Выдержанный»[11]. И сказал [Абу Умама]: нам очень не нравилось задавать множество вопросов, и мы избегали этого с тех пор, как Аллах ниспослал [этот аят] Своему пророку, мир ему и благословение Аллаха. И сказал [Абу Умама] далее: к нам пришел бедуин и мы подарили ему накидку. [Абу Умама] сказал: он одел ее так, что я увидел край накидки, торчащей над его правой бровью. Затем мы сказали ему: спроси пророка, мир ему и благословение Аллаха. И он сказал ему [пророку]: «О посланник Аллаха! Как же у нас исчезнет знание, когда у нас имеются рукописные Кораны, и мы изучаем то, что в них, и обучаем этому наших женщин и детей и слуг? [Абу Умама] сказал: Пророк, мир ему и благословение Аллаха, поднял голову, и его лицо было покрасневшим от гнева, и он сказал: «Горе вам! Есть же иудеи и христиане, у них также

---

[10] *Сахих Муслим, хадис №8.*

[11] Священный Коран, сура «Маида» 5, аят 101

имеются их священные книги, но они не могут притязать даже на букву из того, с чем пришли к ним их пророки. О нет же, истинно знание уходит с уходом его носителей»[12].

Разумеется, что эти книги аналогичны интернету в наши дни. Эта же мысль четко прослеживается в другом наставлении пророка, мир ему, в котором он обозначил, что знание как таковое может исчезнуть не с исчезновения книг/интернета/инстаграма, а через исчезновение учителей – обладателей знания:

إِنَّ اللَّهَ لا يَقْبِضُ العِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ العِبَادِ، ولَكِنْ يَقْبِضُ العِلْمَ بقَبْضِ العُلَمَاءِ، حتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤُوسًا جُهَّالًا، فَسُئِلُوا فأفْتَوْا بغيرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وأَضَلُّوا

«**Истинно, Аллах не забирает знание исчезновением от рабов, однако, Он забирает знание смертью ученых. До тех пор, пока не останется ученого. А люди возьмут себе во главу незнающих, и будут их спрашивать, а те будут отвечать. И будут сами сбиваться, и будут других сбивать**»[13].

Очевидно для каждого, что сподвижники следовали за пророком, и естественно каждый мусульманин хочет следовать за пророком. Однако, сам пророк, мир ему, указал, что когда его уже не будет, то его наследниками будут ученые. Следовательно, чтобы следовать за пророком в век, когда его уже нет с нами, то необходимо следовать за его наследниками – учеными. Кто перечит этому, то перечит самому пророку:

أن النبي صلى الله عليه وسلم قال في ضمن حديث طويل:" إن العلماء ورثة الأنبياء وإن الأنبياء لم يورِّثوا دينارًا ولا درهمًا، إنَّما ورَّثوا العلم، فمن أخذه أخذ بحظٍّ وافر

«**Истинно, ученые – наследники пророков, а пророки не оставляют в наследство ни динара, ни дирхама, истинно, они оставляют в наследство знание, а кто же ухватится за него, то он ухватился за большое счастье**»[14].

Таким образом, становится ясно, что «*манхадж Кур’ана и Сунны*» в деле получения знаний это – обучение от учителя к ученику. А из признаков падения знаний и распространения заблуждений – обучение неизвестными через интернет/инстаграмм и т. д. т. п.

Однако эта проблема имеет также и другое лицо, когда наши современники начинают искажать слова выдающихся ученых раннего ислама. Пытаясь вырвать их собственные слова из контекста и представить их сторонниками этого порочного метода обучения из книг, минуя учителей.

Так, широко известно, что ревнители этого метода получения знаний, если его можно так назвать, приводят цитаты выдающихся ученых раннего ислама как Абу Ханифа, Малик, Шафии, Ахмад, сказавших, чтобы люди не брали знания от

---

[12] «Муснад имам Ахмад», хадис № 21796; «Сунан ибн Маджа», хадис № 229; «Сунан ад-Дарими», хадис № 254; «Муснад Ар-Руйани», хадис № 1172; «Муджам аль Кабир» Табарани № 7776, 7795, 7832; «Маарифату ль-улюми ль-хадис» Хаким, хадис № 182.

[13] Сахих аль-Бухари

[14] Абу Дауд, Тирмизи, Ибн Маджа, Ибн Хиббан.

них, не следовали за ними, чтобы люди самостоятельно извлекали смыслы и постановления из Корана и хадисов. Да, действительно, они такое говорили, однако кому они такое говорили? Говорили ли они это простолюдинам, которые читают Коран и хадисы в переводе востоковедов?

Ниже будет дан пример таких слов в их контексте, когда имам Абу Ханифа и вправду сказал, чтобы от него ничего не записывали, однако, как это видно, он это сказал своему главному ученику – Абу Юсуфу, который сам был достигшим степени муджтахида мутлака[15]:

وقال يحيي بن معين، عن الفضل بن دكين، سمعت زفر يقول: كنا نختلف إلى أبي حنيفة ومعنا أبو يوسف ومحمد بن الحسن، فكنا نكتب عنه، قال زفر: فقال يوماً أبو حنيفة لأبي يوسف: ويحك يا يعقوب لا تكتب كل ما تسمع مني فإني قد أرى الرأي اليوم وأتركه غداً، وأرى الرأي غداً وأتركه في غده" [16]

«Сказал Яхья ибн Маин, от Фадля ибн Дукайна, я слышал, как Зуфар сказал: «мы разошлись во мнениях с Абу Ханифой и с нами был Абу Юсуф и Мухаммад бин Хасан аш-Шейбани. И мы записывали [мнения] от него [Абу Ханифы]. И сказал дальше Зуфар: Сказал однажды Абу Ханифа Абу Юсуфу: Горе тебе, о Якуб! Не пиши все, что слышишь от меня, ведь сегодня у меня появляется мнение [относительно какого-то положения], а завтра я его уже оставлю, и завтра появится мнение, и я его оставлю послезавтра»[17].

То есть запрет на следование/таклид и следование тому, что говорит Абу Ханифа относился к муджтахиду мутлаку Абу Юсуфу, но ни в коем случае не к простолюдину, как это пытаются представить нам.

Что же такого в этом ученом, Абу Ханифе? Передается, что известный ученый Ваки ибн аль-Джаррах так отозвался об Абу Ханифе и его мазхабе:

حدثنا نجيح، يعني: ابن إبراهيم، قال: حدثنا ابن كرامة، قال: كنا عند وكيع يوما فقال رجل: أخطأ أبو حنيفة، فقال وكيع: كيف يقدر أبو حنيفة يخطئ ومعه مثل أبي يوسف، وزفر في قياسهما، ومثل يحي بن أبي زائدة، وحفص بن غياث، وحبان، ومندل في حفظهم الحديث، والقاسم بن معن في معرفته باللغة العربية، وداود الطائي، وفضيل بن عياض في زهدهما وورعهما؟ من كان هؤلاء جلساؤه لم يكد يخطئ؛ لأنه إن أخطأ ردوه. إسناده جيد[18]

---

[15] Самостоятельный ученый, который способен извлекать решения из Корана и хадисов. Как минимум должен свободно владеть арабским языком в совершенстве, зная его стилистику на уровне периода пророка, мир ему. Знать весь Коран наизусть и знать отмененные аяты и отменяющие, знать тафсир аятов и причины ниспослания (асбаб ан-нузуль). Знать хадисы и также знать отмененные и отменяющие. Знать науку о передатчиках (иль ар-риджаль). Знать высказывания ранних ученых, знать условия приведения аналогии, обладать глубоким пониманием, проницательностью, смекалкой, а также многое другое.

[16] حُسْنُ التَقَاضي في سيرة الامام ابي يوسف القاضي للكوثري

[17] Хусну Такады фи сирати аль-Имам Аби Юсуфи аль-Кады имама Каусари

[18] أخرجه الخطيب في تاريخ بغداد (ج16/ص359) والصيمري في كتابه أخبار أبي حنيفة وأصحابه (ص158) كلاهما من طريق علي بن محمد النخعي

«Мы как-то были у Ваки ибн аль-Джарраха, и некто сказал: Абу Ханифа ошибся!» Ваки ответил: «Как может ошибиться Абу Ханифа, в то время как при нём такие имамы-факихи, как Абу Юсуф, Мухаммад, Зуфар с их кыясом, и такие ученые как Яхья ибн Абу Заида и Хафс ибн Гыяс, и Хиббан и Мундаль с их выучиванием хадисов, и Касим ибн Маан в познании глубин арабского языка, и Дауд ат-Таи и Фудейль ибн Ийяд с их аскетизмом и богобоязненностью?! Учёный, которого сопровождают такие учёные, не может ошибиться, ибо, если он попадёт в такую ситуацию, его тут же исправят»[19].

Поэтому, глядя на эти слова имама Ваки ибн аль-Джарраха, у любого непредвзятого и трезвого человека не останется сомнений в необходимости следования за тем, чей уровень знаний значительно выше. Поэтому, в конечном счете необходимо знать, что каждый мазхаб – это ни что иное, как компиляция и развитие мнений того или иного сподвижника. И поскольку религия Ислам является ничем иным, как следованием за сподвижниками, как это сказал Ахмад ибн Ханбаль:

واعلم أن الدين إنما هو التقليد والتقليد لأصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم

«Знай, что поистине религия — это следование/таклид. Таклид за сподвижниками посланника Аллаха»[20].

То существует важное правило в отношении следования за сподвижниками – это избирание одного из них, а не смешивание их фетв:

قال حدثنا هارون بن علي المقري قال حدثنا محمد بن عبدالرحمن الصيرفي قال قلت لأحمد بن حنبل إذا اختلف أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم في مسئلة هل يجوز نلا أن ننظر في أقوالهم لنعلم مع من الصواب منهم فنتبعه فقال لي لا يجوز النظر بين أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت كيف الوجه في ذلك قال تقلد أيهم أحببت

«Передается, что Мухаммад ибн Абдуррахман ас-Сайрафи сказал: Я сказал Ахмаду ибн Ханбалю, когда разногласят сподвижники посланника Аллаха, мир ему, в каком-то деле, то допустимо ли нам смотреть на их слова для того, чтобы узнать с кем же из них правда и следовать за этим. Он сказал нам: Непозволительно рассматривать [копаться] между сподвижниками посланника Аллаха, мир ему. Я сказал: Как поступить в таком случае? Он сказал: Следуй за тем из них, кого ты выбрал»[21].

Следовательно, избегая грубой ошибки в вероубеждении – «ругания сподвижников», необходимо в своем следовании за ними избрать себе того или иного сподвижника и руководствоваться всеми его фетвами и решениями и не противопоставлять его другим сподвижникам, устраивая суд над ними. Известно,

---

[19] Приводит Хатыб аль-Багдади в «Тарих Багдад» т. 16, стр 359. Иснад хасан/хороший
[20] «Табакат аль-Ханабиля», Кади Абу Я’ля
[21] «Джами Баян аль-Ильм ва фадлихи», Ибн Абдуль Барр

что среди сподвижников были такие, к мнению которых прислушивались все остальные, среди них были Абу Бакр, Умар, Усман, Али, Зейд ибн Сабит, Абу Муса аль-Ашари, Муаз ибн Джабаль, Убайй ибн Кааб, Абу Дарда, многие другие и, конечно же, Абдуллах ибн Масуд.

Эта группа сподвижников именуется «Фукаха ас-Сахаба» - то есть правоведы среди сподвижников. Среди них высокое место занимает Абдуллах ибн Масуд. Умар ибн аль-Хаттаб в период своего халифата говорил, что он не выносит решение, пока не посоветуется с Абдуллахом ибн Масудом. Именно наследие ибн Масуда и стало ядром ханафитского мазхаба. Так как Абу Ханифа брал знания от Хаммада ибн Аби Сулеймана, а он от Ибрахима ан-Нахаий, а он от Алькамы бин Кайса, а он от Абдуллаха ибн Масуда. Ученые хадисов, как имам ан-Насаи, говорили, что эта цепочка богословов является «золотой цепочкой», цепочкой вобравшей в себя самых достойных и знающих богословов своего времени. То же приводит и имам ас-Суйуты в «Альфия».

В завершение хочется отметить, что в действительности обучение религии при пророке происходило только очным образом от учителя к ученику. Именно учителя являются своего рода наместниками пророка, мир ему, после его смерти и следование пророку возможно в наше время через следование за учеными, которые на деле являются носителями школы того или иного сподвижника.

Наше время, в которое мы живем, как бы это ни было парадоксально, является лучшим временем, так как всё уже детальнейшим образом разобрано и решено. Остается только брать и действовать. Но каждому хочется заново создавать Ислам с нуля для самого себя, под свои нужды и желания, нарушая то, что пришло от первых мусульман, и строя в наше время новые взгляды.

ЛІТАРАТУРНАЯ СТАРОНКА

Так сталася, што літаратурная старонка гэтага нумара адкрываецца вершаванымі пераказамі гісторый з татарскіх кітабаў. Вашай увазе прапануюцца творы Сяргея Міскевіча і Давуда Радкевіча, натхнёныя ісламскімі матывамі.

Пачынае гэты невялікі цыкл паданне пра бацьку вядомага рэлігійнага дзеяча, заснавальніка аднаго з найбольш распаўсюджаных мазгабаў Абу-Ханіфы, якое трапляецца на старонках рукапісаў беларускіх татараў. Да вашае ўвагі гісторыя ў вершаванай форме.

Гісторыя пра Сябіта

Сяргей Міскевіч

– Любы бацька, люба маці!
Не магу сядзець я ў хаце.
Надта ж з вамі мы збяднелі,
Добрай ежы век не елі!
Ні адзення, ні абутку –
Так памерці можна хутка.
Таму час прыйшоў збірацца
І ў дарогу выпраўляцца,
Бо інакш, без Божай волі,
Не знайсці нам лепшай долі!
Я пакіну вас суседу
І шукаць яе паеду.
Спадзяюся, велькі Божа
Нам у гэтым дапаможа.
І, аддаўшы хвалу Богу,
Хлопец рушыў у дарогу.

Ён скакаў тры дні, тры ночы,
І на чварты дзень на вочы
Пасля цёмнай ночы ў золак
Яму трапіўся пахолак.
– Куды пах-пахолак скача?
Што за важная задача?
Як імя тваё, паночку?
Скуль ты скачаш цалу ночку?
Той, імя сваё назваўшы
І на торбу паказаўшы,
Кажа: - Еду я ўва ўсіх напрамках,
Я вязу лісты па замках.
Надта ж, хлопец, я стаміўся,
Колькі дзён скакаў, забыўся.
– Не бядуй, шаноўны браце,
– Адпачні ды едзь да маці.
І лісты ў пасла забраўшы,
І салям яму аддаўшы,
Хлопец на каня заскочыў

І паехаў у горад злочы.

Трэцім днём, дзенькуе Пану,
Бачыць: горад мураваны.
Велькі, ладны і багаты –
Агароды, дрэвы, хаты,
Кірмашы, майстры і школы,
Пекна музыка наўкола.
Тут, сярод шыкоўных шатаў,
Жыў адзін султан багаты.
Меў дачку ён навучону
І прыгожу, выкшталчону.
Кожны, з ёю хто хацеў пабрацца,
Мусіў з розумам сабрацца,
Адказаць ёй на пытанні,
Хутка выканаць заданні.
Тым, адказаў хто не далі,
Каты гловы адсякалі
І наўкол двара на палі
Іх адразу насаджалі.

Хлопец быў не палахлівы,
Кажа сам сабе: “Шчаслівы
Стану я, калі адразу
На пытанні дам адказы.
Паміраць я не баюся,
Таму скутку ўраз даб’юся”.
У палац пайшоў хлапчына,
Варце кажа: – Да дзяўчыны.
Слугі хлопцу дарадзілі –
Перад дзеўкай пасадзілі.
А яна така прыгожа!
Хлопец думае: “Нягожа
Мне глядзець на твар дзявочы –
Засцілае туман вочы,
І нічога не відаць –
Не змагу я адказаць”.
Кажа ён тады : – Дзяўчына,
Не магу я без прычыны
Бачыць тварык твой прыгожы,
У Ісламе так нягожа!
Дзеўка твар тады схавала,
Потым дыспут распачала.

Пра Юнуса і Аюба,
Ісмаіла і Якуба.
Як Юсуфа забівалі,
І каго не нараджалі.
Колькі птушак у Кур’ане,
Як імя было ў Шайтана.

Пра габрэяў, хрысціянаў,
І ў каго няма заганаў.
Хто патрапіць мае ў рай,
Дзе знайсці Сусвету край.
Колькі жыў Адам на свеце,
Пра мізары і зірэці.
Хто наўпрост да пекла пойдзе,
Хто з братоў не жыў у згодзе.
Хто з жывых не мае кроў,
З каго Бог зрабіў звяроў.

І ад ранку да змяркання
Ён адказваў на пытанні.
Так тры дні хадзіў хлапчына
Да наўчонае дзяўчыны.
Жаднай рэчы не забыўся
І ні разу не змыліўся.
Тады дзеўка зразумела:
Хлопец мудры, шчыры, смелы,
Што яго яна шукала,
Сем гадоў яго чакала.

Роўны роўнага пазналі
І ў шлюбе шчасце зналі.
Іхні сын стаў ва ўсім свеце
Знаны і старым, і дзецям.
Яго шчыра шанавалі,
За яго дуа спявалі.
Ён, мудрэйшы за халіфаў,
Знаны як Абу-Ханіфа.

2022

Давуд Радкевіч

Пра ўдзячнасць

Мусульманін Пана Бога
хваліць, дзякуе Яму:
"Дзякуй, Божа, што так многа
Даў даброт мне, беднаму.

Дзякуй, мілы Пане, велькі,
Што мяне ты адарыў,
Дзякуй перш за ўсё за тое,
Што габрэем не стварыў".

А габрэй хвалу таксама
Пану Богу аддае:
"Дзякуй Богу, што няверным,
Цёмным не стварыў мяне".

Ды й нявернік, небарака,
хваліць Госпада свайго:
"Дзякуй, Створца, што ў сабаку
Духа не ўлажыў майго".

А сабака, як ні дзіўна,
Хвалу Богу уздае,
Што свіннёй яго Магутны
Не стварыў. І так далей;

Нават свінскі нораў гадкі,
Забываецца свіння.
"Дзякуй Богу, што свіння я,
Не ліхі злачынца я".

***

Можаш быць ты і славутым,
І магутным цэлы век,
Але горай за свінню ты,
Як ліхі ты чалавек.

Пра маральныя вартасці

Чатыры рэчы чалавека аздабляюць,
Нібыта найкаштоўны дыямент.
Чатыры рэчы чалавека разбураюць,
Як цэглу, не зазналую цэмент.

Чатыры першых – гэта розум, вера,
Учынак добры, сарамлівасць, вось і ўсё.
Ды перад імі, бач, чатыры ёсць бар'еры,
Іх можаш не адолець за жыццё.

Як зазлуешся – дык загіне розум,
Як блуд учыніш – веру падарвеш,
Паквапішся – і сорам нецвярозы,
Ад абгавора – добрым не слывеш.

Уведай гэта і запамятай, смяротны,
Чатыры ёсць атруты у жыцці.
Чатыры годнасці нясі таксама годна,
Як годна хочаш па зямлі сваёй ісці.

Роздум над старонкамі Кур'ана

Вершаванае пераасэнсаванне гісторыі
Першай Прысягі (7:172).

Першае пытанне
Калі быў створан чалавек,
Бог запытаў яго:
"Скажы, Адаме, цэлы век,
Усלавіш ты каго?"
Адам без роздуму сказаў:
"О, Пане, толькі Ты –
Стваральнік мой і мой узор
Вышэйшай праваты".
Тады з яго спіны ўзяў Бог
Часцінкі ўсіх людзей –
Часцінкі ўсіх нашчадкаў і
Адамавых дзяцей.
Спытаў Узвышні: "Хто ваш Бог?"
Адказвалі яны:
"Ты, наш Стваральнік, бо Ты змог
Стварыць такіх, як мы.
Ты – Бог, а мы – рабы Твае,
Адамавы сыны,
Цябе і Богам вызнаем
Адзін мы за адным".
І так прызналі Бога ўсе,
Пачаўся першы дзень,
Пасля забылі, час ляцеў,
І грэх ім стаў мілей.

***

Чаму ж душа забыла Тога,
Каго сама прызнала Богам?

АЛІШЭР НАВАІ. УЛЮБЁНЫ СЭРЦАЎ

Працягваем публікаваць пераклад трактату “Улюбёны сэрцаў” (Махбуб аль-кулюб) Алішэра Наваі, зроблены Давудам Радкевічам.

Аб шлюбным жыцці і жанчынах

Ажаніцца – гэта вечнай бядой таміцца, невылечнай хваробай хварэць, адчуваць ярмо, якога не здале́ць.

Хоць ад пачатку да канца гэтая справа прыносіць багата смутку і крыўды, але ў яе ёсць і іншы бок, які выводзіць да дабра па гэтых лабірынтах. Калі знойдзецца годная жонка, яна супакоіць і ашчасліўць свайго мужа. Давядзе яна да ладу дом свой і гаспадару хаты дасць жаданы спакой.

Сэрца будзе радавацца, калі яна будзе прыгожай, з добрай славай, а душа будзе спакойная, калі яна будзе сумленнай і ласкавай. Калі яна разумная, то ў яе дзеяннях будзе мудрасць, у гаспадарцы будзе лад, а ў хаце – утульнасць.

Калі мужчыну шчасце ўсміхнецца і такая па́ра для яго знайдзецца, яна ў сумную і цяжкую пару будзе яму спачуваць і дапамагаць, у дні хваробы і цяжару не будзе яго пакідаць, не дазволіць яму хварэць і пакутаваць не дасць. Усе жыццёвыя нягоды яна будзе пераносіць разам з ім, пазбаўляць яго ад трывог, будзе трываць з ім разам кожнае выпрабаванне, якое пашле Пан Бог. Калі ён будзе сумаваць, будзе і яна за яго перажываць, калі муж будзе хварэць, то будзе хварэць і яго жонка.

Калі і не вельмі вялікай дабрынёй і прыгажосцю вылучаецца жонка, калі яна не бачыць у сваім мужы сябра, муж на яе не будзе спадзеваў ускладаць, але ўсё ж надзеяй будзе жыць, будзе з ёй гжэчным і ласкава ўшчуваць. Часам яго цяжкасці будуць спатоленыя, хоць шматлікія патрэбы яго і не будуць задаволеныя. Такі шлюб яшчэ больш-менш трывалы, такі муж яшчэ не занадта няшчасны і няўдалы.

Але барані Бог ад нягоднай жонкі, у якой заган багата, такая для дома – злая страта. Калі яна сварлівая, то яна сэрца будзе разрываць, калі яна будзе паводзіць сябе непрыстойна, яна душу будзе раздзіраць. Калі яна ліхаслоўная, то яна сэрца мужа будзе ра́ніць, а калі яна несумленная, мужа сваімі ўчынкамі будзе ганіць. Калі яна п’яніца, то ў хаце будзе бязлад, а калі яна распусніца, то дом прыйдзе ў заняпад.

Аднак такая жанчына, якую я першай апісаў, за сто гадоў адзін раз нараджаецца, сярод ста тысяч жанчын адзін раз сустракаецца. Калі хтосьці знойдзе сабе такую, ён павінен блаславіць лёс, трэба павіншаваць гэтага малайца з такім шчасцем, якое ён прынёс.

Аднак Усявышні Госпад стварыў з недахопамі гэтую пароду, ён выдаліў дасканаласць і сумленнасць з іх прыроды. Ён надзяліў гэты пол кепскай натурай, ператварыўшы многіх мужчын у слуг жанчын, а гэта найгорай.

Занятак жанчын – інтрыгі і падступства, іх мара – падман і вераломства. Яны не хваляць Пана Бога Усявышняга за яго міласці, не дзякуюць людзей за іх шчодрасць.

Іх вера – гэта нястрыманасць, іх лад дзеянняў – гэта бессаромнасць.

Іх любімая справа – самаўсхваленне свавольнае, прасякнута іх цела самаздаволеннем. Іх вера заганная, паколькі ў іх няма розуму, іх розум у заняпадзе, бо іх вера няўстойлівая.

Сукенка іх брудам жарсці забруджана, паводзіны брыдотай іх прыроды атручаны. Калі яны цвярозыя, яны апілыя ад віна невуцтва, калі яны п’яныя, аддаюць сэрца віну і палюбоўнікам. Яны заўсёды шукаюць заганы ў іншых, яны бачаць толькі недахопы ў іх.

Па-майстэрску яны выклікаюць варажнечу сярод людзей, будаваць падкопы – гэта ім усяго мілей.

Сваімі падкопамі і ліхаслоўем яны нявінных людзей забіваюць, ілжывымі довадамі яны любога з прамога шляху збіваюць. Сумленнасці у іх нямнога, несумленнасць – вось іх пастаянная дарога. Яны сваім ліхаслоўем сорам у слухача выклікаюць, праз слова яны каго-небудзь праклінаюць. Гожаму мужу, падобнаму да царэвіча, яны зло сваімі здрадамі прычыняюць, а са страшным палюбоўнікам, падобным на д’ябла, яны вельмі ветлівыя і ласкава яму дагаджаюць. Надзеўшы чадру, яны дзёрзкім падманам займаюцца, а прыбраўшыся, пералюбнічаць адпраўляюцца. Сетка выкрутаў іх падобная павуціне, ніхто не зразумее сутнасці іх падкопаў.

У ліку такіх, як яны, і лядашчая старая, якая свой твар, падобны на стары бурдзюк, фарбуе румянамі, а сваю галаву, што трасецца, аздабляе пышнымі султанамі. Лепш было б, калі б абрынулася скала і з плячэй тую галаву зняла.

Нават плюгавая старая ўсё адно хоча прыбірацца і душыцца, патрабуе збрую з каштоўнымі камянямі нават старая асліца.

Іх мужы – гэта рабочыя аслы, што ім мусяць дагаджаць, бездапаможныя слугі, а дакладней – халопы, што іх глядзяць.

Паколькі ўсе людзі розныя, то і жанчыны адна ад адной таксама зусім адрозныя. Але іх можна падзяліць на тры роды – простых жанчын, прывілеяваных жанчын і высакародных жанчын.

Простыя нібыта жывёлы жывуць, яны толькі спяць, ядуць і п’юць. Фарбавацца і прыбірацца – гэта іх богаслужэнне, упрыгожвацца і малявацца – такое іх маленне. Іх дэвіз – веры не ведаць і не знаць, мэта іх – сваімі падкопамі як мага больш дрэннай славы прыдбаць.

Прывілеяваныя жанчыны нібы д’ябал і шайтаны невыносныя, яны падступныя і злосныя. Для іх добры намер – прыгнятаць і зло пасяліць, для іх сумленная і набожная справа – строіць падкопы і здрады чыніць. У параўнанні з імі злы дух у вераломстве і падступнасці няўмелы, а д’ябал у выхадках і хітрыках нясмелы. У параўнанні з імі анёлы слабыя, а чэрці дурныя.

Сем’і руйнаваць для іх такая ж высакародная справа, як храм будаваць, кроў нявінных людзей праліваць для іх такая ж ласка, як мёртвых уваскрашаць. Калі хтосьці аказвае ім дабро, яны яго да зла кіруюць, таго, хто ім дае мёд, яны атрутай частуюць. Яны руйнуюць дом цноты і гонару, ламаюць будынак пабожнасці і разганяюць сумлення водары.

Дасведчаныя ў многіх навуках навукоўцы, дасціпныя і ўважлівыя мудрацы напісалі пра іх падступства мноства кніг, і можна падумаць, што яны ўсё падрабязна апісалі, аднак самі яны мяркуюць, што яшчэ не выказалі ўсё. Як жа мог я пра іх напісаць ў гэтых некалькіх разрозненых старонках? Не мог я закрануць і сотай часткі іх учынкаў.

Высакародныя цалкам супрацьлеглыя тым, каго я толькі што апісаў. Яны праўдзівыя, ведаюць толькі праўду, увесь час узгадваюць Пана Бога як языком, так і сэрцам. Навукоўцаў веры яны навучаюць, ад іх подыху вялікія святыя карысць набываюць. Такіх жанчын Божыя Пасланцы і Прарокі ўсхвалялі, лічачы іх сёстрамі набліжаных да іх анёлаў. Галаву сваю яны пакрываюць покрывам цноты, а свой твар – шоўкам жаночага гонару. Хай не здыме з галавы такой хусцінку Пан Бог, хай не зніме гэтага покрыва з такога твару злы рок, няхай не ступіць загана на яе парог.

Аб крывадушных шэйхах

Самахвальства крывадушнага шэйха – гэта пазалочаная медзь, здольная толькі звонку бліскацець. Ён пабожным толькі выглядае, а знутры яго ашуканскія выбрыкі напаўняюць.

Ён вычварна апранаецца, каб прыцягваць увагу простага люду, каб ачмураць людзей, чыніць шарлатанскія “цуды”. Чалма яго поўная імкнення да ўлады, кожны волас у яго – распуснасць і здрада. Стракаты халат, які ён носіць, аб стракатасці яго хітрыкаў галосіць.

Ён прыкрывае заганы сваім бурнусам, кожная нітка якога спрадзена на прасніцы крывадушнасці хлуса. Яго зубная шчотка – гэта напільнік, якім ён зубы сквапнасці точыць, у чахле грэбеня схаваныя прылады, якімі ён людзей з панталыку збіць хоча.

Ён перабірае ружанец для адводу вачэй, моліцца напаказ усіх даўжэй. На галаву ён накручвае велізарную чалму, каб лепш акручваць людзей, на хвост лісы падобны пас чалмы, які ён імкнецца зрабіць чым даўжэй. Ён не да месца чуве́е[22], нібы раптам здурнеў, яго лямант – гэта кудахтанне курэй. Іншыя вакол яго круцяцца ўраганам, нібыта п’яныя ў зборышчы п’яным.

Не ад душы ўсё, што ён гаворыць, мае на карыслівыя мэты ўсё, што ён робіць. Цуды, якія ён робіць, паскудства; усё тое, што ён пра цуды кажа, гэта глупства. Яго спевы пазбаўлены рытму і строю, ён ва ўсім прытворства кроіць. У знешнасці яго пышнасці многа, але змястоўнага няма ў ім нічога.

І гэты мярзотны чалавек у прыгожым адзенні сябе з набожнымі людзьмі ставіць мае надзею. Гэта вялікі сорам.

І ўсё ж-такі людзі прыходзяць да яго, каб стаць яго мюрыдамі і яго слухаць, яны фанатычна і самааддана яму служаць. Ён захоўвае свой уплыў махлярствам, падманам пад сваёй уладай трымае паству. Самі чэрці бянтэжацца ад яго ўчынкаў, разгубіўся нават Ібліс злачынны.

Рубаі:

Пад покрывам беднасці тут столькі крывадушша, ханжаства, шахрайства:
Бывае так – пляце цыноўкі на пасадзе сам ўладыка царства,
Калі ханжа заве сябе дэрвішам, а той цар сябе заве царом,
То розуму няма ў абодвух, і сумленне ў іх змянілася нядбайствам.

Аб гуляках

Заўсёднік шынка – то апі́лы гуляка – бавіць час за келіхам без нічога ніякага.

У галаве яго да віна цяга пануе, ён, нібы хмель, толькі ля куфля начуе.

Калі ён даведаецца, што дзесь баляванне віруе, ён дастаўляе туды пляшкі з віном і там балюе.

Чалму гонару кожнае імгненне ён з галавы зняць гатовы, за глыток віна ён да ног чашніка ўпасці гатовы. Ён вар’ят, бо звязаны з шынком, ён бедны, бо любіць адно келіхі з віном.

Калі ён з рук чашніка чару віна выпівае, ён сябе мацнейшым і шчаслівейшым за Джамшыда[23] адчувае.

Ён пакланяецца чашніку, прыгажосці яго твару, ён падае ніцма ля ног прадаўца хмельнага тавару.

---

[22]Чуванне – (рус. радение), духоўная практыка, звязаная ў ісламе з прамаўленнем зікру ўслых, а ў некаторых плынях – і з пэўнымі рухамі.

[23]Джамшыд – легендарны багатыр

Жартаўнікі-п’яніцы парвалі яго кашулю, ён жа з-за любові да іх ног пад сабой не чуе. У мейхане[24] ён падае пабітую чару і просіць у яе наліць віна. Ён цалкам стаў на ганебны шлях, не адзін п’яны збівае яго дома і ў гасцях. Ён просіць у вясёлым сходзе, каб яму ля дзвярэй месца далі, жадаючы, каб яго самалюбства растапталі. Ён не абцяжарвае сваю галаву чалмой, не турбуе халатам стан свой.

Але хоць ён як асоба з зямлёй мяшаецца, але дзякуючы сваёй велікадушнасці ён да нябёсаў уздымаецца[25]. Ён не сумуе ад бедстваў, якія прыносіць час, не пакутуе ад непасільнага цяжару, як кожны з нас. Ні жыццё, ні смерць яму не страшныя, паміж заможным і немаёмным розніца яму не бачная. Яго суцяшэнне – праліваць горкія слёзы; нібы пляшка, ён рады быць падобным да чары з віном. У карчме ён і аднаго імгнення цвярозым не бывае, на сегасветнае дабро і зло ён не паглядае. Ён не разбіраецца ў тым, што добра, а што дрэнна. Можна сказаць, што гэта не чалавек, а сапраўдны цуд. Ён прывык з несправядлівасцю і з цяжкім жыццём мірыцца, мэта яго – прабачэння і міласці Госпада дамагчыся і Яго ласкай наталіцца. Ён губляецца ў пыле карчмы быцця мірскога, спадзеючыся атрымаць вечнае жыццё ад Пана Бога. Гуляка і немаёмныя шчаслівы ў гэтым, так што ім могуць пазайздросціць і цары гэтага свету.

Рубаі:

Гуляка п’е віно штодзённа адно з кілішка небыцця,
Ад свету ён не хоча плёну, і ад магільнага жыцця.
Адзін спадзеў на ласку Бога і дзень і ноч трымае ён,
Ён лепшы, чым аскет, што псуе таемна святасць Адкрыцця.

Хай усім няшчасным усміхнецца такое шчасце без пакарання, хай яны заслужаць вечнае жыццё шляхам пакаяння.

Аб дэрвішах-суфіях

Дэрвіш – той, хто прывык з усім мірыцца, і нават калі цяжка на душы, быць добрым і не сварыцца. Дэрвіш павінен правільнага шляху да Ісціны трымацца, паказваць сябе такім, які ён ёсць, і не выхваляцца. Каб ачысціць сябе ад бруду жарсцяў, ён павінен выпрабоўваць сябе суровай галечай, зняможваць сваё цела, ісці шляхам устрымання і дасягнуць гэтым шляхам палаца дасканаласці.

Нікога, акрамя Аллага, не будзе заўважаць зрок яго; акрамя абсалютнага быцця, ён не будзе бачыць нічога – ні чужога, ні свайго. Нутро яго будзе адпавядаць знешнасці. Сэрца будзе супадаць з аблiччам. Хоць бы і сапсавалася знешнасць, каб схаваць свой унутраны свет, гэта не будзе перашкодай духоўнай дасканаласці. У дэрвіша ірваны халат, поўны выцвілых фарб – у руінах знаходзіцца скарб. Дасканалы муж дрэнна апранаецца – скарб цара Фарыдуна ў руінах хаваецца. Рэчаіснасць людзей зместу – гэта таямніца нявыказанага слова, рэчаіснасць людзей формы – гэта ўдаванне, у якой зместу не адшукаеш нават выпадкова.

Сапраўдныя мужы свой сапраўдны ўнутраны свет хавалі і прадметам асуджэння людзей бывалі. Яны разбуралі знешняга выгляду будынак, а ўзмацнялі ўнутранага свету падмурак. Яны былі задаволеныя ўсім, што пасылаў ім рок, не выклікалі іх незадаволенасці цяжкі прыгнёт і людскі папрок. Яны не елі, не пілі, ад усяго зракаліся і дзеля Госпада свайго перажывалі гора, і крывавымі слязьмі абліваліся. Куток згоды і

---

[24] Мейхана – шынок.

[25] Тут і да канца раздзелу Наваі выкарыстоўвае вобраз бесклапотнага гулякі як алегорыю сапраўднага багамольца, верніка, які цалкам аддае сябе Богу.

задаволенасці – вось іх прыстанак, пустыня пазбаўлення і ўстрымання – вось іх суцяшальнік і загойванне ранаў. Яны выхаваныя і велікадушныя, сябру і ворагу жадаюць толькі дабра.

Хто мае гэтыя якасці, той – дэрвіш.

Рубаі:

Прашу цябе, Магутны Божа, нябыту птушку прыручы
Ці у сетку мне злавіць дазволь і Тваім мастацтвам навучы.
Дарогі беднасці спазнаў я, і шчасце ў гэтым для мяне.
Мяне, няшчаснага, у прыстанак нябыту Свой Ты заключы.

РАЗДЗЕЛ ДРУГІ. ПРА ДОБРЫЯ УЧЫНКІ І ДРЭННЫЯ ЯКАСЦІ

1. Аб пакаянні

Сапраўднае пакаянне *(таўба)* палягае ў тым, каб зразумець, наколькі дрэнныя злыя ўчынкі, апомніцца і прамым шляхам крочыць, з Вышняй дапамогай з кепскага шляху збочыць. Люстэрка сэрца грэшнага чалавека пакаянне пыл ерасі змятае, губка малітвы гэта люстэрка да бляску націрае.

Пакаянне – гэта канец сцежкі бедстваў і пачатак дарогі Ісціны; яно заключана ў тым, каб ад уласнага невуцтва аддаліцца, ад сну чалавечага жыцця абудзіцца; свае непрыстойныя паводзіны зразумець, імкненне да дурных дзеянняў ў сябе здалець; яно заключаецца ў тым, каб зразумець наступствы нядобрых учынкаў і зразумець сваіх дамаганняў злачыннасць; пакаянне – гэта з-за нізкіх учынкаў збянтэжанасць, ад сваіх правінаў сарамлівасць; пакаянне – гэта ўсведамленне чэрствасці людской прыроды і прыхамацяў сваіх мярзоту; яно і ў тым, каб спыніць самавольнасць сэрца і спыніць свавольства душы; гэта – часіна выратавання нябеснага, адмова ад асалоды цялеснай.

Гэтая бліскучая жамчужына не кожнаму нябогу дастаецца, карыстацца гэтай паходняй дапамогі Усемагутнага Напраўніка не кожнаму ўдаецца. Калі чалавек з высакароднай натурай з правільнага шляху збіваецца, калі чалавек з набожнай існасцю забываецца, ім авалодвае нейкі шал, прычынай якога з'яўляецца жорсткі запал. Потым на яго сыходзіць нябесная дапамога і да яго вяртаецца прытомнасць па волі Бога. Пасля гэтага жыццё яго гняце, сорам цісне яго ў бядзе. Ён устрымліваецца ад грэшных спраў і просіць прабачэння, моліць аб грахоў ранейшых адпушчэнні. Ён свае памылкі выпраўляе і на прамы шлях выступае.

Гэты этап – першая ўдача суфія, першы прыпынак падчас Падарожжа да мэты. Гэтага шчасця чалавек сам па сабе ніяк здабыць не зможа, *"гэта – ласка Аллага, якую Ён пасылае таму, каму захоча"*[26]. Кожны шчаслівец тым ці іншым шляхам становіцца такім дасведчаным, кожны шчасны неяк дасягае гэтага шчасця.

Рубаі:

Хто ад Пана Бога ласкай быў надзелены хоць раз,
Хай нявартай справай будзе неяк апаганены на час –
Ў рэшце рэшт памылку ўбачыць, знойдзе шлях загладзіць грэх,
Зноў па той дарозе пойдзе, што шукае кожны з нас.

---

[26]Кур'ан, 57:21. "Імкнецеся ж да даравання вашага Госпада і Рая, шырыня якога нібы шырыня неба і зямлі. Ён падрыхтаваны для тых, хто паверыў у Аллага і Яго пасланцаў. Такой ёсць ласка Аллага, якой Ён надзяляе, каго пажадае. Аллаг – валадар вялікай ласкі".

Аповяд пра раскаянага грэшніка

Увасабленне нябеснага мастацтва, няхай асвеціць Усявышні яго таямніцу, Абдула ібн Мубарак сваё пакаянне і шлях Ісціны пачаў так. Ён быў у прыгажуню з тварам, як у перы, закаханы і мянушкай шаленца ад людзей названы. Хараство хітрай прыгажуні яго паланіла, і розум яго пайшоў з уладанняў сэрца, не маючы сілы.

Аднойчы ў зімовую ноч ён сваю каханую ля яе агароджы чакаў і ў марах аб спатканні з ёй нічога не чуў і не адчуваў, хоць хмара пасылала з неба на зямлю снег густы, і ад гэтага мускус ночы змешваўся з камфарай, снежная завея была падобная на набег войска кахання на краіну сэрца, а лісце дрэва, акалелае ад моцнай сцюжы, нагадваў маўклівыя языкі закаханых.

Але Ібн Мубарак не адчуваў нічога ад жару кахання спацелы, снег і сцюжа не дзейнічалі на яго расхрыстанае цела. Ён прастаяў да таго часу, пакуль певень, заклікаючы прачнуцца, не пракрычаў, пакуль муэдзін да ранішняй малітвы не прызваў. Калі ён пачуў муэдзіна голас, ён падумаў, што пачынаецца вячаровы намаз. Але калі паказалася зара і неба праяснілася, яго сэрца стала турбавацца, нібы ў ім сонца з'явілася. Ранішні прамень душу яго асвятліў, Натхняльнік ісціны на яго свет праліў.

Пасля таго як ён ачуняў, ён звярнуўся сам да сябе: “Гэй ты, няшчасны сын Мубарака стараннага, няўдзячны мізэрны раб Бога Ласкавага, калі імам падчас вячэрняга намаза вялікую суру чытае, галаву тваю брудныя думкі напаўняюць, а нуда душу не пакідае. Але з-за сваёй бяздольнай жарсці, дзеля прыхамаці сваёй злой натуры, ты нібы вар'ят блукаеш, доўгую ноч халоднай зімы без сну прабаўляеш, ранішнюю зару ад вечаровай не аддзяляеш”.

Сэрца яго ад жуду ў грудзях спыніцца захацела, душа ад сораму стала выходзіць з цела. Але Пан Бог аказаў ласку, шлях да раскаяння душы яго паказаў, ён стаў сябе выхоўваць ды навучаць і здолеў у Меццы шэйхам шэйхаў стаць. Хай выведзе Госпад Усемагутны на гэты праўдзівы шлях любога, хай усім Ён пашле шчасце пакаяння такога.

Кыта:

Праз моц раскаяння і даравання браму
Халопскі сын ўзыходзіць да нябёс,
Цары пры ім становяцца рабамі –
Адзіны шлях да высяў даў нам лёс.

2. Аб падзвіжніцтве

Падзвіжніцтва *(зугд)* – гэта ўсіх сегасветных выгод забыццё, ад усіх прыхамацяў адрачэнне; гэта значыць вырваць з сэрца мару пра багацце і пасады, разбіць куміра самапакланенне ў пыл; гэта значыць – з надзеяй галечы сябе падвяргаць, усе дамаганні капрызаў сваіх забываць; гэта значыць – дарогай закона мужна ісці, з велізарнай любоўю рухацца прамым шляхам, каб ісціну знайсці; гэта значыць – не класці напаказ зямны паклон, думкі аб такім набажэнстве выкінуць з галавы вон; гэта значыць – зрок ад пагляду на чалавека процілеглага полу зберагчы, язык ад непрыстойных слоў сцерагчы; гэта значыць – затуліць вушы ад людскога марнаслоўя, утрымліваць рукі ад сегасветных учынкаў недазволеных; гэта значыць – не станавіцца на шлях наведвання людзей бяздумных, не паўтараць чужых слоў тлумных; гэта значыць – запячатаць постам рот і не ўжываць нічога з таго, што хоча чалавечы жывот; гэта значыць – камфарай боязі Бога прымусіць сябе не рабіць з таго, што выклікае цягу да процілеглага полу, нічога; гэта значыць – есці як мага менш, трымаць чысціню ежы як мага больш; гэта значыць – увесь

час сябе ад натоўпу адасабляць, з людзьмі марна не балбатаць; гэта значыць – па начах маліцца пастаянна, паўтараць імя Пана Бога без перастанку.

Калі аскет на прыступку падымаецца, яго прырода святлом выбаўлення ад бруду жарсцяў ачышчаецца. Святло пазнання яго сэрца акідае, ззянне гэтага святла яму радасць дастаўляе. Пачынае прыносіць плён яго маленне, пачынае прыводзіць да добрых вынікаў яго адрачэнне, а сам ён з кожнай хвілінай руплівей і руплівей за справу бярэцца, сэрца міг за мігам мацней б’ецца.

Ён спусташае чарку за чаркай ласку, але не напіваецца, асушвае куфлі захаплення, але не насычаецца. О Божа, прыспор гэты келіх тым, хто прагне, здаволь смагу на гэтым шляху сасмаглых, пачцівых, Пане Божа, бо Ты Шчодры і Літасцівы.

Бэйт:

Тым, хто пойдзе шляхам Праўды, хлебам надзялі яго,

Тых, хто гэтага жадае, ацалі іх ад нягод.

Аповяд пра падзвіжніка Шамс ад-Дзіна

Правадыр мужоў ісціны, маўляна Шамс ад-Дзін, які жыў у адным з селішчаў вілаета[27] Джам, цягам трыццаці год пазбаўляў сябе ўсіх сегасветных выгод. Па начах ён маліўся, а днём – поснікаў. Ён увесь час у кутку пакойчыка пры мячэці пражываў, выходзіў адтуль толькі тады, калі ўмыванне здзяйсняў. Ён ад людзей ані не браў, па чарзе зуб за зубам вырываў, на працягу трыццаці гадоў у яго пад бокам была адна цыноўка, а пад галавой – адзіная цагліна.

Кічык Мірза, праходзячы праз гэты вілает, пачуў пра гэтага шаноўнага чалавека і зайшоў яго адведаць. Калі ён увайшоў у тую мячэць, маўляна сядзеў у паношаным халаце і ў старой шапцы, ды па твары яго нельга было сказаць, што ён у чымсьці мае патрэбу. Мірза расчуліўся і паднёс яму жменю манет, але маўляна адмовіўся узяць іх і прамовіў наступныя словы: “Паколькі я прывык жыць так, мне анічога не трэба. Калі гэтыя грошы мне браць, скажыце мне, што я буду з імі рабіць і куды дзяваць? Мне хапае невялікай долі тых сродкаў, што ідуць на аднаго вашага слугу. Я вам вельмі ўдзячны, але не, будзьце ласкавы, прабачце мяне!”

Кічык Мірза нічога не мог сказаць, заплакаў, зрабіў зямны паклон[28] і пайшоў. Ён сам – ласка яму Божая – мне пра гэта распавядаў.

Праз пэўны час я, мізэрны гаротнік, таксама меў гонар наведаць маўляну і быць сведкам таго, што яго паводзіны адпавядаюць таму, што пра яго распавядаюць, і нават пераўзыходзяць гэтыя апавяданні. Хай надзеліць Пан Бог Усявышні і ўсіх, хто мае патрэбу, і жадаючых таго духмянасцю гэтага кветніка і водарам яго пахкага мурогу.

Бэйт:

У сэрцы у каго агонь любві палае, той, хто да беднасці імкнецца,

Хай без надзеі Бог яго не пакідае, хай ён на Бога спадзяецца.

3. Аб спадзяванні на Бога

Надзея *(таваккуль)* – гэта выдаленне ўсіх сродкаў на шляху, які вядзе да Праўды, гэта зняцце заслоны прычын; гэта азначае – адмовіцца ад пасярэдніцтва прычын і звярнуцца да беспрычыннай першапрычыны.

---

[27]Вілает – адміністратыўна-тэрытарыяльная адзінка дзяржавы, рэгіён, вобласць.

[28] Відавочна, маецца на ўвазе *саджда-шукру* – паклон удзячнасці, які робіцца Богу за Яго ласку. Кічык Мірза зразумеў, што аскетызм у тым ліку і ў тым, што чалавек не мае патрэбы ў чымсьці іншым, акрамя Божай ласкі і ў якасці падзякі за ўрок зрабіў паклон Богу.

Ва ўсемагутных руках лёсу прычына – гэта гнілая нітка, перад ззяннем паходні наканавання блякне іскра сродку. Прыхільнікі спадзявання, якія на шлях Ісціны выступаюць, дарожнага пажытку са шчодрага стала Пана Бога чакаюць. Тыя, хто валодае дасканалым спадзяваннем, сілкуюцца з нябесных сталоў, яны п'юць з кубка ласкі Божай, і іх адзенне выдаецца з казны нябесных дароў.

Хоць плаванне на караблі з'яўляецца прычынай, якая дазваляе нам перасягнуць мора, ёсць людзі, якія не замачыўшы ног, могуць хадзіць па вадзе без бяды і без гора; хоць верхавыя жывёлы лічацца сродкам, з дапамогай якога можна перайсці пустыню, ёсць такія людзі, якія могуць пешкі абысці ўвесь свет і не загінуць.

Ніхто іншы не зможа з'есці ежу, якая з'яўляецца тваім пажыткам, а ты не здолееш з'есці тую страву, якая была дадзена доляю іншага. Твой хлеб надзённы будзе належаць табе, а іншы сваю долю возьме сабе. Калі нават вы не хочаце гэтага, лёс вам гэта прынясе, і калі вы нават не думалі есці, ён вас прымусіць і з'ясце.

Тыя, хто спасціг гэта, не пераймаюцца з-за здабыцця пражытку, яны не сеюць хлеб, каб дасягнуць дабрабыту. З-за недасканаласці спадзявання людзі, каб здабыць хлеб надзённы, займаюцца рамяством і штукарствам, з-за няпоўнага разумення Ісціны яны зарабляюць на сваё жыццё працай марнай. Не думае аб галоднай смерці той, хто спасціг, што корміць яго Ўсемагутны Пан, не выказвае незадаволенасці сваёй доляй той, хто ведае, што долю размяркоўвае Бог Сам. Хіба табе не дасць ежу Той, Хто корміць звяроў і птаства, хіба цябе не надзеліць Той, ад Каго атрымліваюць пажытак жыхары мурашынага царства?

Той, хто жадае прызначаную Небам долю сваю павялічыць працай, той спрабуе нітку дажджу завязаць вузлом і злавіць, той, хто імкнецца сваімі высілкамі загаданы Небам лёс змяніць, той хоча па зямлі на караблі плаваць, баючыся ногі замачыць. Так робяць тыя, сэрцы якіх святлом разумення першапрычыны не асвечана, духоўны зрок якіх ад сонца Ісціны не абудзіўся, а спіць прыгнечана.

Мужы спадзявання адмовіліся ад усіх прычын і вынікаў, і рушылі шляхам спадзявання на Аллага. Яны ведаюць, што Госпад хлебам надзённым надзяляе і есці яго прымушае. Яны з дарогі рабаўнікоў – сумнеў і нерашучасць – прагналі, і шляхам спадзявання Каабу мэты засталі.

Бэйт:

Хто абраў дарогу веры, хто прыйшоў у тарыкат,
Бліскавіца іх не спаліць, бура ў моры – Райскі сад.

Аповяд пра спадзяванне паломнікаў

Шэйх Ібрагім і адзін з яго мюрыдаў – хай будуць святыя іх таямніцы – пайшлі пешшу шляхам спадзявання у Каабу. Яго светласць шэйх спытаў у свайго мюрыда, ці няма ў яго чаго-небудзь з сабой. Мюрыд шэйху адказаў, што ён выйшаў на шлях спадзявання і пры ім няма нічога. Пасля таго як яны прайшлі некалькі крокаў, шэйх яшчэ раз папрасіў:

– Ты паглядзі лепш і выкінь тое лішняе, што ў цябе ёсць, а то ў мяне нешта ногі цяжка ідуць.

Мюрыд сказаў, што пры ім ёсць некалькі запасных шнуркоў для абутку, якія ён узяў з сабой на выпадак, калі тыя шнуркі, якімі ён замацаваў абутак, парвуцца падчас падарожжа. Шэйх спытаў:

– Але цяпер жа ў цябе шнуркі цэлыя, пакуль яны не рвуцца?

Мюрыд адказаў:

– Так.

Шэйх сказаў:

– У такім разе выкінь усе лішнія шнуркі.

Мюрыд потым распавядаў: “Я не мог адмовіцца, супраць волі выкінуў іх і пайшоў далей. Раптам у дарозе ў мяне парваўся шнурок, я нахіліўся, каб выцягнуць яго, а затым папракнуць шэйха, але тут я заўважыў на зямлі цэлы шнурок. Я здзівіўся, замацаваў свой абутак і дагнаў шэйха. Калі ў мяне з’яўлялася патрэба ў новым шнурку, я штораз знаходзіў яго такім чынам. І так маё спадзяванне дасягнула дасканаласці”.

Мужы спадзявання падарожжа да Праўды вось такім шляхам здзяйсняюць, на ўсялякія сродкі яны ўвагі не звяртаюць.

Кыта:

Як спадзяванне будзе лжывым, дык толькі шкоду прынясе,
Спакусай будзе нават дробязь, хто ісцін простых не спасціг.
Калі вы шчырыя, то можна Кару́на[29] скарбы ўзяць усе,
А падарожнік тарыката да Праўды пойдзе міма іх.

4. Аб задаволенасці малым

Задаволенасць малым *(канаат)* – гэта значыць у дастатковай для малітвы колькасці ежу прымаць і больш ні аб чым не бедаваць; гэта значыць, збядняючы сябе, запал зніжаць, шляхам выпрабаванняў пажаду аслабляць.

Задаволенасць малым – гэта крыніца, вады ў якой не змяншаецца, колькі б яе ні бралі; гэта казна, у якой манеты не канчаюцца, колькі б іх не раздавалі; гэта ніва, на якой расліны гонару і велічы растуць, гэта дрэва, галіны якога плады незалежнасці і пашаны даюць.

Задаволенасць малым радуе душу людзей, яно праясняе зрок вачэй. Чэрствы хлеб задаволенага малым дэрвіша лепш за пышны стол цара прагнага, і посная поліўка незалежнага, хай сабе і небагатага, лепш тлустай стравы багацея – залежнага, хоць і прыбранага.

Цар той, хто дае, але не бярэ, жабрак – той, хто бярэ, але не дае. Той, хто здавольваецца малым, будзе да нягод прывыкаць, вызваліцца ад заганных звычак, агульных для цара і для жабрака. Хоць яго дом будзе цеснаватым, ён мае шмат пераваг і лепш за гмахі багатых.

Задаволенасць малым – гэта крэпасць, у якой ты будзеш выбаўлены ад прыхамаці злачынных кіпцюроў, гэта горная вяршыня, на якой ты не будзеш залежаць ад ворагаў і сяброў; гэта сціпласць, вынікам якой з’яўляецца гонар, гэта галеча, якая прыводзіць да свабоды ад патрэбы, гэта насенне, ураджаем якога з’яўляецца маёмасць, гэта дрэва, пладом якога з’яўляецца магутнасць; гэта горкае віно, якое дорыць весялосць, гэта цяжкая дарога, якая прывядзе да радасці вашамосць.

Задаволенасць малым прыносіць многа даброт і аслабляе прагу, а прагнасць прыносіць шмат бедаў і знявагу. Подлы люд мае прагнасць і ліхвярства, такім уласцівыя нізкасць і жабрацтва.

---

[29] Карун – біблейскі Карэй, вельмі багаты чалавек, чые скарбы былі нагэтулькі агромністымі, што нават ключы ад іх маглі падняць хіба некалькі асілкаў. З-за сваёй сквапнасці і нявер’я Карун быў пакараны – разам са сваімі скарбамі праваліўся пад зямлю.

Дзеянні прагнага сарамацяць яго самога, учынкі яго прыносяць яму знявагі многа. Калі ў прыродзе чалавека сквапнасць будзе, ён не спадабаецца іншым людзям. Гэта – світанне подласці і мярзоты, закат дабрыні, чалавечнасці і мілоты.

Сквапнасць – гэта пажар, які спальвае дом сумлення, бура, што пускае па ветры гумно гонару, тушыць светач мудрасці. Чалавек, які на скнарнасць хворы, – гэта тое ж самае, што чалавек, які любіць хціва есці без меры. Скнарлівасць – гэта ўласцівасць подлых людзей, прагнасць да ежы – уласцівасць дзікіх звяроў.

Задаволенасць малым – гэта такая каштоўнасць, якая ратуе людзей ад тых двух бедстваў і выбаўляе ад іх наступстваў. Два віды гэтай подлай прыроды падобныя на брыдкіх блізнят. Яны горш адзін другога, абодва яны горш усяго благога. Адзін подлы, другі – агідны, абодва яны па сутнасці нізкія. Прапаведнік Праўды[30] – хай дабраславіць яго Аллаг і вітае – сведчыў, што задаволены малым – чалавек людзям мілы, а сквапнага – гоняць што мае сілы.

Рубаі:

Хто задаволены малым і толькі Богу служыць,
Таго шануюць людзі, той не тужыць;
А той, хто ненажэрны, той, хто прагны,
Ён прыніжэнне знойдзе, Раю не заслужыць.

Аповяд пра шэйха, які задавольваўся малым

Хавальнік Боскіх таямніц шэйх Шах-Зіяратгахі – няхай асвеціць Аллаг яго таямніцу – вырашыў пайсці па шляху задаволенасці малым і пасяліўся ў селішчы Зіяратгах. Ён не браў міласціны і людскіх прынашэнняў і дароў, адмаўляўся ад падарункаў магутных цароў. Ён працаваў на сваёй невялікай спадчыннай сядзібе, сеяў хлеб і садзіў дрэвы. Сваімі залатымі рукамі ён свае нівы паліваў, сухія галіны са сваіх дрэваў зразаў. Такім чынам, задавальняючыся малым, ён жыў і Аднаму Богу служыў.

Трымаючыся прадпісання “Будзе ў пашане той, хто здавольваецца малым” ён дайшоў да такога стану, што магутныя султаны, навукоўцы і дасведчаныя шэйхі са сталічнага горада Герата прыходзілі за некалькі вёрст на паклон да гэтага вялікага чалавека, цалавалі прах яго парога і тым самым уздымалі галаву свайго гонару да небасхіла.

Усё, што трапляла ў іх рукі з хлеба яго пасеву або з пладоў яго саду, яны, беражліва захоўваючы, адносілі ў горад сваім жонкам і дзецям; тыя, хто еў гэтыя плады, спадзяваліся на выратаванне ў замагільным жыцці. Плады задаволенасці не могуць быць больш дасканалымі, духмянасць пахкага мурогу кветніка радасці не можа быць больш прыемнай.

Рубаі:

Стварыў нямала цудаў Бог на свеце гэтым,
Ды добраму не за́сцяць свет багацці свету.
Ён шчодра раздае ўсім, хто не папросіць.
Не зловіць хцівасць добрага ў сеткі.

Давуд Радкевіч

[30] Маецца на ўвазе прарок Мухамад, мір над ім.

ГОСТЬ НОМЕРА – АБДУЛЛА МАГОМЕДОВ

Предлагаем вашему вниманию статьи одного из имамов Минской Соборной мечети, автора сайта islamdag.ru *и известного дагестанского проповедника Абдуллы Магомедова. Он много пишет, переводит различные статьи и книги, вдумчиво разбирает вопросы семейных и деловых взаимоотношений (имам Абдулла – кадий, шариатский судья нашего Объединения). Его статьи уже публиковались в газете «Жизнь», а сегодня – его дебют в «Байраме». Это статья об исламском взгляде на инвалидность и перевод поучительной истории.*

Почему рождаются инвалиды?

Многих волнует вопрос, почему Всевышний создаёт инвалидов. Они говорят или думают: «В чём их вина, ведь это несправедливо, получается, что у них нет равных прав с другими?»

В первую очередь этот вопрос связан с верой человека во Всевышнего. Мусульманин, который искренне верит в Аллаха, знает, что Он создал эту Вселенную соразмерно. Он управляет мудро своими делами и делает, что пожелает.

У человека, ведающего это, царит спокойствие в сердце, и у него не возникают сомнения относительно всего того, что происходит вокруг него. Каждый мусульманин должен осознавать, что Всевышний может испытывать своих рабов различными способами, как об этом в Священном Коране говорит Аллах:

وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً

(смысл): «И Мы испытываем вас тяготой (бедностью, болезнью) и добром (богатством, здоровьем,...) для искушения (чтобы показать, кто проявит терпение и будет благодарным, а кто не вытерпит и проявит неблагодарность)». (Аль-Анбияъ: 35)

Когда мы понимаем, что есть Мудрый Создатель всего и что мы не всё можем постичь разумом, мы просто подчиняемся всем решениям этого Создателя. Например, когда хирург ставит нам диагноз и принимает решение об ампутации, например, руки, на первый взгляд это выглядит очень плохо.

Однако, когда мы узнаём, что если не ампутировать конечность, то болезнь будет прогрессировать, более того, есть опасность летального исхода, мы понимаем, что лучше потерять одну конечность, чем подвергать жизнь и здоровье такой опасности. Таким образом, мы осознаём, что на самом деле это спасение и благо.

Всевышний создал много чего в этом мире. Например, Он создал вредные творения, например, змей, львов, скорпионов. Возможно, кто-то, видя со своей точки зрения только исходящий от них вред, спросит, как и в случае с инвалидами: почему Всевышний создал вредных животных, какая от этого польза? Всевышний – Создатель как добра, так и зла, и в этом есть мудрость Аллаха.

Всевышний Аллах в Коране сказал:

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ

(смысл): «Всевышнего Аллаха не спрашивают о том, что Он вершит, ибо Он один — Владыка, которому принадлежит всё величие. А вот они (рабы) будут держать ответ и спрошены о том, что делали». (Аль-Анбияъ: 23)

Мы часто размышляем о творениях Всевышнего, чтобы увеличить наш иман, но иногда в конце остаёмся без ответа, так как человеческий разум не может усвоить всей мудрости, заключённой в сотворении Вселенной.

Как бы долго ни размышляли древние мудрецы и учёные, без специальных приспособлений и технический изобретений они не поняли бы, что земля круглая, а не плоская, если бы даже потратили всю жизнь на раздумья.

Как плоская, истёртая монета
На трёх китах покоилась планета.
И жгли учёных умников в кострах,
Тех, что твердили – дело не в китах.
(Н. Олев)

В этих строках вы видите, как люди могут быть далеки от истины, независимо от их образованности и багажа знаний.

Почему же Всевышний создал конкретного человека инвалидом?

Аллах создал людей и испытывает свои творения по-своему, чтоб отличить истинно верующего в Него от неверующего. Посредством таких испытаний можно отличить истинного мусульманина от атеиста и лицемера.

Если спрашивающий является мусульманином, то пусть хорошо познает своего Создателя, если же интересующийся – немусульманин, ему необходимо рассказать о Создателе и о Его качествах, чтоб он понял, что Вселенная не создана попусту, и Он просто так не создаёт ничего.

Да, возможно, это испытание адресовано самому инвалиду, его родителям, родственникам или детям. В основном родители проходят это испытание, ежедневно находясь рядом и видя тяжёлое состояние своего дитя. Таким образом, Аллах испытывает и проверяет их, проявят ли они терпение или нет.

Ребёнок-инвалид на первый взгляд кажется наказанием для родителей, и вполне понятна растерянность родителей, их непонимание: почему? За что? Как жить дальше? Но взглянем на ситуацию иначе.

Семья, воспитывающая ребёнка с особенностями, на какой-то период замыкается в себе, сосредотачиваясь полностью на его проблемах. И вот в этот момент стоит оглянуться и понять, что принёс этот ребёнок в вашу семью.

Отношения между супругами могут перейти на иной уровень, стать крепче, возникнет понимание, что такое семья, что в первую очередь важна забота о детях, их воспитание. Рядом с вами останутся только по-настоящему близкие люди, готовые разделить сложности.

Далее мы приведём поучительный отрывок из коранической истории.

Мудрость истории, произошедшей между пророками Мусой и Хизри (мир им)

Если же это испытание направлено именно на самого инвалида, возможно, если бы он был полноценно здоровым, то мог впасть в неверие или стать грешником, мы помним историю, случившуюся с Мусой и Хизри (мир им), описанную в суре Аль-Кахф.

Хизри (мир ему) убил маленького ребёнка, и с этим не согласился пророк Муса (мир ему). В священном Коране об этом говорится:

وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا

«А что касается того мальчика, которого я убил, то родители его были верующими, и мы боялись [знали], что оставшись жить, он обречёт своих родителей на беспредельность и неверие (они станут неверующими от любви к нему)». (сура Аль-Кахф: 80).

Иначе говоря, если бы Хизри его не убил, то этот ребёнок стал бы неверующим и стал причиной, которая привела бы его родителей в неверие. В таком случае ребёнку однозначно было лучше покинуть этот свет в детстве. Аллах же изначально знал, что этот ребёнок станет неверующим.

Далее мы приведём хадис, который даст исчерпывающее объяснение данному вопросу:

«Воистину, среди моих рабов есть богатые, если б я их создал бедными, то они впали бы в неверие, для них лучше быть обеспеченными. Есть те, которым лучше быть бедными, если разбогатеют, они станут грешниками. Также есть среди моих рабов больные люди, если бы они были здоровыми, то переступали бы границы дозволенного, для них болезнь принесёт больше блага. Также среди моих рабов есть здоровые, если бы они были больны, то не вытерпели бы этого, для них благо в здоровье». (Табрани, Байхаки).

Воистину, Всевышний испытывает каждого человека по-разному, одного – здоровьем, другого – болезнями, третьего – богатством, четвёртого – бедностью. Испытание может быть направлено как на самого больного, так и на его окружающих, родных и близких.

Если кто-то спросит, зачем нас испытывать, то вспомните, что даже жены проверяют и испытывают своих мужей, а мужья – своих жён, чтобы убедиться, насколько они верны им, хотя у них меньше прав на вторую половину, чем у Всевышнего на своего раба.

أَحَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

«Неужели люди полагают, что их оставят и не подвергнут испытанию только за то, что они скажут: "Мы уверовали"? (Нет, они непременно будут подвергнуты испытанию Аллаха, чтобы отличились правдивые верующие от лицемеров)». (сура Аль-Анкабут:2).

Абдулла Магомедов

Жадность, которая привела к щедрости

В давние времена жители одного села были известны своей жадностью и скупостью. Они были негостеприимны к тем, кто приезжал в их село, и весть об этом дошла до правителя тех мест. Он обязал жителей этого села проявлять гостеприимство ко всем прибывшим путникам. Он повелел каждому установить свою вешалку в мечети, которую они посещали, и если гость повесит на чью-либо вешалку свою плетку или одежду, то хозяин вешалки должен оказать ему гостеприимство, пригласив домой и накормив его.

Среди жителей села был один очень жадным, и он решил схитрить, отшлифовав и установив вешалку таким образом, чтобы одежда соскальзывала и не держалась на ней, и поставил её в углу мечети.

И вот однажды в мечеть вошёл гость, который слышал о новом законе правителя. Он сказал про себя: «Наверное, эта вешалка самого жадного жителя, так как она установлена отлично от других, он поступил так, желая избежать гостей.

Гость тоже схитрил – он не просто повесил одежду, а накрепко привязал свою чалму к вешалке, чтобы она не упала. Хозяин вешалки, увидев это, очень опечалился.

Когда он грустный пришёл домой, жена спросила: «Что с тобой?» Он ответил: «Беда, которой мы остерегались, постигла нас!». Жена сказала: «Нам придётся проявить *сабр* (терпение), Всевышний нам поможет». Она начала соболезновать ему, а затем собрались его дети, соседи, чтобы поддержать его по этому печальному поводу. По их мнению, угощение гостя было очень затратным делом.

Хозяин зарезал барана, пожарил курицу, заполнил миску похлёбкой и мясом. Жена и дети с соседями стали наблюдать через щель в двери, поджидая, когда придёт гость, и вот стали говорить: «Горе вам, гость идёт!».

Пришёл гость, сел и принялся за еду. Он взял косточку с мясом и лепешку, съел только это, затем вытер руки, воздал хвалу Аллаху и сказал: «Можете всё собрать, да наделит вас Всевышний благодатью».

Хозяин дома говорит:

- Ешь, о раб Аллаха, мы старались ради тебя.

- Я завершил.

- Получается, гость ест, как обычный человек?!

- Да.

- Мы думали, что ты съешь всё, что мы приготовили, и попросишь добавки!

После этой поучительной истории самый жадный человек села стал самым щедрым. Какой бы гость ни прибывал в это село, он принимал его у себя дома и угощал.

(«Кисас аль-араб», пер. Абдуллы Магомедова)

СОРАК ХАДЗІСАЎ У АПАВЯДАННЯХ

Працягваем публікацыю сарака хадзісаў у апавяданнях для дзяцей. Сёння – дзве гісторыі.

Аўтар: прафесар М. Яшар Кандэмір

Пераклад: Давуд Радкевіч

ГАДАР

У летні дзень на рачным беразе гулялі дзеці. З імі быў хлопчык, якога звалі Гафа́р[31]. За тое, што ён мучыў жывёл, дзеці далі яму мянушку Гада́р[32]. Гафар хацеў гуляць у новыя, яшчэ больш займальныя гульні, але яму не падабалася ні адна з прапанаваных.

Ён адвёў у бок некалькіх сяброў і падбухторыў іх на хітрыкі. Потым ён абвясціў усім, што яны прыдумалі адну цікавую гульню. Дзяцей ахапіла цікаўнасць. А Гафар з сябрамі неўпрыкмет падкраліся да нядаўна пераехаўшага ў горад хлопчыка Алі, які не ўмеў плаваць. Яны схапілі яго за рукі, за ногі, разгайдалі, і з размаху ўкінулі ў рэчку.

Спалоханы Алі боўтаўся ў вадзе, дарэмна спрабуючы выплыць. Ён то апускаўся з галавой, то паказваўся над вадой, прасіў дапамагчы яму, але ўсё гэта толькі выклікала гучны смех Гафара і яго сяброў.

Тут адзін з гледачоў, Ісмаіл стаў хутка скідваць з сябе вопратку. Ён быў адважным хлапчуком, таму толькі ён мог пайсці супраць Гафара. Ісмаіл абурыўся, як толькі ўбачыў ганебны ўчынак. Прайшло не больш за дзве хвіліны, як ён нырнуў у раку і выцягнуў Алі на бераг.

[31] арабск. “Прабачлівы, той, які прабачае”

[32] арабск. “Жорсткі”

Іншыя хлопчыкі пахвалілі Ісмаіла. Сведкам гэтага здарэння стаў выпадковы міна́к[33], добра апрануты чалавек з прыемным тварам.

Ён, пагладзіўшы Ісмаіла па галаве, сказаў: “Дзіця маё, ты выканаў загад нашага Прарока. Хай будзе задаволены табою Аллаг”.

Прарок наш у адным з хадзісаў сказаў:

الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ

لاَ يَظْلِمُهُ ولاَ يُسْلِمُهُ

رواه البخاري

“Вернік – брат верніку.
Ён не зробіць яму злога і не пакіне яго ў руках злачынцаў”

Гэты хадзіс перадаў імам аль-Бухары.

ПРЫВІД

Адзін купец позняй ноччу вяртаўся дадому. Па дарозе ён убачыў чарнаскурага старога, які збіраўся заначаваць проста пад плотам. Ніхто не прытуліў небараку з-за боязі, што ён можа сваім выглядам напалохаць дзяцей. Купец запрасіў яго ў дом, даў яму гарачай ежы, чыстую бялізну і паклаў спаць у асобным пакоі.

Глыбокай ноччу стары, які спаў ля акна, прачнуўся, разбуджаны незразумелым шумам. Пры слабым святле месяца ён разгледзеў двух рабаўнікоў[34], якія меліся пралезці ўнутр праз акно. Яны думалі забіць купца і выкрасці яго грошы.

Чарнаскуры стары ў адной прасціне ўстаў са свайго ложка і, падняўшы рукі ўверх, крыкнуў:

– Гэй! Што вы тут робіце?

Рабаўнікі, убачыўшы яго, які з’явіўся знянацку, увесь у белым, спалохаліся ад нечаканасці і з воклічамі “Мааамааа!... Тут прывід!” – вываліліся з акна. Адзін паламаў нагу, а другі разбіў сабе галаву. На шум прыбеглі людзі і схапілі рабаўнікоў.

Выдатна сказаў наш Прарок:

[33] Мінак – рус. «прохожий»
[34] рус. грабителей

وَاللهُ في عَوْنِ العَبدِ ما كاَنَ العَبْدُ
في عَونِ أَخِيهِ

رواه مسلم

“Пакуль чалавек дапамагае свайму блізкаму, Аллаг дапамагае яму”

Гэты хадзіс перадаў імам Му́слім.